

P 400 (2)

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

21.

évfolyam

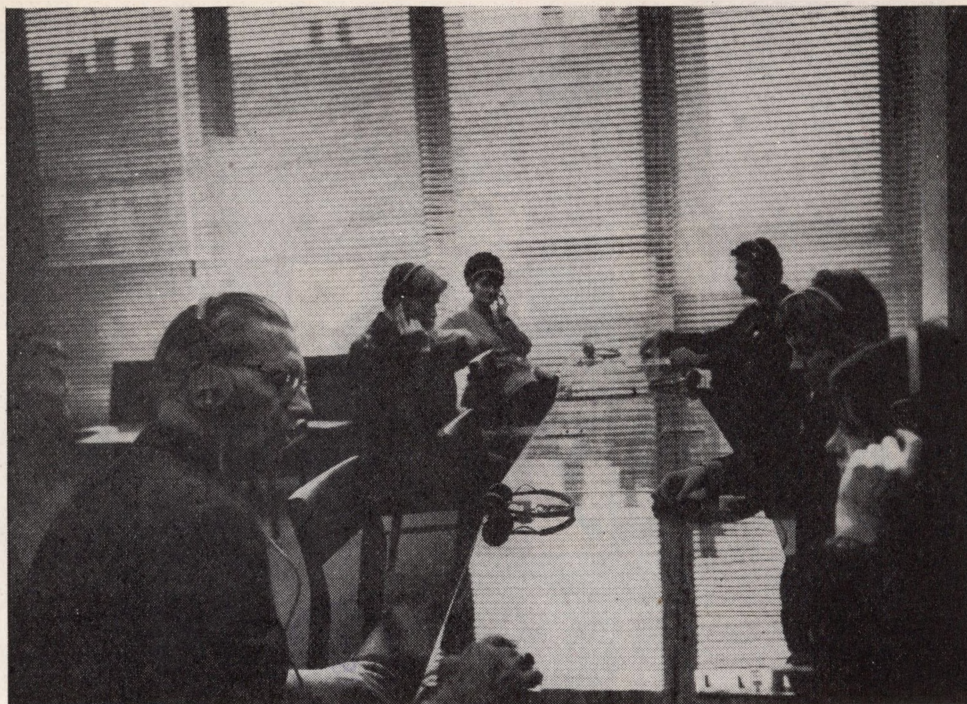
1971

április

4

Kölcsönözhető

Zenei részleg az új Szombathelyi Megyei Könyvtárban (MTI Fotó — Kovács Sándor felvételei)

t a r t a l o m

A III. országos könyvtárügyi konferencia

<i>Taksás Imre</i>	187
<i>Ugrin. Gáborné</i>	189
<i>Németh József</i>	190
<i>Dobos Piroska</i>	191
<i>Szurmay Ernő</i>	193
<i>Székely Sándor dr.</i>	195
<i>Simó Tibor</i>	197
<i>Fodor Pálné</i>	199
<i>Ruzsás Lajosné</i>	200
<i>Frey Tamásné</i>	200
<i>Mónus Imre</i>	201
<i>Kovács István</i>	203
<i>Kondor Istvánné</i>	204
<i>Biró Vera</i>	208

KÖNCZÖL IMRE: A szakmunkástanulók olvasmányai	210
KAMARÁS ISTVÁN: Mire jók a felmérések és hogyan kell olvasni őket?	216
HALÁSZ BÉLA: Hogyan vált be az új Kiskunhalasi Járási Könyvtár?	219
SIMAY NORBERT: Egy munkásnegyed közös fenntartású könyvtára	223
A könyvtárak életéből (<i>Pernesz Gyula</i>)	226
GERŐ GYULA: Terepjárók és bibliobuszok	227
Felvételi lehetőségek a budapesti Tudományegyetem könyvtáros szakára (<i>Sz. B.</i>)	228
Iskola és könyvtár (<i>Józó Jánosné</i>)	229
DR. VERESS SÁNDOR: Egy olvasó gondolatai a könyvtárban	230
Hírek	231

t á j é k o z t a t ó

Németh László 70 éves (<i>Bozóky Éva</i>)	233
BÖLCS ISTVÁN: Vallomás és teória az élményről és a kommunikációról	234
TANKA JÁNOS: Verseskötetek falun	237

k ö n y v e k r ő l

KIRÁLY ISTVÁN: Ady Endre (<i>Katona Jenő</i>)	239
Etnológia — etnográfia (<i>Zolnay Vilmos</i>)	240
Kaleidoszkóp (<i>Futala Tibor</i>)	244

kézikönyvtár

ZOLNAY VILMOS: *Az írói mesterség (Bozóky Eva) 245*

bibliográfiák

KOZOCSA SÁNDOR: *A magyar irodalom bibliográfiája 1960. (Vértessy Miklós) 246*
Könyvtári kiadványok 248

A borító hátlapján Bor István linómetszete

из содержания

III общегосударственная конференция венгерских библиотечек (Выступления 3, заключительные слова) (187);
Imre Kőnczöl: Что читают ученики ремесленных училищ? (210);
István Kamarás: Чему служат библиотечные обследования и каким образом нужно их читать? (216);
Béla Halász: Полтора года деятельности новой библиотеки города Кискунхалаш (219);
István Bélc: Чтение, разговор, человеческие отношения (Излияния и теория по переживаниям и коммуникации) (234).

aus dem inhalt

Die III. Landeskongress der Ungarischen Bibliothekare (Beiträge III, Schlussreden) (187);
Imre Kőnczöl: Was lesen die Lehrlinge? (210);
István Kamarás: Was für einen Zweck haben die bibliothekarische Ermittlungen und wie soll man sie lesen? (216);
Béla Halász: 1 1/2 Jahre Tätigkeit der neuen Stadtbibliothek von Kiskunhalas (219);
István Bölc: Lesen, Gespräch, menschliche Beziehungen (Bekanntnis und Theorie über das Erlebnis und über die Kommunikation) (234).

from the contents

3rd Hungarian National Conference on librarianship (contributions III., final address) (187);
Imre Kőnczöl: What do apprentices read? (210);
István Kamarás: What is the use of library surveys and how to read them? (216);
Béla Halász: Eighteen months' balance in the new Kiskunhalas city library (219);
István Bölc: Reading, conversation, and human relations. (A confession and a theory on experience and communication) (234).

cikkeink szerzői

Bozóky Eva, a Könyvtáros rovatvezetője; *Bölc István*, a Magyar Rádió és Televízió munkatársa; *Gerő Gyula*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *Halász Béla*, a Veszprémi Megyei Könyvtár munkatársa; *Józó Jánosné*, a Csongrád megyei Művelődésügyi Módszertani Központ munkatársa; *Kamarás István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Kőnczöl Imre*, a Várpalotai Városi Könyvtár igazgatója; *Símay Norbert*, a Könyvtáros munkatársa; *Tanka János* községi könyvtáros, *Aba (Fejér m.)*; *Dr. Veress Sándor* orvos, Szeged.

Könyvtáros

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katsányi Sándor, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066, 451-758.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin körút 9-11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknel, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámára. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint.

71.5954 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

TAKSÁS IMRE

A KISZ KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK MUNKATÁRSA

FONTOSSÁGÁNAK MEGFELELŐ HANGSÚLYT ADUNK A KÖNYVTÁRÜGYNEK

A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség központi bizottsága nagy figyelemmel kísérte az idei művelődési konferenciákat, tanácskozásokat, nevezetesen: az országos népművelési konferenciát, az V. országos nevelésügyi konferenciát, és most nagy érdeklődéssel hallgatjuk a III. országos könyvtárügyi konferencia referátumait, hozzászólásait is. Ezek a tanácskozások — megítélésünk szerint — igen fontosak az ifjúság nevelése szempontjából, sőt azt is kimondhatjuk, hogy a kérdés lényegét tekintve „ifjúságcentrikusak”. Mindezt meggyőző bizonyítéka annak, hogy a *művelődés területein érvényesül pártunk ifjúságpolitikája*, az ifjúság nevelésében való társadalmi munkamegosztás elve és gyakorlata.

A könyvtári konferencia probléma-köréhez kapcsolódva három kérdést kívánok érinteni. Az egyik: A különböző művelődési témájú konferenciák téziseinek tanulmányozása, referátumainak és hozzászólásainak végighallgatása után akarva-akaratlanul felvetődik a kérdés, *hogyan kell rangsorolni az egyes területek fejlesztésének feladatait*, azaz ifjúsági szövetségünknek hol, melyik területen kell a legintenzívebben részt vennie a közös munkában? Úgy véljük, hogy helytelen lenne valamiféle rangsorolás! A művelődés minden területét arányosan kell fejleszteni, ha komolyan veszszük a korunkból adódó, jövőnk érdekeit szolgáló permanens művelődést. Ha van korszerű közoktatásunk, de azt nem egészítjük ki korszerű közművelődéssel, művészettel, akkor csorbát szenved a művelődés folyamatossága. A KISZ ebből kiindulva feladatának tekinti, hogy sajátos lehetőségeivel egyaránt segítse a közoktatás, a közművelődés — ezen belül a könyvtárügy — fejlesztését.

Mivel a KISZ-nek nincs saját könyvtári hálózata, a fejlesztésben való részvételé másrészt felvetődik, mint a tanácsoké és a szakszervezeteké. A KISZ a *könyvtárfejlesztést elsősorban mozgalmi eszközeivel tudja segíteni*. A könyvtárak fejlesztését mi kettős értelemben is érdekvédelmi feladatnak tekintjük. Egyrészt azért, mert az ifjúság minden oldalú nevelésének érdeke megkívánja, hogy minél több korszerű könyvtár álljon a fiatalok rendelkezésére. Ifjúsági szövetségünk politikai tekintélyét latbavetve harcol azokért a törekvésekért, amelyek itt is megfogalmazódtak. S anyagi lehetőségei szerint részt is vesz a fejlesztés programjában! Utalni szeretnék arra, hogy a KISZ is támogatja a „Száz falu — száz könyvtár” akciót. Ezek mellett a KISZ-szervezeteket és a fiatalokat arra ösztönözzük, hogy *társadalmi munkájukkal tevékenyen vegyenek részt a művelődési intézmények létesítésében*. Számos példával bizonyíthatjuk, hogy ez a törekvésünk eredménnyel járt.

De érdekvédelmi kérdés számunkra a könyvtárügy fejlesztése atekintetben is, hogy a könyvtárak milyen mértékben látják el a fiatalok olvasóvá nevelésének feladatát. Ha ehhez megvannak a korszerű feltételek, természetszerű joga és kötelessége az ifjúsági szövetségnek, hogy figyelemmel kísérje a *könyvtárak fiatalok körében végzett tevékenységét* és esetenként kezdeményezőként lépjen fel. Nagy elismeréssel és köszönettel szólunk ez alkalommal is a könyvtárosok áldozatos és eredményes munkájáról, amelyet ifjúságunk olvasóvá nevelése érdekében kifejtettek.

A második kérdés, amit érinteni szeretnék az, hogy az ifjúsági szövetség milyen módon segíti a fiatalok olvasóvá nevelését. E körben közismert, hogy a KISZ központi bizottsága az Olvasó népért mozgalom részeként meghirdette az Olvasó ifjúságért mozgalmat. Ennek több évre szóló irányelveit, programját az intéző bizottság közzétette. A KISZ az ifjúság olvasóvá nevelését a könyvtári munka, az ifjúsági könyvkiadás és a könyvtérjesztés együttes hatásával kívánja szolgálni.

Különösen nagy gondot fordítottunk a könyvtárak ifjúsági munkájának fejlesztésére. Az országos könyvtári szervekkel közösen 1968-ban Csillebércen, 1969-ben Miskolcon szerveztünk ifjúsági olvasómozgalmi konferenciát a KISZ-szervezetek és a könyvtárak közös feladatainak kidolgozására. Megítélésünk szerint ez figyelemre

méltó volt az Olvasó néprért mozgalom útnak indítása s a fiatalok közötti kiszélesítése szempontjából.

Ifjúsági szövetségünk a fiatalok olvasóvá nevelésének kérdését mozgalmi nézőpontról közelíti meg. Az intézményi és személyi feltételek hiánya miatt nem vállalkozhat többre, mint arra, hogy felhívja a fiatalok figyelmét az olvasás fontosságára — ezt egész politikai tevékenysége meg is kívánja —, s ösztönözze őket a könyvtárak igénybevételére. Az Olvasó ifjúságért mozgalom egyik feladatául azt határozta meg az intéző bizottság, hogy *minden KISZ-szervezetnek legyen olvasó felelőse*, aki szervezi a fiatalok rendszeres olvasási tevékenységét. Ösztönít beismerjük, hogy ez a mozgósítás, szervezés ma még nem a legrendszeresebb és legszakosítottabb a KISZ-szervezetekben. Erre fel kell készíteni a szervezeteket és az olvasó-felelősöket. A munkához kérjük a könyvtárosok türelmes, jószándékú segítségét.

A Kommunista Ifjúsági Szövetség — azon felül, hogy a fiatalok minden oldalú nevelésére, készségeinek fejlesztésére törekszik — elsődleges feladatának tekinti az olvasómozgalomban azoknak a szépirodalmi, társadalomtudományi, természettudományi, műszaki könyveknek a *hangsúlyozott ajánlását*, amelyek kommunista jellegűeknek a leginkább megfelelnek. S ezt a feladatot igényesen igyekszik megvalósítani.

Szemléletes példája e törekvésnek a felszabadulásunk 25. évfordulójának tiszteletére meghirdetett *Játék és vallomás* című olvasónapló-pályázat, amely igényesen, kitűnő könyvek olvastatásával szolgálta az évforduló méltó megünneplését. Az a tény, hogy az olvasónapló 80 000 fiatalhoz eljutott, s vezérfonalat, szempontot adott az olvasáshoz, nem lebecsülendő eredmény. Mint várható volt, a végkifejtéig, azaz a feladatok teljes megoldásáig a fiataloknak csak szűk köre jutott el. Annak a másfél-kétezer fiatalnak az eredményei azonban, akik az olvasónapló fontosabb kérdéseiben áttörték magukat — nem összehasonlítás vagy rangsorolás szándékával mondom —, ér annyit, mint bármelyik országos műkedvelő művészeti fesztivál. S ez igen nagy dolog az olvasómozgalomban, ahol egyébként sincsenek a hatékonyság mérésére megfelelő mutatók.

A Magyar Írók Szövetségének székházában — ahonnani elindult az Olvasó néprért mozgalom gondolata — holnap tartjuk az olvasónapló-pályázat eredményesen szerepelt fiatalok díj- és jutalomkiosztó ünnepségét, méltó befejezését az akciónak.

A harmadik kérdés, amelyről szólni kívánok az, hogy mit kell, illetve mit kívánunk tenni a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek ifjúságának kulturális — mindenek előtt olvasóvá — nevelése érdekében. Megítélésünk szerint a KISZ-nek, a könyvtáraknak és a tudományos szervezeteknek kettős feladatuk van ezen a téren: Előszörban egzakt módszerekkel *fel kell térképezniük ifjúságunk olvasási kultúrájának jelenlegi szintjét*. Az utóbbi időkben sokféle szociológiai elemzés látott napvilágot. Elismeréssel szólunk a SZOT és a KMK közös felméréséről, amelyet a munkások, munkás fiatalok körében végeztek. Sok tanulmány foglalkozott a középiskolások olvasási szintjével is. Mindmáig hiányzik azonban a megbízható helyzetkép a *falusi ifjúság* olvasási és ízlésállapotáról. A tudományos ifjúságkutatás programjának kidolgozása során külön-külön figyelmet kell fordítani erre! S azt is el kell érni, hogy a tudományos intézmények szintén foglalkozzanak a kérdéssel. Vannak ugyan empirikus tapasztalataink, „ráérzéseink” a problémákra, de mindaddig, amíg nincs pontos térképünk a helyzetről, nem tudjuk meghatározni feladatainkat sem. Ezzel összefügg a másik feladat: széles körű mozgalmat kell indítani az egyes ifjúsági rétegek között tapasztalható olvasottságbeli, műveltségbeli különbségek csökkentésére, részleges vagy teljes kiegyenlítésére. S a kérdés kapcsán feltétlenül szükségesnek tartjuk a *hátrányos helyzetű települések* ifjúsági művelődési problémáinak megoldását. Megítélésünk szerint új „tanyát, falut, városi peremkerületet járó” mozgalomra van szükség.

A feladat eredményes ellátása szükségessé teszi a tanyai és peremkerületi könyvellátottság megoldását. Az országos népművelési konferenciák és itt is megdöbbenve hallottuk, hogy milyen kedvezőtlen a helyzet a művelődési autókkkal való ellátottság terén. A konferencián — megítélésem szerint — nagyobb hangsúllyal kellett volna felvetni e problémákat. Számolnunk kell azzal a realitással, hogy a magyar tanyavilág még az ezredforduló táján is tényező lesz. Sem a távlati, még kevésbé a középtávú tervekben nem mondhatunk le arról, hogy megteremtjük, fejlesszük a tanyán és a peremkerületekben élő emberek művelődésének lehetőségeit.

Központi bizottságunk a jövő évben napirendre tűzi a KISZ kulturális nevelő munkájának megvitatását. Az idén megrendezett konferenciák — így a könyvtárügyi konferencia is — figyelemre méltó segítséget adtak az ifjúsági szövetségnek a művelődésügy problémáinak alapos megismeréséhez. Biztosíthatjuk a konferenciát arról, hogy a művelődésügy fejlesztésére vonatkozó javasolatainkban, feladat-meghatározásainkban, amelyekkel a legilletékesebb szervezetekhez és a KISZ-szerveihez fordulunk, *fontosságának és jelentőségének megfelelő hangsúlyt adunk a könyvtárügynek*.

LEGYEN MINDEN ISKOLÁBAN HIVATÁSOS KÖNYVTÁROS!

Engem is az a remény tölt el, hogy a könyvtárügy társadalmunkban nagyobb hangsúlyt kap majd, mint az elmúlt években. Az iskolai könyvtárügy helyzete 100 éves gond. Már a század első évtizedében sokan megfogalmazták a tennivalókat, de ezek közül igen sok a mai napig sem valósult meg. Annak, hogy az iskolai könyvtárüggyel kapcsolatban mégis optimista vagyok, több oka van. Egyet szeretnék kiemelni: az MSZMP agitációs és propaganda bizottságának állásfoglalása nagy segítséget ad munkánkhoz.

Az iskolai könyvtárak fejlesztéséhez azonban pénz is szükséges. Magyarország összes általános iskolájában társadalmi alapon végzik a könyvtárosi munkát, kivéve azokat a megyéket, ahol a közművelődési könyvtárak adnak bizonyos tiszteletdíjat. Az 1959-es utasítás érvényben van, s ez könyvtári munka fejében nem ad lehetőséget sem

órakedvezményre, sem túlóradíj kifizetésére. *Mielőbb rendezni kell a tanár-könyvtárosok díjazását:* a kötelező óraszámra a tanulócsoporthoz számának megfelelően feltétlenül bele kell számítani a kölcsönzési időt, valamint a helyi adottságoktól függően az olvasótermi szolgálatot, a könyvtári szakkör vezetését, a muzeális anyag kezelését, feldolgozását.

Szakképzetlen, társadalmi munkás iskolai könyvtárosokkal igen nehéz gyökeres változást elérni az olvasóvá nevelés terén. Ezért *nagyon fontosnak tartom a szakemberképzést.* A 7000 általános iskolai könyvtáros között aligha találunk 200-nál többet, aki könyvtárosi alapképzettséggel rendelkezik. A fővárosban 4–5 éve működnek olyan iskolai könyvtárosok, akiket ha megkérdeztem, milyen katalógusuk van, azt válaszolták: „Hiszen láttad!” Nem láttam katalógust — mondtam, mire így szóltak: „Hiszen nálad volt az a fekete könyv!” Pedig ez a leltárkönyv volt! — Amíg ilyen iskolai könyvtárosokkal kell dolgoznunk, addig nehéz előbbre lépni.

A továbbképzést meg tudjuk oldani oktatási intézményeinkben, a munkaközösségek keretében, amennyiben ezt fontosnak tartják az oktatási szervek vezetői. Ennek nincs akadálya, hiszen a pedagógusok mindenfajta szakmai továbbképzésben részt vesznek. Csak az a kérésünk, hogy jegyzetet juttassanak el számunkra, mert igen nehéz tanfolyamot tartani jegyzet nélkül. Már 5–6 éve szorgalmazzuk kézikönyv megjelentetését az iskolai könyvtárosok számára. Ez igen fontos és szükséges lenne.

Örömmel olvastam a konferencia téziseinek 22. oldalán: „Kíváncsán a más szakmákban már oklevéllel rendelkezők számára az eddiginél rugalmasabb formákat is bevezetni a könyvtárosi és tájékoztatási szakképzettség utólagos megszerzésére. Ki kell dolgozni az iskolai könyvtárosok könyvtári szakképzésének rendszerét és tartalmát.”

Befejezésül a legfontosabb, legégetőbb problémára szeretnék rámutatni. Véleményem szerint még mindig nem tisztázódott kellően az iskolai könyvtárak feladata, és különösképpen nem tisztázódott az iskolai könyvtáros feladata.

Röviden utalnék arra, hogy az iskolai könyvtár az oktatást szolgálja, és ennek megfelelően kell kialakítani a kézikönyvtárat is. Ha a közművelődési könyvtár nem tud gondoskodni a gyerekek könyvellátásáról, akkor ezt az iskolai könyvtár vállalja.

A könyvtáros szerepe ma nem körvonalazott. Úgy vélem, hogy az iskolai könyvtáros feladata kettős: az egyik a tanárok, a másik a tanulók irányába hat. Az utóbbi néhány hónapban főleg a gyerekek felé fordultunk. *Szorgalmazni kellene a tanárok fokozottabb segítségét is.*

Sok felmérés bizonyította, hogy a pedagógusok nem elég tájékozottak — de tájékoztatjuk-e őket megfelelően? Vannak jó pedagógiai kiadványaink, de ezek eljutnak-e hozzájuk? A pedagógusok nem elég olvasottak, de hogyan segítjük őket? Ezen a téren nagyon fontos tennivalót látok! Tisztelettel szölok a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárról és vezetőjéről. Olyan időszakban, amikor Budapest egyes kerületeiben az iskolai könyvtárak számára megszüntették az ifjúsági könyvek beszerzését, az FSZEK hálózatában a tíz évvel ezelőttihez képest erőteljesen fejlődött a gyermekek könyvellátása. Ez azonban nem jelentett segítséget az iskolán belül a tanárok szá-

mára. Az olvasóvá nevelést segíti az iskolán kívüli rendezvények egy része is. Az ezeken való részvétel, illetve az ezekre történő mozgósítás a pedagógus számára szép feladat, de sok esetben többletmunka, egyéni munkáját illetően nem segítség.

Minden iskolába be kell állítani olyan könyvtáros-tanárt, aki kézben tartja az iskolai könyvtár ügyét, aki iskolán belül segíti az olvasóvá nevelést. Igen fontos, hogy olyan fiatalok hagyják el az iskolapadokat, akik az általános iskola, illetve egyéb tanulmányaik befejezése után éhesek legyenek a kultúrára és az ismeretszerzésre, akik szakmailag is képesek önállóan fejlődni. Célunk, hogy többen olvassanak Tolsztoj műveket és „Varázshegy”-et, mint ahányan ezeket ma olvassák.

Száz évvel ezelőtt nem volt minden iskolában bordásfal — sok helyen ma sincs —, de már nem csodálkozunk azon, hogy néhány intézményünkben iskolai uszodát létesítettek. Talán néhány évtized múlva elérjük azt is, hogy minden oktatási és nevelőintézetben lesz megfelelő könyvtár, és nem akad olyan általános iskola, amelynek könyvtárában nincs egyetlen Petőfi, Vörösmarty vagy Ady kötet sem.

NÉMETH JÓZSEF

A ZALA MEGYEI TANÁCS MŰVELŐDÉSÜGYI OSZTÁLYÁNAK CSOPORTVEZETŐJE

A KÖNYVTÁR CSAK AZ ÁLTALÁNOS KULTURÁLÓDÁS RÉSZEKÉNT FEJLŐDHET

Nem vagyok könyvtáros, tíz év óta a tanácsnál, tehát könyvtárfenntartó szervnél dolgozom. „Mentségemül” hadd hozom fel, hogy egy-két hónap hiányzik még 25 éves könyvtári tagságomhoz és szemüvegemen ez az egy-két dioptria is arról tanúskodik, hogy könyvolvasó ember vagyok. Egy évtizedes tanácsi munkám alatt meggyőződtem arról: *korszerű közművelődés, korszerű kultúra nem képzelhető el könyvtár nélkül!* Nézetemet olyan szubjektív, apró mozzanatok is erősítik, mint könyvtáros barátaim eszméi, emberi és hivatástudata, és hasonlóképpen 11 éves kislányomnak az a nagy buzgalma, amelyet a könyvolvasás iránt tanúsít. Ilyen minőségben szeretnék négy gondolatot elmondani.

Az egyik: higgyék el, sokan vagyunk, akik hasonló problémákkal küszködünk a közművelődés más-más posztján, netán a közigazgatásban vagy egyéb helyen. Mi is tudjuk, hogy nagyon kevés a pénz a könyvtárra. Azt hiszem, nem kell e kérdésben egymást meggyőznünk, hiszen tapasztaljuk a magunk bőrén is, milyen az, ha nem kapunk meg egy könyvet. De vegyék figyelembe azt is, hogy nem az a fő baj, ha a pénz a könyvtárra kevés, hanem az a fő baj, ha *a kultúrára is kevés*. Mert abban nagyon gyakran egyetértünk, hogy a könyvtár mellett gondolnunk kell azokra a gyerekekre is, akik nem juthatnak be óvodába, azokra a középiskolásokra, akiknek nincs a kollégiumban helyük és emiatt reggel 5 órakor kelnek fel, este 7 órakor érnek haza. Továbbá ne is beszéljünk a pusztuló műemlékekről és arról, hogy hányszor kell nekünk is három-négy óra hosszát sorbaállni, amíg bejuthatunk a rendelőintézetbe stb. Mindez természetesen nem ment fel bennünket és nem is azt jelenti, hogy ne dörömböljünk, ne kérjünk, mert ebben a nagy szükségben sok mindenre kell a forint. De abban mégis egyet kell értenünk, hogy a könyvtárügy sem fejlődhet elvontan; hiszen a könyvtárügy akkor fogja igazán célját betölteni, ha *megfelelő színvonalú kulturális környezetben fejlődhet, egy általános kulturálódás részeként*.

A másik dolog. Nem tudom, hogy mi — könyvtárosok, népművelők, ismeretterjesztők, művészeti előadók stb. — mindig jól tudunk-e harcolni. Én már többször megpróbáltam elmondani, hogy nincs bennünk megfelelő betyárbeccsület, tehát külön könyvtárosok, külön tanácsiak, külön művelődési háziak vagyunk, ahelyett, hogy összefognánk valahogy a kultúra segédmunkásaiként, s kialakítanánk a magunk összetartását. Gyakran egymást járatjuk le. Elhangzott itt a szemrehányás, hogy másutt kacsalábon forgó művelődési házat építenek, de nincs könyvtár. Takács Miklóst Vasban azért szídják, hogy náluk kacsalábon forgó könyvtárat építettek és nincs ez, meg amaz. Ha valahol a múzeum kap egymillió forintot, akkor a könyvtár és a művelődési ház méltatlankodik, hogy micsoda disznóság. Tehát egymás erősítésével kissé hadilábon állunk.

A harmadik dolog: Nagyon sok mindenben szeretnénk segítséget kérni a könyvtárosoktól, ettől a konferenciától és a vitától. Olyan dolgokban például, mint az or-

szágban levő 20 000 tiszteletdíjas könyvtáros helyzete; a falusi könyvtárosok helyzete. Aztán érdemes volna szót váltani a *könyvhetek*, vagy akciók létéről, jogosultságáról; a *körzeti könyvtárak* is megérdemelnének egy kisebbfajta misét, hiszen a *következő 10–15–20 esztendő fejlődésének lehetőségét ezek jelenthetik*. Nagyon sok vita van országszerte — ártalmasan, s ide is átszapott — az író-olvasó találkozókról: kel- lenek-e ezek vagy nem. Íróinkat hol megdicsérik, hol megszidják, szintúgy egyes megyéket is ezekkel kapcsolatban. Azt hiszem, nem ülnek el a vita hullámai már csak azért sem, mert az újságok is emlegetik ezeknek a lecsapódásait. A *klubkönyvtárakról* szintén sokat kellene beszélni. Azt is szeretnénk tudni — *azt már tudjuk, hogy nem jök* —, hogyan lehetnének jobbak. Vagy: hogyan segíthetik a könyvtárak a honismereti, a helyismereti, a hazafias nevelést? Mert az nagy dolog. Azután arról, hogy szegények a könyvtárak és a közművelődés. Az írni-olvasni tudó korosztálynak csak 60 százaléka olvas — vajon hogyan lehetne ez több. Mert a tanács- elnök, ha be is ül egy napig kölcsönözni a könyvtárba, nem várhatjuk tőle, hogy nota- szóval vezesse a nem olvasókat a könyvtárba.

A lényeg az, hogy kevésbé tudatosan ugyan, de azért mégis csak két-hárommillió ember számára ezek jelentik elsősorban a könyvtárat és a könyvtárügyet.

A negyedik javaslatom: 1972-t az UNESCO az olvasás évévé nyilvánította. Azt hiszem, éppen ez a konferencia hivatott arra, hogy valamilyen módon kifejezze a *csatlakozási szándékot*. Javaslom, hogy az ajánlásokba valamilyen módon kerüljön bele ennek szándéka.

Bármennyire is a magyar könyvtárakról beszélünk, nemcsak a magyar könyv- tárügyről van szó, hanem az egyetemes emberi kultúra egyik nagyon fontos terjesz- tőjéről.

DOBOS PIROSKA

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR OSZTÁLYVEZETŐJE

MEGTISZTELŐ FELADATA MINDEN KÖNYVTÁROSNAK, HOGY SEGÍTSE A MUNKÁSOK ÉS PARASZTOK GYERMEKEINEK EGYENLŐ FELTÉTELEKHEZ JUTÁSÁT

Többen elmondták, hogy szorongó érzés fogja el őket a következő időszak feladatai miatt. Én optimista vagyok; szójátékkal így mondhatnám: olyan helyzetben vagyunk, amelyben nem engedhetjük meg magunknak, hogy pesszi- misták legyünk. De nemcsak ezért, hanem azért is opti- mista vagyok, mert eszembe jut az első könyvtáros konfe- rencia, ahol — talán emlékeznek rá néhányan — Dienes László elvtárs, a Szabó Ervin Könyvtár igazgatója szólt fel és elmondta: *ha a feltételeket nem teremtik meg, az elért eredményeket nemcsak fejleszteni nem tudjuk, de megtartani sem*. Elég nagy vita alakult ki ebben a kérdés- ben, és nem mindenki értett egyet akkor Dienes elvtárrsal.

A mostani konferencia egészen más hangulata arról győz meg engem, hogy optimista lehetek. Már csak azért is, mert ma *nem egyedül kell harcolnunk a Szabó Ervin Könyvtár helyzetének javításaért*, hiszen a dokumentu- mok, Kondor elvtársnő referátuma és a többi felszólaló is jelezte már, hogy képtelen helyzetben van ma a Szabó Ervin Könyvtár és közös, országos ügy a Szabó Ervin Könyvtár ügye.

A könyvtárosképzésről két okból is részletesen szeretnék beszélni. Először azért, mert a Szabó Ervin Könyvtár, mint az ország könyvtárainak kádertartaléka, azt hiszem, jól beváltja a hozzáfűzött reményeket. Az itt jelenlevők között sokan vannak, akik a Szabó Ervin Könyvtárban kezdték el működésüket. És az itt jelen nem levők között még többen vannak. Így nekünk a képzést, továbbképzést szorgal- maznunk kell, mert másképpen nem lehet utánpótlásról gondoskodni.

A másik — személyes — ok: életem egyik legszebb időszaka volt az a három esz- tendő, amelyet az *újpesti könyvtáros iskolán* töltöttem. És ha az országban bárhol, vagy most itt, néhány munkatársat látok, aki ott tanult, meghatottsággal gondolok arra, hogy minden nehézsége ellenére milyen szép és eredményes volt ez a munka.

A *sokoldalú könyvtárosképzés* híve vagyok nemcsak olyan tekintetben, hogy a könyvtárosképzésben, tehát a tanítóképzőben, az Eötvös Loránd Tudomány Egyete- men és mindenütt sokoldalú embereket képezzenek, hanem abból a szempontból is,

hogy sokféle módon képezzék az embereket. Legyen a tanítóképzőben és az ELTE-n is könyvtárosképzés. De lehessen kész tanároknak — bármilyen szakosoknak — akár egyszerű vizsga útján is megszerezniük a könyvtárosi képesítést. A könyvtárosok felnőtt emberek, a kétszakos tanár fél év, egy év alatt elsajátíthat a szakmából annyit, amennyi a közművelődési könyvtárban jelenleg kell, s később majd gondoskodhat alaposabb továbbképzésről. Ebben a pillanatban csak olyan igényt lehet támasztani, hogy tanárok — és nemcsak történelem- és magyar-szakos tanárok, hanem más — tehát fizika-, kémia-, földrajz-, biológia-szakos tanárok is — *kapjanak valamilyen módon könyvtáros képesítést*, és dolgozzanak könyvtárban. Mindenki tudja, hogy ennek persze anyagi és egyéb vonatkozásai is vannak, s ezekről sem szabad megfeledkezni.

A tanítóképzőben, azt gondolom, a kétszakos képzés tulajdonképpen elvileg nem volna rossz, ha nem volna ennek „tudathasadásos” következménye a hivatásszereteten, másrészt ha nem volna egzisztenciális kihatása. Mert például, ha ma két munkatárs, férj és feleség a szombathelyi tanítóképzőből Budapestre kerül, akkor a feleség természetesen a Szabó Ervin Könyvtárban dolgozik, s kap 1550 forintot, a férj pedig a művelődési házban és kap 1900 forintot. Mivel ezzel az adottsággal számolni kell, a *könyvtárosoknak külön képzése* indokolt. A könyvtárosokat is persze egyszer majd jobban fogják fizetni, de csak akkor dönthetünk helyesen, ha együtt vizsgáljuk a távlatot és a mátt.

Szükséges a tanfolyami könyvtárosképzés is, mert másképpen nem tudunk boldogulni. Nyomatékosan javasoljuk a *tankönyvtár-jog visszaadását*, persze az ezzel járó feltételek megteremtésével együtt.

A létszámfejlesztés is sorskérdés, mivel nagyon sok fiatalunk van, aki tanulni akar, szívesen menne mindenféle levelező tagozatra és képzésre; ehhez azonban tanulmányi szabadságot kell adni, amit nem tudunk biztosítani.

A konferencia dokumentuma hivatkozik arra, hogy a könyvtáros nincs a pedagógus főlényes helyzetében az olvasóval szemben. Ez így van, s szerintem ez a könyvtáros előnye. Olyan egzisztenciális függetlenség van a fiatal és nemfiatal olvasók és a könyvtáros között, aminek az előnyeit ki kell tudnunk használni, azt a pedagógiai szituációt semmi mással helyettesíteni nem lehet. *Ha az intézményt nem lehet mással helyettesíteni, akkor a könyvtáros személyét sem lehet.* Ezért teljesíthető a dokumentum követelménye, hogy a könyvtárnak *pótolnia kell az ösztönző kulturális környezetet a hátrányos indítású gyerekek, fiatalok számára.* Szeretnénk egyértelműben fogalmazni: szeretnénk, ha a könyvtárak a munkások és parasztok gyermekei számára nyújtanának többet — mint ahogy ez a pártdokumentumban is megfogalmazódott. Szeretnénk, ha az ajánlásokban is legalább egy mondatot szerepelne ez: *megtisztelő kötelessége minden könyvtárosnak, hogy a munkások és parasztok gyermekeinek az értelmiség gyermekeivel egyenlő feltételekhez jutását segítse!*

Ezzel összefüggő kérdés: *hogyan fogadjuk a 15 éveseket a könyvtárban.* Mert ha igaz, hogy a 8. osztály elvégzése úgynevezett „vizválasztó”, akkor fontos, mi lesz utána. Azzal fogadjuk-e a 15 éveseket, hogy olyan feltételeket teremtünk a könyvtárban, amelyek közepette a 15 évesek megtalálják mindazt, amit találni szeretnének?

Itt a *művelődési körökről* is szólnék: ezek működtetése nem valami „beleszterelt” feladat a könyvtári munkába, hanem annak szerves része! A fiatal várja a jó szót, várja a lehetőséget, hogy beszélgethessen valakivel, hogy kifejtse gondolatait, hogy vitatkozhasson, hogy partnert találjon. Az ilyenfajta óhajukat ki nem elégíteni — szerintem — bűn! Azért is egyetértek mindenféle gépesítéssel, amire esetleg lehetőség nyílik a Szabó Ervin Könyvtárban és máshol, hogy *felszabaduljon az idő a fiatalokkal való egyéni foglalkozásra.* Ez életkérdés!

A mozgalmak folyamatosságára szintén felhívnám a figyelmet: mindig legyen olvasómozgalom, ne hagyjuk abba! Az MSZBT olvasómozgalom is újra kezdődik jövőre.

Még szeretnék szólni a szakirányításról és a módszertani munkáról is. Ellentmondást látok a tézisek és a referátumok között. Egy helyen azt fogalmazzák meg, hogy a hálózati munka megrekedt az instruálás szintjén. Szerintem az instruálás — mint olyan — nem szint. Az instruálás lehet magas- és alacsonyszintű. Úgy gondolom, hogy a magasszintű instruáló munkához a könyvtárosok továbbképzése szükséges. Szükségesek a tapasztalatcserék is, és ki kell alakítani azokat a legjobb, korszerű módszereket, amelyekkel meg lehet valósítani az ellenőrzést, az irányítást, az emberek ösztönzését, a munka elismerését, a bátorítást és bírálatot egyaránt.

Jó lenne, ha a könyvtárak számára megteremténék a lehetőséget arra, hogy a Szabó Ervin Könyvtárban elkészülő bibliográfiák, kiadványok mindenütt az országban, ahol kívánják, kaphatók legyenek. A fejlesztésről szólva: a 6—8 fővárosi könyvtár létesítésével, amely a dokumentumban szerepel, egyetértünk, de tudni kell, hogy

felszabadulásunk 25. évfordulóját is azzal „ünnepeztük” a gazdag és tartalmas munka mellett, hogy *két könyvtárunkat bezártuk és most 5 ezer ember szeretné tudni, hol olvasson!* A gyermekkönyvtárakról nagyon sok szépet és jót lehet elmondani, de például a VII. kerületben nincs önálló gyermekkönyvtár, a XII. kerületben egyetlen ilyen könyvtár van, a XX. kerületben pedig egyáltalán nincs.

Végezetül: az ajánlással egyetértünk! Minden állampolgárnak tudnia kell, hogy lakóhelyén vagy munkahelyén hol találja a könyvtárat. Ehhez a mi jó munkánkon kívül az szükséges, hogy a politikai bizottság ifjúságpolitikai állásfoglalásában a bar-kács-körök mellett említsék meg a könyvtárakat is. Ha a *Népszabadságban* megjelenik egy cikk arról, hogy a napközis tanító néni milyen eredményeket ér el a munkában, abban legyen szó a könyvtárról is! Szükséges lenne, hogy egy-egy ember — nem feltétlenül könyvtáros — a televízióban, a rádióban, a sajtóban, a tömegszervezetekben ebben az ügyben szót kaphasson, így válhatna a könyvtárügy közügyé!

Nemzedékek jönnék és mennek, a könyvtárosok is változnak, a feladatok is változnak, s hogy a következő nemzedék jobban tudja majd teljesíteni feladatát, mint mi, azért mi is felelősek vagyunk. A konferencia erősítse e felelősség tudatát!

SZURMAY ERNŐ

A SZOLNOKI MEGYEI KÖNYVTÁR IGAZGATÓJA

A KÖNYVTÁR KÖTŐDJÉK ERŐSEN TERMÉSZETES KÖZEGÉHEZ, A SZOCIALISTA TÁRSADALOMHOZ!

Szíves elnézésüket kérem, hogy a magyar könyvtárügy nagy és felelősségteljes kérdései közepette én néhány rész-kérdést érintek. Erre az bátorít fel, hogy a részkérdésekben is tükröződik sok olyan itt felvetett gondolat, amelynek hatása, következménye országos jelentőségű. A III. könyvtárügyi konferencia kérdéseit áttanulmányozva, a sok és valóban megszívlelendő gondolat közül engem legjobban a *könyvtárnak a társadalomban elfoglalt helyét*, a könyvtár és társadalom egymásra hatását fejtegető fejezetek foglalkoztattak. A társadalomra ható, a társadalom információs szükségletének kielégítésében részt vevő különböző közlési rendszerek közül — éppen időhöz nem kötött jellegénél fogva — megkülönböztetett szerep jut a könyvtárnak. Ez a kiemelt szerep egyben fokozottabb felelősséget is jelent, hiszen a társadalmi igény: a sokoldalúan képzett, széles látókörű, a gyorsuló idővel lépést tartani tudó ember nevelésében a közművelődés más rendszereivel együtt a könyvtárnak is részt kell vállalnia. E részvállalás lényege a művelődés iránti igény felkeltése és a felkeltett igény könyvtári eszközökkel történő kielégítése.

A könyvtár ezt a feladatát akkor tudja jól teljesíteni, ha *erősen kötődik az adott társadalomhoz*, ha egyre jobban beágyazódik annak rétegeibe, hiszen a különböző osztályok, rétegek, csoportok műveltségi színvonala, ebből fakadó művelődési igénye is különbségeket mutat.

A könyvtár hatókörének tehát gyakorlatilag ki kell terjednie mindenüvé, ahol emberek élnek és dolgoznak. Tevékenységének a legszélesebb körűnek, ugyanakkor nagyon differenciáltnak kell lennie. Beszélünk — és természetesen joggal — az ifjúság, a munkásosztály, az értelmiség megnyeréséről, tudatos olvasóvá neveléséről, de a közeg, amellyel közvetlenül érintkezünk, az a középiskolás, ipari tanuló vagy már a természetben dolgozó fiatalság. A munkás is lehet magasan kvalifikált szakmunkás, vagy a földtől éppen csak elszakadt, a munkás-életformát most ízelgető egyén. Az értelmiség tájékozódási igényeit akarjuk kielégíteni, de pedagógusok és mérnökök fordulnak hozzánk eltérő gondokkal. A *könyvtár társadalmi kötődése tehát végső fokon ezekből a kiscsoportos kötődésekből épül fel.*

Megyei könyvtárunk e kettős megközelítés szándékától vezetettve tett néhány olyan kezdeményező lépést, amelytől egyrészt a megye egész könyvtárügyének fejlődését, másrészt az olvasótábor kiszélesedését, az olvasás intenzitásának növekedését várja. Így sikerrel kezdeményeztük az *Olvasó népért* mozgalom Szolnok megyei társadalmi elnökségének megalakulását. Társadalmi elnökségünkben a vezető párt- és népfreont, valamint tanácsszervek magas szintű képviselőin kívül ott vannak a szakszervezet és a szövetkezeti mozgalmak elnökei és a megye értelmiségének legjobbjai. A társadalmi elnökség féléves működése alatt felhívással és ajánlással fordult a

megye dolgozóihoz, a művelődés, az olvasás érdekében. E társadalmi elnökség kétségtelenül tekintélyszerv, amelynek társadalmi presztizsét a benne részt vevők társadalmi értékrendje is meghatározza. Hatása is a legáltalánosabban, a megye egész társadalmára egyidejűleg érvényesül. Elsősorban szemlélet-formálásban jelentkezik ez, amelynek alapja a megbecsülés, amely elnökségünk választott tagjai iránt megnyilvánul.

Semmiképpen sem szeretném eltúlozni ennek jelentőségét, mégis meg kell állapítanom, hogy *helyi tanácsai szerveinknek a könyvtárügy iránt az utóbbi hónapokban megnyilvánult érdeklődésében*, néhány konkrét intézkedésében, amelyekkel akut problémákat oldottak meg, ott érezzük társadalmi elnökségünk felhívásának kitapintható eredményét.

A Szolnok megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága most, december 1-én tárgyalta meg a megyei könyvtárhálózat helyzetét. A végrehajtó bizottság, amelynek tagjai között elnökségünk néhány tagja is ott van, olyan, az alsóbb tanácsokat is ösztönző határozatokat hozott, amelyeknek végrehajtása a tervidőszakban mindenképpen lényegesen előbbre viszi ügyünket. Elég, ha csak arra utalok, hogy a megyei könyvtár könyvbeszerzési keretét azonnali hatállyal 300 ezerről 360 ezerre emelte, s hogy a következő évre reprográfiai műhely felállításához igyekezett a szükséges anyagokat biztosítani, továbbá, hogy nehéz szakember-utánpótlási helyzetünk megoldását segítse, fedezze a debreceni tanítóképző hozzánk kihelyezett könyvtár-népművelő szakának költségvetési összegét.

Éppen ma, a konferencia idején kerül a megyei pártbizottság elé a népművelés harmadik ötéves tervének teljesítéséről szóló jelentés, a negyedik ötéves terv feladataira vonatkozó javaslatokkal együtt. Az Olvasó népért mozgalom jelentőségének elismerését is érzem a következő megfogalmazásból: „Az első számú vezetők minden szinten vállaljanak védnökséget az egyes kulturális akciók, egyes közművelődési területek (énekari mozgalom, képzőművészeti kultúra, felnőttoktatást segítő akciók, olvasó népért mozgalom) felett.” Ugyancsak ebben a dokumentumban találjuk meg első ízben expressis verbis megfogalmazva, hogy *a megyei könyvtár megépítése elengedhetetlenül szükséges!*

Csupán a teljesség kedvéért említsem meg, hogy e minden irányban ható, felülről jövő ráhatással egyidőben fogtunk hozzá a differenciált, rétegeket érintő olvasó-nevelő és szervező munkához is. Valamennyi ipari szakmunkásképző intézettel szerződés rögzíti a kölcsönös tennivalókat. Csak Szolnokon 36 középiskolai osztály fordult meg szervezetten a könyvtárban, s kapott részletes tájékoztatást. 1500 kötetes könyvtárat alakítottunk ki a KISZ megyei vezetőképző iskolán, irodalmi szabadegyetemet indítottunk az érettségi előtt álló fiataloknak, hálózatunkban nő az ifjúsági klubok száma, s épülnek a kapcsolatok a szocialista brigádokkal, teljes egyetértésben és munkamegosztásban a szakszervezeti hálózattal. Április óta pedagógiai szolgálatunk már hatókörébe vonta a szolnoki pedagógusok mintegy negyedét, s munkakapcsolatban van a megye számos iskolájával. A könyvtár 52 *pedagógiai folyóiratot referáló folyóiratszemléje* is túljutott már a megye határain.

Első ízben sikerült Szolnokon az iskolai könyvtárosok tanfolyamát is létrehozni, amely szintén ennek a társadalmi mozgalomnak egyik hatásaként keletkezett.

A tézisek említik egyik helyen, hogy folyik a harc a szabad idő újra felosztásáért. Könyvtárunk is részt vett egy ilyen reprezentatív felmérésben, amely 655 dolgozót érintett valamennyi kategóriából. E felmérésből érzékeltük, hogy az üzemi dolgozók szabad idejük 22,5 százalékát fordítják művelődésre. Ennek nagy részét a tömegkommunikációs eszközök igénybevétele tölti ki. A megkérdezettek 8,3 százaléka tölti olvasással az idejét. Az arányok más kategóriák esetében is hasonlóak, ami a tévét illeti (80—90 százalék). Az olvasás az említettnél nagyobb arányban szerepel. (A mezőgazdasági dolgozóknál 16 százalék, a közlekedésben dolgozóknál 47 százalék, értelmiségieknél és alkalmazottaknál 86 százalék, a kereskedelmi dolgozóknál 68 százalék olvas — főleg szépirodalmat.) Erős tehát a passzív, befogadó, fogyasztói magatartás.

Szeretném felvetni azt a gondolatot, hogy a televízió jelenlegi, a nézők izlését fejlesztő irodalmi műsorain (TV-könyvespolc) kívül nem lehetne-e könyvtáraink munkáját bemutató kisfilmlet gyártani és vetíteni, vagy éppen egy tudósklub vagy más adás ürügyén arról is szót ejteni, ment-e a könyvek által a világ elébb? Azaz: *milyen szerepet játszott egy-egy köztisztviselőben álló tudósunk, feltalálónk, művésznünk életében a könyv, a tudás forrása s tárháza, a könyvtár.* Így válhatna igazán baráttá, vitathatatlan közönségvonzó ereje révén segítőtárrá a sokak által „nagy ellenfélnek” nevezett televízió.

Befejezésül szólni szeretnék a könyvtári együttműködés jelentőségéről és gondjairól. A sokak által formálisnak tartott megyei könyvtárközi bizottság talpraállítá-

sával igen jó kapcsolat alakult ki a megye szakszervezeti, tudományos és szakkönyvtáraival. Bizonyos gyűjtőkori kooperáció, folyóirat-csere, helyismereti anyagok kölcsönös feltárása és közös kiadvány jelzi az erősödő kapcsolatokat. A szakszervezeti hálózattal nem csupán közös rendezvényekre született megállapodás, hanem egy-egy terület teljes átadására is. *Nehezebb a helyzet az iskolai könyvtárakkal.* Nem csupán azért, mivel a könyvtárak állománya rendezetlen, feltártsága gyenge és csak még kevés helyen játsszák az őket megillető szerepet, hanem azért is, mert szakmai felügyeletük, szakirányításuk nincs megoldva.

Az elmondottakkal is szerettem volna érzékeltetni azt a gondolatot, hogy nem válik a könyvtár kárára, ha kilép szűk, szakmai keretei közül és *intenzíven kapcsolódik természetes közegéhez, a szocialista társadalomhoz.*

SZÉKELY SÁNDOR DR.

A MAGYAR KÖNYVTÁROK EGYESÜLETÉNEK TITKÁRA

A MAGYAR KÖNYVTÁRÜGY NEMZETKÖZI SZÍNTÉREN IS JÓ HELYZETBE KERÜLT

Nem feladata a konferenciának — és az előkészítésnek sem volt az —, hogy a magyar könyvtárügy nemzetközi reputációjáról beszéljen, minthogy azonban a Magyar Könyvtárosok Egyesülete képviseli a magyar könyvtárakat és könyvtárosokat az IFLA-ban, a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségében, egy-két szót nem árt szólni erről. Tulajdonképpen mindnyájan tudjuk, hogy miről van szó! A *magyar könyvtárügy* — az elmúlt 15 esztendő alatt végbement fejlődése következtében — a *nemzetközi szintéren is jó helyzetbe került*, és általában nem csak könyvtárárukeiteinket, hanem egyéb könyvtári munkánkat is elismerik. Ennek megfelelően a nemzetközi szervezetben is mind nagyobb teret kap könyvtári tevékenységünk és egyre nagyobb szerepet kapnak a magyar könyvtárosok is.

Ennek a megbecsülésnek egyik mozzanata, hogy *1972-ben az IFLA konferenciája Budapesten lesz.* Sok minden olyan hangzik el a konferencián, amely a Magyar Könyvtárosok Egyesületének munkája szempontjából is rendkívül hasznos a következő időszakra. Többször emlegették itt az *Olvasó népert mozgalom* könyvtári és könyvtárosi vonatkozásait. Azt hiszem, ezeket valóban az 1972-es konferencia középpontjába kell állítani, minthogy a nemzetközi tanácskozássra a *könyv és az olvasás évében* kerül sor, s a konferencia fő témája is ez lesz. Ha pedig Magyarországon van ilyen mozgalom, és ilyen eredményei vannak, akkor természetesen e körülmények nemzetközi lehetőségeit is ki kell használni.

A kérdés csak az, hogyan. Elhangzottak itt felszólalások, hogy konkrétabbá, *megfoghatóbbá kellene tenni a mozgalmat.* Valóban, el kellene érni azt, hogy másképpen legyünk vele, mint az eddigi mozgalmakkal, amelyeknek az eredményeit általában hat-hét különféle szerv sorolta a saját teljesítményei közé. Meg kellene határozni, hogy a magyar könyvtárosoknak milyen eredményeik voltak, és mi a szerepük az Olvasó népert mozgalomban. Ez nem könnyű, de van még rá majdnem két év, tehát ha a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete* ezzel a kérdéssel foglalkoznék és ha támogatást kapna a tagjai részéről, akkor talán tudnánk valamire jutni. Például olyan vonatkozásban is, amelyet a Honvédelmi Minisztérium részéről felszólaló Füleki elvtárs említett, hogy tudniillik bizonyos konkrét célkitűzéseket határozzunk meg és ezeknek megvalósítását időnként mérjük fel.

Tehát jó volna, ha *1972-ben, a könyv és olvasás évében egy nagy nemzetközi fórumon beszámolhatnánk erről a mozgalomról*, de arról is, hogy benne mi volt a szerepük a könyvtárosoknak.

Mindig kicsit derülök azon, hogy amikor mi könyvtárosok összejövünk és egymás között vagyunk, nagyon színvonalasan és okosan kifejtjük a tennivalókat, beszélünk a problémákról, viszont amikor hazatérve a tanácsnál vagy más fórumokon ezeket a feladatokat és elveket képviselni kellene, akkor egyszerre kicsikké válunk. Tehát nem tudjuk megfelelően képviselni helyben az érdekeinket. Nem arról van szó, hogy „könyvtárcentrikusan” lépünk fel otthon, mint ahogy azt sok esetben is tesszük, hanem arról, hogy *okosan be tudjuk illeszteni a közművelődés egészébe a könyvtárügy problémáit.* Hogy meg tudjuk magyarázni azt, amit a Heves megyei kollégán,

Oroszné mondott, hogy tudniillik nem jó, ha egy járásban valamely látványos, egy-napos rendezvény többre kerül, mint amennyi pénz utyanott az egész évi könyvbeszerzésre adnak. Tehát *a szintetikusabb gondolkodás, az okos demokratizmus fejlesztése, az ennek az eszközeivel való élni tudás nagyon fontos dolog.*

Mi könyvtárosok, ezt még nem tanultuk meg eléggé, hanem csak mondjuk a magunkét arról, hogy a könyvtár a legfontosabb és a kultúra alapja, s a könyvtáros nélkül minden összeomlik. Pedig nem omlik össze semmi a könyvtárak és könyvtárosok nélkül sem. Tehát a könyvtárügyet beilleszteni a nagy egészbe, ez a lényeg.

Itt persze emberekről van szó, akiknek erre a szemléleti fejlődésre el kell jutniuk, és ezért nagyon fontos a *továbbképzés*, amellyel a könyvtárosok egyesületének ugyancsak többet és jobban kellene foglalkoznia, de ezt is csak a könyvtárosok segítségével tudja megtenni. A továbbképzésnek a mainál sokkal szélesebb skálában, sokkal kisebb csoportok igényeinek megfelelően kellene történnie, s ennek lebonyolítására alkalmasak volnának az egyesület helyi szervezetei, ha megvolna hozzá az ambíciójuk és az erejük.

Persze a könyvtáros társadalomnak igen súlyos gondja az, hogy a *dolgozók többsége nő*. A nők túlerheltsége akadályozza azt, hogy a szakmában olyan aktivitást fejtsenek ki, amely kívül esik a munkaidőn és amely már a társadalmi aktivitás kategóriájába tartozik.

Örülök, hogy a konferencia előkészítése során ismét napirendre került a *kórházakban működő közművelődési könyvtárak ügye*, és erről sajtóvita is indult. A kérdés rendezésébe — nagyon helyesen — az Egészségügyi Minisztériumot is bevonta a Művelődésügyi Minisztérium, és reméljük, hogy a sajtóvita és a tárgyalások eredményeképpen talán a közeljövőben valóban történik majd valami. Ugyanis olyan rétegről van szó, amelynek olvasóvá nevelése nagyon fontos feladat, és a kórházakban valóban többoldalúan lehetne felhasználni a könyvtárakat. Nekünk, egészségügyieknek szintén fontos volna — már csak a betegek figyelmének elterelése, megnyugtatásuk, stb. szempontjából is — a jól működő betegkönyvtár.

Az igényekről és a szükségletekről több felszólalás hangzott el. Ezeket a könyvtárosoknak — elsősorban a szakkönyvtárosoknak — nagyon figyelembe kell venniük. Az egészségügyben az igények messze elmaradnak a szükségletek mögött, ezért az egészségügyi és az orvosi könyvtárhálózat dolgozóinak lépésről-lépésre lehet csak előrehaladni a fejlődés útján, és így a legfőbb feladatuk az igények felkeltése a szükségletek alapján. Ez viszont nehéz dolog, különösen azért, mert fiatal hálózatról van szó, amelyben még nagyon sok a gyakorlatlan könyvtáros, ők nem eléggé számíthatók azok partnereinek, akiket kiszolgálnak, nevezetesen az orvosoknak, egyetemi oktatóknak stb. Azt sem tudtuk meg elérni, hogy *az egyetemen bevezessék a szakirodalmi tájékozódás ismereteinek alapfokú oktatását*. Bizonyos eredmény azonban született: egyetemi jegyzet fog megjelenni a szakirodalmi tájékozódás alapjairól.

Végül én is csatlakozom Dobos Piroska optimizmusához, mert az elmúlt 15 évben minden nehézség ellenére nagy volt a fejlődés, s az előrehaladás — bár a számszerű eredmények az utóbbi években mintha stagnálni látszanának — nem állt meg. Lehetséges, hogy a stagnálás mögött az extenzívről az intenzív fejlődésre való áttérés átmeneti nehézségei húzódnak meg. Mindenesetre bizonyos, hogy sok területen még a számszerű eredmények is növelhetők, de teljesen helyesen tükrözi a közhangulatot ez a konferencia, sőt az előkészítés is azt az általános véleményt, hogy *a következő szakasz az intenzív fejlődés periódusa lesz!*

ÚJ SZAKSZERVEZETI MŰVELŐDÉSI KÖZPONTOK BUDAPESTEN, DIÓSGYŐRBEN ÉS DUNAÚJVÁROSBAN

Kondor Istvánné vitaindító referátumában feltette a kérdést, vajon a könyvtárak és a szakirodalmi tájékoztatás intézményei lépést tartanak-e a társadalmi, gazdasági, a gazdasági, a kulturális fejlődéssel és az ebből fakadó szükségletekkel.

A kérdésre — válasz helyett vagy éppen válaszként — azt kívánom mondani, hogy az említett intézmények a jövőben tartsanak lépést a társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődéssel, a fenntartó szervek pedig a realitás határain belül maximálisan biztosítsák az ehhez szükséges erkölcsi, anyagi, személyi és szervezeti feltételeket.

Azonnal hozzá kívánom tenni, hogy a fenntartók közé sorolom a szakszervezeti mozgalmat, s ezen belül természetesen a Vasas Szakszervezetet is, sőt — éppen a népművelési konferencia gondolataira hivatkozva — a kohó-, gép- és villamosenergia-ipari vállalatok és általában a

munkahelyek gazdasági vezetését is.

Hozzászólásomban arról kívánok beszélni, ami előttünk áll, amit tenni akarunk; kapcsolódva mindazokhoz, akik azt hangsúlyozzák, hogy *a feltételek javítása törvényszerűen magával hozza a könyvtári munka javulását*, az Olvasó népért mozgalom kiszélesedését, a fehér foltok szűkülését.

A könyvtári ellátás, a könyvtárak intézményi továbbfejlesztésére irányuló távlati elképzeléseink két irányúak. Szakszervezetünk elnöksége a SZOT irányelveivel összhangban egyrészt a nagyüzemekre épülő s a tanácsokkal együttműködve területi funkciót is betöltő *nagy művelődési intézmények létrehozására törekszik a munkáslakta kerületekben és körzetekben*. Természetesnek tartjuk, hogy ezeknek a „kacsalábon forgó váraknak” egyik legfontosabb egységei a korszerű, távlati igényeket is kielégítő, sokoldalú szolgáltatást nyújtó *könyvtári intézmények és ne a vendéglátóipari részek legyenek*. A negyedik ötéves tervre vonatkozó programunkban három ilyen nagy objektum létesítése szerepel, több mint 150 millió forint beruházással. Ennek a koncepciónak a megvalósítása társadalmi összefogásra épül, amelyben fontos szerepet töltenek be a párt megyei, városi, kerületi és üzemi bizottságai. Az anyagi erőforrások megteremtésében részt vállalnak a vállalatok, a helyi tanácsok és a szakszervezeti mozgalom. Ezek az *új művelődési központok Diósgyőrött, Dunaújvárosban és Budapestben* épülnek fel, s ez utóbbiban kap majd korszerű elhelyezést és berendezést a Vasas Szakszervezet központi könyvtára is. Bizunk benne, hogy a Ganz-MÁVAG, a Lenin Kohászati Művek, a Diósgyőri Gépgyár és a Dunai Vasmű példáját, kezdeményezését, áldozatvállalását más vállalatok is követni fogják.

Fejlesztési törekvéseink másik iránya a munkahelyeken, a zárt üzemekben működő könyvtárak korszerűsítése. Számszerűen ezek a könyvtárak vannak többségben, és a követelményekhez képest leginkább ezen a területen vagyunk elmaradva. Fejlesztésük vagy egyhelyben topogásuk kizárólag a vállalati lehetőségektől függ, amelyeket végső soron a nyereség alakulása és a helyi gazdasági és szakszervezeti vezetők szemlélete határoz meg.

A vállalatok jelentékeny hányada az elmúlt időben is arra törekedett, hogy saját erőből, saját kezdeményezéssel teremtsen jobb feltételeket a könyvtárak számára, de sajnos, nagy számban *vannak olyan vállalatok is, ahol a vezetők nem ismerték fel a művelődés embert formáló és munkát befolyásoló szerepét*, és ahol csak a közművelődés munkásai vallják, hogy a kulturális kiadás nem kidobott, hanem visszatérülő befektetés.

Mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy *ezen a helyeken* nemcsak a szakszervezeti, hanem a *műszaki könyvtárak is mostoha körülmények között vannak*. E szűklátókörűség bírálata mindennapos szakszervezeti tevékenységünk körébe tartozik, és minden bizonnyal még sokáig gondot fog okozni.

A Vasas Szakszervezet elnöksége éppen ezeknek a problémáknak ismeretében lépett fel kezdeményezően a kulturális fejlesztés tervekészítésének igényével, és így született meg a közelmúltban *a kohó- és gépipari miniszter, valamint a Vasas Szakszervezet elnökségének közös utasítása* arra vonatkozóan, hogy a vállalatok gazdasági vezetői és szakszervezeti bizottságai negyedik ötéves tervük részeként tervezék

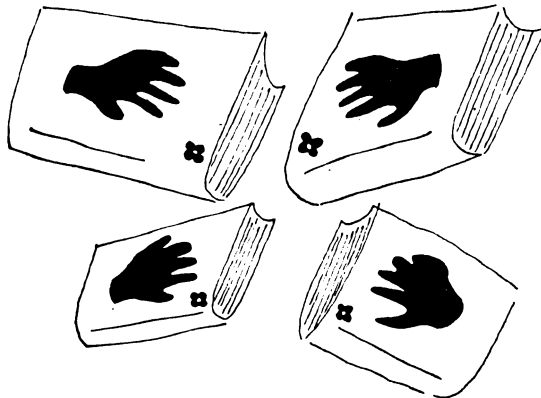
meg a munkavédelmi, egészségügyi, szociális, kulturális és sport-ellátottság fejlesztését. Ebben az utasításban kiemelten hívtuk fel a figyelmet a könyvtárak anyagi és elhelyezési körülményeinek javítására.

Természetesen nem számítunk arra, hogy az intézkedés nyomán már a következő öt éves tervben minden problémát megoldunk. Mégis nagyon jelentősnek tartjuk az említett központi rendelkezést, mert területünkön első ízben született meg a minisztérium és a szakszervezet vezetőinek olyan közös utasítása, amely *a gazdasági vezetők számára is kötelezően írja elő a kulturális ellátottság fejlesztésének tervezését*. A vállalati tervek készülnek. Eddigi ismereteink szerint máris vannak biztató, előremutató példák. Könyvtári vonatkozásban egyebek között figyelmet érdemel, hogy számos helyen olyan terveket dolgoztak ki, amelyek a szakszervezeti és a műszaki könyvtárak régen vajdó elhelyezési problémáit kedvezően — nem ritkán egymás mellé telepítéssel — kívánják megoldani. Számítunk rá, hogy sok helyen a könyvszekrényből könyvtárszoba, a kis helyiségekből szabadpolcos könyvtár lesz; és több szakképzett könyvtáros fogja előbbre lendíteni az olvasómozgalmat.

A könyvtárak működtetésével kapcsolatos pénzügyi problémáinkról a következőket mondhatom: Mi is érezzük, hogy a jelenlegi hitelkeretek nem elegendőek az elért szint tartásához, még kevésbé ahhoz, hogy a most kialakulóban levő fejlesztési normatíváknak megfelelően lényegesen előbbre tudjunk lépni. Könyvtáraink működtetésének anyagi alapját ma elsősorban a vállalati nyereség, kisebb mértékben a szakszervezeti bizottságok tagdíj-bevételei képezik. Állami támogatásban csak a működési engedéllyel rendelkező művelődési intézményeink s a bennük működő könyvtárak részesülnek a 10—12 évvel ezelőtt kialakult gyakorlat és nagyságrend szerint. Amellett, hogy a jövőben is tovább szorgalmazzuk a helyi ráfordítások növelését és az ésszerűbb gazdálkodás folytatását, e konferencián szóvá kívánom tenni egyrészt *az állami támogatás elégtelenségét*, amely nem veszi figyelembe sem a létesülő új intézmények szükségleteit, sem az árváltozásokat, másrészt kérem: központi állami intézkedésekkel tegyék lehetővé, hogy *a vállalatok a saját tulajdonukban levő kulturális intézmények működéséhez a részesedési alapot nem terhelő módon is adhassanak támogatást*, mégpedig meghatározott körülmények között és mértékben.

Mint ismeretes, sok szakszervezeti könyvtár helyzete és fejlettségi szintje megengedte, hogy fő funkciója, a munkás közösségek könyvtári ellátása mellett a tanácsi könyvtárakhoz hasonlóan részt vállaljon a lakossági könyvtári ellátásból. Szakszervezetünk is helyesnek látta és látja, hogy ezek a könyvtárak a helyi lehetőségek és a területi ellátottság megszabta szükségletek szerint nyitva tartják kapuikat a lakosságnak. Az ezzel járó többletköltséget eddig úgyszólván teljes egészében a szakszervezeti fenntartó szervek vállalták magukra. Úgy véljük azonban, hogy nemcsak a jelenlegi helyzet, hanem a várható fejlesztés is szükségessé teszi *a területi működést folytató könyvtárak és művelődési házak tanácsi támogatásának általános rendezését* is az anyagi eszközök koordinálása jegyében.

A tézisekben és az ajánlásokban leírtakkal egyetérték, és a vasas üzemek hivatalos és társadalmi könyvtárosaival egyetemben, *várakozással tekintek a bejelentett új működési normatívák és bérintézkedések mielőbbi kiadása elé*. Örülnek, ha négy-öt év múlva a IV. könyvtárügyi konferencián felszólalásomat az ismertett tervek valóraváltásáról szóló beszámolóval folytathatnám.

Várnagy Hídikó rajza

A KONFERENCIA ANYAGA SOK SEGÍTSÉGET AD MUNKÁNKHOZ

A konferencia anyagai nagyon jók, hasznosak. Ezt nemcsak a magam nevében szeretném közölni, hanem a népművelési felügyelők nevében is. Nálunk, Baranyában ezt az évet majdnem „könyvtári évnek” nevezhetnénk, hiszen annyit tanácskoztunk a kisközséges megyék-könyvtári ellátásáról a tanácsi felügyelőkkel, a tanácsi szervekkel — más megyékkel együtt is — és egyáltalán arról, hogyan lépünk tovább.

A konferencia anyaga és a közművelődési könyvtárak távlati tervezéséhez nemrég kiadott alapelvek és követelmények nagyon hasznosak, nagyon jók és segítségükkel a tervező munkát el is lehet végezni. *Köszönet illeti azokat, akik ezt a jó anyagot összeállították*, mert munkánkhoz nagyon sok segítséget adtak. A legutóbbi hetekben a a népművelési felügyelőkkel értekeztünk, s megbeszéltük a távlati tervezés szempontjait, problémáit. Rögtön felvetődött a következő kérdés, amely — azt hiszem — nemcsak a mi megyénket érinti, hiszen ennek már egyik kollégánk is hangot adott. *Arató Attila* már korábban felhívta a figyelmet arra, hogy a közigazgatási átszervezés bizonyos nehézségeket okoz a mi munkánkban. Ezt azonban nemcsak a könyvtárosok mondják, hanem a népművelési felügyelők is. Mi igazán testvéri egységben működünk együtt a népművelési felügyelőkkel, nagyon szeretjük egymást, és ez a szeretet *nem abban nyilvánul meg, hogy egymást dicsérjük, hanem abban, hogy munkakapcsolatunk erős és együttesen próbáljuk a könyvtárak hálózatát megszilárdítani.*

Legutóbb egész napon át arról tanácskoztunk, hogyan lehetne ennek a nagyon ügyes és jó anyagnak az alapján — amely egyelőre csak irányelv, de szeretnénk, ha határozattá válnék — olyan javaslatot szerepeltetni a határozatban, hogy *az illetékes pártszerv* vagy akár az agit. prop. bizottság *tárgyalja meg a könyvtárügy időszerű kérdéseit*, hiszen a társadalom, a könyvtárhasználók jövője érdekében fontos, hogy megszilárdítsuk a könyvtárhálózatot. Tartsuk meg azt, ami jó, és dobjunk el, ami rossz. Ezt közösen állapítottuk meg a népművelési felügyelőkkel! Elkezdtünk tervezni. Van egy felsőfokú ellátási központ: a megyei könyvtár. Nagyon szívesen vállaljuk az ebből a szerepből adódó feladatokat, nehézségeket is. Nálunk — a nagy remények minimálisra csökkentése mellett — a könyvtárugyre is gondot fordít a megye. Régóta van szó arról, hogy a megyei könyvtár épületét kibővítsük, és most új szárnyat is építünk, amelyben valószínűleg végre meg tudjuk valósítani a szabadpolcos kölcsönzés rendszerét. Az erre vonatkozó ígéretet én nagyon komolyan veszem. De nemcsak a megyei könyvtár bővítéséről, hanem arról is tárgyalunk, hogy a következő öt, illetve tíz év alatt milyen könyvtáráépítkezésre kerüljön sor. Most új megyei művelődési ház épül, mert arra nagy szükség van. Viszont ha az ellátási rendszer legfelsőbb foka a megyei könyvtár lesz, tehát az egész megyére kihat tevékenysége, akkor a következő lépcső a járási könyvtár kell hogy legyen. A járásiból városi könyvtárrá alakuló intézményeknek meg lehet és meg is kell adni a hatáskört — és ezt a megye is megadhatja —, hogy ugyanazokat a területi feladatokat el láthassák, amelyeket eddig elláttak.

Felvetném még a szakközpont kérdését is. Egyetértek azzal, amit *Bíró Vera* írt a *Népművelésben* és egyetértek azzal is, amit *Kiss Jenő* megállapított ugyanott. Gazdálkodjunk okosan a meglévő erővel, és legyünk elsődleges segítők a megyei tanácsoknak, minden tanácsi szervnek, de minden könyvtárosnak is. Mivel engem a megyei tanács nevez ki és a megyei könyvtár igazgatóhelyettesét is, talán megbízik bennem és szakmai tudásomban annyira, hogy feltételezi: mindig úgy tájékozotatom — ahogyan Zagyva elvtárs megjelölte —, hogy megfelelő, helyes és hasznos intézkedéseket tessen a könyvtárügy fejlesztése, a könyvtárhasználók érdekében. Kérjük, hogy a megyei könyvtárak gyakorolják a szakközpontot, őket bízzák meg ezzel a megyei tanácsok. Azt hiszem, hogy ezzel a könyvtárügy fejlődése biztosítva lesz.

BÍZOM ABBAN, HOGY A KONFERENCIA HASZNOS MEGÁLLAPÍTÁSAIT JOGSZABÁLYOK KÖVETIK

A konferencián többször hallottunk a könyvtárpítéssel kapcsolatos gondokról és problémákról. Hogy valami kedvezőt mondjak, a III. országos könyvtárügyi konferenciának bejelentem azt az örvedetes tényet, hogy könyvtárunk — a pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára — a nyár óta meg tudja valósítani azt az optimális követelményt, hogy *a hallgatók tíz százalékát egyszerre el tudja helyezni a hallgatói olvasóteremben, a kutatók 12—15 százalékának tud egyszerre helyet adni, raktári férőhelye pedig körülbelül 25—30 évre elegendő.* Tekintettel arra, hogy mi más szaktárca alá tartozunk és nem a Művelődésügyi Minisztériumhoz, nagyon sajnálom, hogy a mi minisztériumunk illetékesei nem hallgatták végig azokat a komoly problémákat, amelyek itt a magyar könyvtárüggyel, főleg a tudományos és szak-könyvtárak helyzetével kapcsolatosan felvetődtek.

Örömmel olvastam a javaslatokban, hogy a következő ötéves tervben a szak-egyetemek könyvtárait a tudományegyetemi könyvtárakkal azonos színvonalra kell fejleszteni. Bizom abban, hogy *e konferencia nagyon hasznos tapasztalatait jogszabályok fogják követni.* Bár a magam nevében beszélek, de azt hiszem, sokak véleményét tolmácsolom, amikor megköszönöm a Művelődésügyi Minisztériumnak a rendkívül figyelmes, kedves rendezést, az ellátást, programjaink összeállítását, ami részünkre nagyon kellemessé tette a konferencián való részvételt, a szakmai haszonnól nem is beszélve.

FREY TAMÁS NÉ

A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYESLEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁNAK OSZTÁLYVEZETŐJE

A KÖNYVTÁRI MUNKAERŐK HETVEN SZÁZALÉKA NŐ

Az egész könyvtárügyet érintő, de eddig nyíltan ki nem mondott munkaszociológiai — ha úgy tetszik, könyvtárpolitikai — problémára szeretném felhívni a figyelmet, nevezetesen arra, hogy az elmúlt negyedszázad alatt *a könyvtárosi szakma elnőiesedett.*

Ennek oka közismert: a férfiak mint családfenntartók nem szívesen választanak olyan hivatást, ahol sem a kívánt erkölcsi, társadalmi, sem pedig az anyagi elismerést nem kaphatják meg. A ritka kivételek itt ülnek *a konferencián, melynek nemek szerinti összetétele korántsem tükrözi a valóságos helyzetet.*

Nos, a könyvtárosi pálya nem „karrier”-pálya, s így véli ezt az ifjabb generáció is. Bárki ellenőrizheti, hogy az 1960-as évektől kezdődően az ELTE könyvtárszakán erősen lecsökkent a férfi hallgatók száma. Ez elemzésre váró társadalmi jelenség, amelyet itt nem értékelhetünk

sem rossznak, sem jónak, azonban feltétlenül *tudomásul kell vennünk, és le kell vonnunk belőle a szükséges konzekvenciákat.*

Magyarországon az aktív keresők 41 százaléká, *a könyvtári munkaerőknek viszont átlagosan 70 százaléká nő.* Ennek a körülménynek pedig már el nem hanyagolható munkaszervezési következményei vannak. Ugyanis, ahol a női munkaerők ilyen arányt képviselnek, ott megnő a statisztikai valószínűsége annak, hogy az átlagosnál lényegesen több lesz az egy-két hétnél, a három, a hat hónapnál vagy ennél is hosszabb időtartamú hiányzások száma, hiszen a nők szülnék, gyermeket ápolnak, sőt időnként maguk is betegek.

A hosszú *hiányzások gondja* olyan üzembn, ahol például 500 szövnőt ugyanabban a munkakörben foglalkoztatnak, talán könnyebben megoldható, mint a kisüzemnek számító könyvtárban, amelyben ráadásul a munkakörök is rendkívül specia-

lizáltak, mivel ugyanazt a munkát legfeljebb egy-két személy végzi. Így például, ha a könyvtár két katalogizálója közül az egyik hosszabb időre kiesik a munkából, a futószalag áteresztő képessége a felére csökken. Ilyen esetekben a helyettesítés megoldása már ma is nehéz feladat, hiszen külső munkaerők átmeneti bevonása, részben a „kínálat” hiánya miatt, részben a szakismereti előfeltételek hiánya miatt, igen nehézkes.

Ha ezt a kérdést a nem is oly távoli *gépesítés perspektívájában* vizsgáljuk, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy a jelenleginél súlyosabb veszélyt rejteget. Köztudott ugyanis, hogy a gépi idő drága, ezért a könyvtári munkában a tervezett határidőknek, a munka egyenletes minőségének, röviden: a magas fokú szervezethez sokkal nagyobb jelentősége lesz, mint most.

Kérdéses, hogy a könyvtárosgárda jelenlegi vagy ehhez hasonló összetétele, s a belőle fakadó, előrelátható munkaszervezési problémák miatt tudjuk-e majd teljesíteni például a gépi feldolgozás szabta követelményeket.

Egy másik kérdés a könyvtárosok *szakmai továbbképzése*. Égető kérdés, mert szakmánk jövője a tét, és duplán égető, mivel a könyvtári szakmunkaerőknek némely könyvtárban 90 százaléka, országos viszonylatban pedig — mint már említettem — átlagosan 70 százaléka nő. Ezek a könyvtárosnők becsületesen ledolgozzák a napi nyolc órájukat, azután otthon a második műszakot, de akkor már többnyire nincs lelkierőjük a szakmai továbbképzésre.

E problémákat könnyebb felvetni, mint megoldásokra javaslatot tenni. Kétségtelen, hogy gyökeres változást az eredményezne, ha sikerülne a könyvtári munkaerők arányát a férfiak nagyobb mértékű bevonásával fokozatosan az országos arányokhoz közelíteni. Ez elsősorban attól függ, hogy vonzóbbá tudjuk-e tenni a pályát, s az anyagi elismerés mellett társadalmi rangot jelent-e majd könyvtárosnak, tájékoztató szakembernek lenni.

Bízom benne, hogy ez sikerülni fog, az idő nekünk dolgozik, mert a kiművelt emberfők számának növelése egyre erősödő társadalmi igény. Addig is a munkaerő-helyzet általam csak jelzett problémáit célszerű lenne kutatás tárgyává tenni és sok oldalról megvizsgálni, mert csak ez eredményezhet kielégítő megoldást. Javaslom, hogy a vizsgálat szükségességét az ajánlásokban is szögezzük le.

MÓNUS IMRE

A GYŐRI SZMT KÖZPONTI KÖNYVTÁR VEZETŐJE

ELÉRKEZETT AZ IDEJE ÚJ KÖNYVTÁRI TÖRVÉNY ALKOTÁSÁNAK

Nem az összegezés és kiváltképpen nem a teljességre törekvés igényével, de szólni kívánok arról az útról, illetve annak egy kicsiny részéről, amelyet a szakszervezeti könyvtárhálózat az elmúlt időszakban megtett. A tézisek helyesen értékelik a szakszervezeti könyvtárügy fejlődését. Országosan, de az egyes szakmák és megyék viszonylatában is figyelemre méltó eredmények születtek az elmúlt esztendőkből is. Míg a tanácsi könyvtárakban — idézem —: „Az aktív korosztályok alacsony százalékában vannak képviselve. Ezen a helyzeten hosszú idő óta nem lehetett lényegesen változtatni” — addig a szakszervezeti hálózatban csak 1965 óta 11,2 százalékkal nőtt az olvasók és 17 százalékkal a kikölcsönzött kötetek száma. És ha a fentiekhez hozzávesszük, hogy ezek a könyvtárak éppen az aktív korosztályokból — és a szakmunkástanulókból! — növelték olvasóik számát, így a fejlődés még imponálóbb.

Abszolút számban kifejezve ez azt jelenti, hogy könyvtáraink az idézett három év alatt 69 300 üzemi-alkalmazotti dolgozóval növelték olvasóik számát. A számokba való mélyebb bepillantás azonban arról is meggyőz, hogy sokat javult a kikölcsönzött könyvek műfaji összetétele, és nőtt az egy főre jutó kölcsönzött kötetek száma. Ez utóbbi mutató például Győr megyében az évi 20,2-ről 23,6 kötetre emelkedett.

Félreértés ne essék, ezeket a számokat távolról sem azért említettem, hogy a szakszervezeti hálózat eredményeivel kérkedjem itt a konferencia nyilvánossága előtt. Azért kíváncsok ide ezek az adatok, hogy aláhúzzam ennek, a sokak által még ma is alábecsült könyvtári szervezetnek kultúrpolitikai súlyát, azt, hogy egyenrangú partnerként ülhettünk ma itt, hiszen 627 000 olvasót képviselünk. *A szakszervezeti mozgalom és a magyar könyvtárügy bennünket az ország vezető rétegének, a mun-*

kásosztálynak olvasóvá nevelésével bizott meg. Örömmel és készséggel iparkodunk ennek eleget tenni.

Gondjaink mégis nagyok. Bár a szakszervezeti mozgalom sokat tett, olykor erején felül is vállalt, a könyvtárak működési körülményei nagyon mostohák. Az üzemek egy részében a könyvtár éppen hogy csak megtúrt létesítmény, a könyvtárosok — akiknek jó része pedig az ügy feltétlen és szorgos munkása — vállalt kötelezettségüknek csak alig tudnak eleget tenni, mivel a *gazdasági vezetők nagyobbik része nem érzi, nem érti*, hogy az önművelés — és annak könyvtári formája — neki, a gazdasági vezetőnek nevel, képez értő munkásokat.

Addig, amíg a hálózati központok erejének egy jelentékeny részét az átadási leltározások sokasága és az ismétlődő alapfokú tanfolyamok szervezése köti le, addig mindig hátrányban leszünk a magunk elé tűzött célok elérésében.

Elkészültek a közművelődési könyvtári hálózatok munkáját hosszú időre kijelölő alapelvek és követelmények. Nagyon hisszük, hogy ezzel nagy lépést teszünk előre. A szakszervezeti könyvtárosok nevében mondhatom, azon leszünk, hogy az *alapelv- és követelmény-rendszer másik serpenyőjébe*, amelyikben majd az eredményeket számolják el, *munkánkkal, úgyszeretünkkel beletegyük azokat az eredményeket, amelyek az olvasók újabb tízezreit, a kölcsönzött kötetek újabb százezreit jelentik.* Ezzel és a munka pedagógiai-tartalmi részével iparkodunk majd hozzájárulni a feladatok elvégzéséhez, amelyeket ránk bizott a mozgalom.

A fentiek — és a tézisek alapján — a magyar könyvtáros közvéleményben régen szóbeszéd tárgyát képező másik dologról is kívánok szólni. Úgy látjuk, hogy *elérkezett az ideje — nem a reformnak, hanem egy teljesen új könyvtári törvény megfogalmazásának.* Nemcsak azért persze, mert most ismét lezárunk egy fejlődési szakaszt, hanem inkább azért, mert egy újat kezdünk. A közművelődési könyvtárak esetében sürgeti ezt az alapelvek és követelmények immár kimunkált dokumentuma, a tudományos könyvtárak, a termelési hálózat könyvtárai esetében pedig a gazdaságirányítás új rendszerére való áttérés. (Nem szólvá az iskolai könyvtárakról, amelyekre a leggyorsabban ráférne az intézkedések sokasága.)

Az érvényben levő könyvtári kerettörvény megtette a magáét, ideje, hogy újnak adja át helyét, olyanoknak, amely társadalmunk mai fejlődési szakaszában korszerű, s alkalmas lesz arra, hogy segítségével újabb eredményeket érjünk el.

Engedtessek meg, hogy néhány kérdéssel futólag foglalkozzam. Körülbelül tíz évvel ezelőtt készült el első, 8—9 évvel később második fogalmazásban a *könyvtárak állomány- és könyvvédelem-rendelet tervezete.* Szeretném a konferencián megkérdezni a minisztérium jelenlevő képviselőitől: vajon ezzel a sokak által reklamált, keresett és óhajtott tervezettel mi van, mert a könyvtárakban nagy fölös állomány gyűlik össze, amellyel nem tudunk mit kezdeni! Nem merem elvitetni a zúzdába és a többi könyvtáros sem, noha nyom bennünket ez az anyag! Ha jogunk van könyvet vásárolni, ha ezt szakmailag ránk bízzák, akkor legyen jogunk selejtezni is, természetesen csak azokat a könyveket, amelyekre a könyvtári forgalomban már nincs szükség.

A kiadott tézisek számos helyen tárgyalják a tájékoztatást. A 13., 16., 23. és 26. oldalakon szólnak bővebben róla, de sok más ponton is érintik. A konferencián is sok felszólaló tett erről említést. Magam is fontosnak érzem és ezért ejtek róla szót. Ma hazánkban az a furcsa és drága gyakorlat alakult ki, hogy a könyvtárak nagy része sűrög abban, hogy valamilyen módon bibliográfiát, katalógust adjon ki. Temérdek időbe és nagy anyagi áldozatba kerül, és az ember a kész termék láttán nem is mindig van meggyőződve művelődéspolitikai hasznosságáról. A könyvtárak zöme a saját bibliográfiai műhely csálthatatlanságára esküszik.

Írásban már tettem, s hadd tegyek itt a konferencia nyilvánossága előtt szóban is javaslatot egy *bibliográfiai intézet sürgős felállítására.* Félreértés ne essék: nem a tájékoztatás központosítása mellett vagyok, hanem az arra érdemes és alkalmas műhelyek munkájának összefogását tartom fontosnak. Azt szeretném, ha a bibliográfiai munka tervezéstől a terjesztésig központi — egyben gazdaságosan működő — szervek gondozásába kerülne. Igen nagy hiányosságokat látok e kérdésben. Hogy csak párat említsek: rangos folyóiratainkhoz nem készülnek el a mutatók. Gondolok a Társadalmi Szemlére, a Valóságra, a Kortársra, a Nagyvilágra. A nagyon fontos Kozocsa-féle magyar bibliográfia tízeves kíséssel jelenik meg.

Sok szó esett, és még többet fogunk beszélni a könyvtárosképzés helyzetéről. Én is az egyes könyvtárakban szervezett középfokú képzés és a tankönyvtárak visszaállítását javaslom.

Utoljára hagytam egy olyan kérdést, amelyről nagyon sokan és mind többet beszélünk, noha a tézisekben nincs szó róla. Valójában persze nem is tartozik oda, hanem más fórumra! Az író—olvasó találkozók dzsungeljére gondolok! Ezt a fajta irodalom-népszerűsítést intenzíven körülbelül tíz éve csináljuk. Olyan furcsa gyakorlat alakult ki, hogy bár nagyon jónak tartjuk az író—olvasó találkozók bizonyos

hányadát, mégiscsak lehetetlen állapot az, hogy maholnap az írók egy részének a kezében érezzük magunkat. Ha az ember felkér egy író levélben, vagy jön válasz, vagy nem! Ha jön, ilyen is akad a válaszok között: „Megyek, ha kapok 800 forintot, fizetik a gyorsvonatot, szállodát, reggelit, ebédet, vacsorát!” Az volna a helyes és igazságos, ha az írók szívesen és lelkesen vennének részt egy-egy találkozón, amint ezt tette a jó emlékeztető Móricz Zsigmond, és az esetleg mérsékelt tiszteletdíjat átveve annak örvendeznének, hogy műveik olvasottak, és találkozhatnak azokkal, akiknek számára ők írták.

KOVÁCS ISTVÁN

A KÖZALKALMAZOTTAK SZAKSZERVEZETÉNEK TITKÁRA

A KÖNYVTÁROSOK BÉRHELYZETE NINCS ARÁNYBAN A TÖBBI TERÜLET BÉRHELYZETÉVEL

Ha a konferencia végén is, engedjék meg, hogy szakszervezetünk központi vezetősége nevében üdvözöljem a konferencia valamennyi résztvevőjét.

A konferencia munkáját figyelemmel kísérve, úgy ítéljük meg, hogy tanácskozásuk nagyon eredményes. A konferencia természetesen hosszú és alapos előkészítő munkát igényelt. Kondor Istvánné elvtársnővel hosszas eszmecsereket folytattunk a konferencia előkészítéséről.

Mi is írásban kívánjuk a jegyzőkönyv számára rögzíteni szakszervezetünk véleményét a könyvtárügy és a könyvtárosok problémáiról, most csak néhány kérdésre szeretnék utalni. A szakmai kérdésekkel az idő hiánya miatt nem foglalkozom. Itt szó esett arról, hogy egyes megyékben a könyvtárosok jó kapcsolatban vannak a megyei vezetőkkel. Nem merném mondani, hogy mind a 19 megyében, éppen ezért szeretném bejelenteni, hogy éppen

a mai felszólalások alapján úgy tűnik: *igenis szükség van arra, hogy a megyei vezetőkkel leüljünk és beszéljünk a megyei könyvtárügy kérdéséről*, annál is inkább, mert folyik a közigazgatás átszervezése, amely igenis sok problémát jelent. Le kell majd ülnünk beszélgetni a Művelődésügyi Minisztérium illetékeseivel is.

Tapasztalatból tudom, hogy elsősorban szemléleti kérdés annak megítélése, mennyire fontos egész társadalmunkban a könyvtárosok tevékenysége, munkája, vagyis mennyire fontos a könyvtárügy! Sajnos, több vezető poszton álló ember ezzel kapcsolatos szemléletében — a tanácsi vezetőkében és más vezetőkében is — változtatás van szükség, s ez nem mindig olyan simán és egyszerűen történik, mint ahogyan elképzeljük és szeretnénk.

A tanácskozás megkezdése előtt beszélgettünk Révész Ferenc elvtárral: Teljesen igaza van, amikor azt mondja, hogy a könyvtárügyről sokat kell beszélni. Amikor ma még gondot okoz a könyvtárak számára egy szakkönyv beszerzése, amikor még probléma a megfelelő munkakörülmények megteremtése — ez erősen vonatkozik a Szabó Ervin Könyvtárra is, ahol ilyen vonatkozásban hosszú évek erőfeszítése árán sem tudtunk meg megfelelő eredményeket elérni —, akkor nyilvánvaló, hogy *elsősorban a szemléletben kell keresni a hibát*, hogy az őt megillető helyre tegyük a magyar könyvtárügyet és a magyar könyvtárosok helyzetét, hiszen a pártkongresszuson megfogalmazást nyert, mit jelent a szocialista építésben, milyen feladatot állít elénk a könyvtárügy!

A konferencia tanácskozása megfogalmazta a könyvtárosok feladatait, a lakosság igényeit. Hangot kapott az a követelmény, hogy legyenek jó népművelők. Ez helyes és feltétlenül szükséges igény. Látni kell azonban azt is, hogy a könyvtárakban dolgozók is követelményt állítanak fel: a megélhetésükhöz szükséges minimális béréket meg kell adni számukra. Ezt az igényt szakszervezetünk messzemenően támogatja! Mert úgy látjuk, hogy *a bérhelyzet nincs arányban a többi terület bérhelyzetével* és ez is elsősorban a szemléleti okokra vezethető vissza. És ezzel a területtel nem valamikor a negyedik öt éves terv negyedik évében, december 31-én, hanem sokkal korábban kell foglalkozni. Mert ha a könyvtárosokkal szemben követelményeket támasztunk, akkor a társadalom biztosítsa számukra a megfelelő anyagiakat is!

Igazuk van azoknak, akik felszólalásukban elmondották, hogy sokszor túltengenek a megyékben a látványos rendezvények, holott ezeknek költségeit más célra jobban fel lehetne használni.

A konferencián felmerült kérdéseket a Közalkalmazottak Szakszervezetének elnöksége a minisztérium bevonásával meg fogja tárgyalni, levonjuk a következtetéseket, megjelöljük feladatainkat, és függetlenül attól, hogy jó-e a kapcsolat a megyei vezetőkkel, vagy sem, leülünk velük tárgyalni. A Minisztertanács Tanácsi Hivatalán keresztül van lehetőségünk arra, hogy a megyei vezetőkkel — a szakbizottságok közreműködésével — tárgyaljunk.

Úgy gondolom, hogy ez a konferencia nemcsak a gondos előkészítés révén ért el eredményeket, hanem az itt meghatározott feladatok végrehajtása is sikeres lesz, s mint egyik kollégánk megfogalmazta: a következő konferencián már komolyabb eredményekről tudunk beszámolni.

KONDOR ISTVÁNNÉ
A KÖNYVTÁROSZTÁLY VEZETŐJE

A KÖNYVTÁRAK FELADATA MINDEN TÁRSADALMI TEVÉKENYSÉG SZOLGÁLATA

Kedves Elvtársak! A konferencia végéhez közeledik. 44 felszólalás hangzott el. A felszólalások a kiadott vitaanyagokban felvázoltakat megerősítették, illetve jobb, egyértelműbb, határozottabb megfogalmazásukat kérték, s sokan tettek kiegészítő javaslatokat. Az általunk előterjesztett koncepcióval való egyetértés abból adódik, hogy a konferencián résztvevők közül szinte mindenki részt vett az előkészítés valamelyik fázisában.

A vita jellege lehetővé teszi számomra, hogy csak az általam legfontosabbnak tartott néhány kérdésre reagáljak.

Az egyik: *a könyvtárak helye és szerepe*. Minden felszólaló megerősítette azt a tételt, hogy az elmúlt 15 év társadalmi, gazdasági, kulturális változásai és az előttünk álló feladatok megoldása a társadalmi tevékenység minden területén növeli az információ iránti igényeket, parancsolóan előírja a szakműveltség, az általános műveltség színvonalának emelését. Ennek a feladatnak teljesítésében kiemelkedő helyet foglalnak el a könyvtárak.

Többen kifogásolták a vitában, hogy a művelődés—könyvtár-szekció dokumentumában még szerepel az a követelmény, hogy az iskola mellett a művelődés második alapintézménye legyen a könyvtár. Ez a tézisekbe már nem került be. Szeretném megindokolni, miért nem. Az előzetes megbeszéléseken az a vélemény alakult ki, hogy mivel sehol nincs írásban kimondva, hogy az iskola művelődési alapintézmény, a könyvtárakat sem lehet második alapintézménynek nevezni. De ez a lényegen nem változtat, mert a lényeg az — ezt leírtuk a tézisekben, elmondtam bevezetőmben, és le fogjuk írni az ajánlásokban is —, hogy *a könyvtári szolgáltatást olyanoknak tartjuk, amelyet az általános iskola mellett minden állampolgár számára ingyenesen hozzáférhetővé kell tenni, és igyekszünk e szolgálat színvonalát állandóan emelni*.

Tisztában vagyunk azzal, hogy ehhez meg kell teremteni az anyagi feltételeket, s a meglévő állami eszközök elosztásakor is figyelembe kell venni e szempontot. De meg kell itt jegyezni, hogy csak az iskolán kívüli művelődésre fordított anyagi erők ide vagy oda csoportosításával nem érhetjük el azt, hogy jelentőségének megfelelő rangjára emelkedjen a könyvtárügy.

Nagy örömmel szolgált, hogy a könyvtár és a szakirodalmi tájékoztatás kapcsolatának megítélésében — legalábbis itt a konferencián — elvi egység született. Abban egyetértünk, hogy nem az a lényeg: a könyvtárnak része-e a tájékoztatás, vagy a tájékoztatás része-e a könyvtár. Ugyan nem lényegtelen a szervezeti megoldás, de csak abból a szempontból fontos, hogy *az adott, illetve szolgált társadalmi tevékenység kifejtését legjobban szolgáló szervezetben valósuljon meg a szakirodalmi tájékoztatás*: Ha egy adott társadalmi tevékenység területén tájékoztatási intézmény formájában célszerűbb, akkor abban a keretben, ha egy adott területen könyvtár formájában, akkor az utóbbi keretben. Arról felesleges vitatkozni, hogy a szakirodalmi tájékoztatásnak könyvtári bázisra kell-e épülnie, mert természetes, hogy szakirodalomról tájékoztatni a szakirodalom nélkül nem lehet. De a szakirodalmi tájékoztatás támaszkodhat az országos szakkönyvtárak bázisára, saját könyvtári bázisra és a nemzetközi forrásokra is. Az is nagyon fontos, hogy biztosítsuk az eredeti dokumentum rendelkezésre bocsátásának lehetőségeit is. — Egyébként az ebben a kérdésben elhangzottakkal egyetérték.

A harmadik kérdés, amit felvetek: *a társadalmi igények és az egyéni igények összhangja*. A tézisekben és a vitában is szerepelt az a megállapítás, hogy társadalmunk fejlődésével, a változásokkal együtt változtak az igények, és a megváltozott

igényekhez, helyeztetve igyekeztek alkalmazkodni a könyvtárak és a tájékoztatási intézmények. De azt is megállapítottuk a vitában, hogy ennek ellenére sem felelnek meg a követelményeknek az egyéni igények, a könyvtári szolgáltatások és az igények kielégítésére szolgáló intézményi feltételek. Meg kell hát vizsgálnunk, mit is kell tenni annak érdekében, hogy *az egyéni igényeket a társadalmi követelmények irányába tudjuk fejleszteni*. Mivel a könyvtárakban jelentkező igények mögött nagy társadalmi életfolyamatok igényei húzódnak meg, a társadalmi tevékenységi területeken tudatosítani kell, hogy éppen saját céljaik eléréséhez van szükségük a könyvtárakra, az információra, a szakirodalmi tájékoztatásra, és ezért tagjaikat ösztönözniük kell ezek használatára, másrészt a használathoz biztosítani kell az intézményi feltételeket is. Ennek a kérdésnek másik oldala, hogy a könyvtáraknak szolgáltatásaikban az igényekhez kell alkalmazkodniuk.

Sok minden elhangzott arról, hogy a rendelkezésre álló szolgáltatásokat sem veszik igénybe, de arról is, hogy az igényeket nem elégítik ki megfelelően az információs és szakirodalmi szolgáltatások. Lényeges, hogy az a bizonyos szűrő szerep minél jobban érvényesüljön, és a könyvtárak azt adják, amire szükség van az olvasónak, továbbá amit adnak, nagyon gyorsan adják. Azt hiszem, az összes többi, ezzel kapcsolatban felvetett probléma ennek a két követelménynek van alárendelve.

Simon Gyula, Arató Ferenc elvtárs, Ugrinné elvtársnő és mások is hangsúlyozták, hogy nemcsak a jogot és lehetőséget kell biztosítani az olvasáshoz, hanem a képességeket is ki kell fejleszteni ehhez. *Olyan javaslatot teszünk az illetékes párt- és minisztériumi szerveknek, hogy oktatási rendszerünk felülvizsgálatakor vegyék figyelembe az általunk nagyon fontosnak tartott célt: az általános iskoláktól egészen az egyetemekig bezárólag — a továbbképzési formákat is beleértve — meg kell tanítani az embereket az olvasás művészetére, a szakirodalomnak munkaeszközként való használatára*. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a könyvtáraknak ilyen tekintetben nincsenek tennivalóik. Minden könyvtártípusnak nagyon sok a feladata, különösen ezekben az években, amikor is az oktatás még nem bocsát ki olyan embereket, akiket a könyvek, a szakirodalom kellő használatára nevelt. Ebből kifolyólag a könyvtáraknak még bizonyos iskolapótló szerepet is el kell látniuk.

A *működési feltételekről* semmi nem hangzott el, ami túlzás lett volna. Minden igaz, amit a felszólalók elmondtak, sőt a helyzet ismeretében úgy érzem, hogy igen mértéktartóak voltak.

A könyvtárosok erkölcsi és anyagi megbecsüléséről nem kell szólnom. Amit erről mondani tudnék, Sárdi Lajos elvtárs a minisztérium, Kovács István elvtárs pedig a Közalalmazottak Szakszervezetének képviselőjének a konferencia elé tárta.

A képzés minden szintjén korszerűsítésre törekszünk. Az egyetemen a könyvtárszakon belül is tartalmi változtatásokra van szükség. Sokkal szélesebb skálájú szakpárosítást kell megvalósítani, és általában sokkal színesebb, differenciáltabb lehetőséget kell nyújtani a nem könyvtárszakot végzett szakembereknek a könyvtári ismeretek elsajátítására. A szakvizsga, a különböző tanfolyamok tekintetében itt elhangzott valamennyi javaslatot meg fogjuk vizsgálni. A jelenlegi lehetőségeken felül más bázisok is fogunk keresni a speciális képzésre, különösen a felsőfokúra. Megvizsgáljuk, hogy az információs területen, sőt ezen belül is a még tovább differenciált képzést igénylő szakemberek oktatására melyik képzési intézmény tudna vállalkozni.

A középfokú képzés tekintetében a tézisekben úgy foglalnunk állást, hogy a tanítóképzőkben önálló szakká kell fejleszteni a könyvtárosképzést. Ennek célszerűségét legfőképpen az indokolja, hogy meg akarjuk szüntetni a közművelődési és a szakkönyvtárosok középfokú képzésének különválasztását; mindkettőt iskolai keretbe kívánjuk terelni, és a középfokú képzésen belül aszerint szakosítani, milyen könyvtárakba irányítjuk a hallgatókat.

Nagyon lényeges indok az is, hogy a dokumentum-ismeret oktatására a jelenlegi két szak miatt nincs elég idő. Véleményünk szerint az említett változtatások az egyetemi képzésben és a középfokú képzésben is színvonalemelkedést jelentenének.

Arra is szeretném felhívni a figyelmet: a könyvtárakban nagyon sok olyan munkakör van, amelynek ellátásához nem kell sem egyetemi, sem középfokú végzettség. Egy évtizeddel ezelőtt még nehéz volt kimondani, hogy a tudományos könyvtárban nem szükséges minden munkakörhöz egyetemi végzettség, hanem van olyan, amelyet középfokú végzettséggel is nagyon jól el lehet látni. Most már azt is tudomásul kell vennünk, hogy a különböző adminisztratív munkákra egyszerűen csak be kell tanítani az embereket. Viszont — amennyire lehet — el kell választani az adminisztratív munkákat a tartalmiaktól!

Sokan javasolták a felvételi létszámok emelését. Mi is kértük a minisztérium felsőoktatási főosztályától — egyelőre még szerényen, de a következő években bátrabbak leszünk. Szerénységünket az diktálta, hogy a nagyobb felvételi létszámemeléshez a tantestületek létszámát is emelni kell, és ezt nem lehet egyik pillanatról a másikra végrehajtani.

Az *állománygyarapítással* kapcsolatban többen igen kevésnek tartották a tudományos és szakkönyvtárak területén a gyarapítási keretek javasolt 12%-os emelését. Véleményem szerint a 12%-os emelés valóban kevés. Túlságosan bátran mégsem lehet sokkal többet kérni, mert az igények mögött még nincsenek megfelelő számítások. Intézkedni fogunk a tekintetben, hogy a KMK és a hálózati központok — az áremelkedést és a dokumentumok számának növekedését szakterületenként, dokumentum-típusonként vizsgálva — időszakonként tegyenek javaslatokat a fenntartóknak a beszerzési keretek alakítására.

A közművelődési könyvtáraknál a követelményrendszerben előírt állománygyarapítást, illetve annak következetes megvalósítását tartjuk helyesnek. Homor Imréné elvtársnő arra hívta fel a figyelmet, hogy a társadalmi erőforrások is az eddiginél jobban igénybe kell és lehet venni. De még lényegesebbek az állománygyarapítás tekintetében az állandó, folyamatosan biztosított állami költségvetési keretek, mert nélkülük nem lehetséges egyenletes és tervszerű állománygyarapítás.

Sebestyén Géza és Havassy Pál is drámaian esetelte a nemzeti könyvtár építkezésének történetét. *A kormányznak javaslatot fogunk tenni, hogy a nemzeti könyvtár építését úgy rangsorolja, hogy az megelőzze a többi várbeli építkezést.* Ezt annál is inkább meg tudjuk tenni, mert a nemzeti könyvtár építkezésének jelenlegi készültégi foka megelőzi a többi épületét.

A tézisekben is említettük, hogy a nagy könyvtárak építésére a fenntartókkal együtt távlati tervet kell kidolgozni. Megnyugtatóan szeretném elmondani, hogy nem olyan távlati tervre gondolunk, amelynek megkezdése is csak a távoli jövőben történik, hanem olyanra, amelynek megvalósítása most kezdődik és hosszabb távon fejeződik be.

A közművelődési könyvtárak épületproblémáit a követelményrendszerben meghatározott módon kell megoldani. Nagyon értékes ötletet hallottunk Havassy Pál elvtárstól a szakaszos építést illetően. Ez nagyon hasznos és jó dolog. Sokkal jobb, mintha a könyvtár anyagi okokból más rendeltetésű létesítményekkel építenék össze, figyelmen kívül hagyva a megfelelő fejlesztés lehetőségeit. Persze az ideális mégis az, hogy a végső alakjában, egy ütemben épüljön meg a könyvtár.

Többen szóváltották azt a „kényes” kérdést, hogy miért nem vagyunk határozottabbak. Itt van például a követelményrendszer, amelynek esetében mi tudjuk: akkor volnánk határozottak, ha úgy adnánk ki, mint a Pénzügyminisztérium által jóváhagyott, mindenre kötelező normát. S ez esetben minden bizonnyal nagyon meg volnának velünk elégedve a könyvtárosok. Örülnénk, ha ilyent ki tudnánk adni, de nem lehet, sőt a jelek szerint pár év múlva sem lesz arra lehetőség, hogy ebből norma legyen. Úgy véljük, hogy a követelményrendszer kiadása még akkor is helyes, ha normaként nem tudjuk előírni, mert ez a könyvtárosoknak és a fenntartóknak így is segítséget ad: belőle pontosan megállapíthatják, milyen követelményeket kell támasztaniuk, milyen feltételeket kell teremteniük, illetve miért kell harcolniuk. Ilyen követelményrendszert a tudományos és a szakkönyvtárak vonatkozásában is ki fogunk adni.

A közigazgatási átszervezéssel kapcsolatban álló szakfelügyeleti kérdésekről ez a véleményünk: kívánatos, hogy *a szakfelügyelet ne intézményektől függetlenül valósuljon meg.* Tekintetbe kell venni ugyanis azt, hogy 18 éve kialakult a közművelődési könyvtári intézményhálózat, amely el tudja látni a szakfelügyeletet. Miért kellene most másik szakfelügyeleti hálózatot létrehozni? Mi intézmények bevonásával javasoljuk megvalósítani a szakfelügyeletet úgy, hogy a megyei könyvtárak és a volt járási könyvtárak gyakorolják.

Ehhez hozzáténném még, hogy Dobos Piroska elvtársnőnek igaza van abban, amit a módszertani instruálás „szintjéről” mondott. A tézisek, vagy inkább a művelődési szekció anyagának fogalmazása nem elég pontos, hisz a módszertani munkát továbbra is végezni kell, csak magasabb színvonalon. A hálózati munkában azonban ellátási feladatok is vannak, és ezek nem újak. Emlékezzünk vissza arra a — sajnos — hosszú időre, amióta a lépcsőzetes ellátás követelményét hangoztatjuk. Mégis, mi a helyzet? Ezek a lépcsők egyelőre egymás mellett vannak és nem egymás felett, pedig arra lenne szükség, hogy a lépcsők kiegészítsék egymást, és az egységes hálózat adja az ellátás teljességét.

A szakkönyvtárak vonatkozásában is meg kell erősíteni a szakfelügyeletet. Irányelveket kell kiadnunk, ezt egyébként — öt évenként — meg is tesszük. Nagy adósságaink is vannak: ilyen például az *állományvédelmi utasítás*, amelynek készésére nem lehet mentséget találni. Elkészítése nagyon elhúzódott, azonban kiadása már nem halasztható tovább, sürgős feladatunk.

A felszólalók több jogszabály korszerűsítését is jogosan reklamálták. Azt terveztük, hogy a könyvtárügyi konferencia után az 1956-os törvényerejű rendeletet csak

Bíró Vera a konferencia zárszavát mondja. Az elnöki asztalnál Gosztonyi János, Kondor Istváné, Székely Sándor (Jánosi Ferenc felv.)

módosítani fogjuk. A konferencia arról győzött meg minket, hogy új törvényerejű rendeletre van szükség. Véleményünk szerint 1974-ben kerülhet sor új törvényerejű rendelet kiadására. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy közben ne lenne szükség egyéb, elavult jogszabályok módosítására.

A szakfelügyeletről még annyit, hogy a mi tárcánkban több vonatkozásban van ágazati felügyeleti joga. A könyvtárügy vonatkozásában azonban a jogkör gyakorlását az nehezíti, hogy — hivatásukból adódóan — a könyvtárak nagy része valamilyen intézmény keretében működik, és ezek szakfelügyelete nehezebb, mint az önálló művelődési intézményeké, például az iskoláké. Mindenesetre úgy gondolom, hogy *nagyobb tekintélyt tudnánk szerezni a szakfelügyeletnek, ha az általunk kiadott rendelkezéseket és jogszabályokat, illetve azok végrehajtását a fenntartókkal együtt jobban ellenőriznénk és nyilvánosságra hoznánk rendelkezéseink elhanyagolásának vagy megszegésének eseteit.* A felszólalók a szakfelügyelet bírálata címén sok olyan kérdést érintettek, amelyek tulajdonképpen a felügyeleti szervek bírálatát jelentik. Mi annyit tudunk ilyen vonatkozásban tenni, hogy *elharcosai leszünk a fenntartó szervek szemléletválttatásának*, de helyettük a feladatokat megoldani nem tudjuk.

Szeretnénk még egy pár dolgot megemlíteni, amelynek az ajánlásokban szerepelniük kell: *A munkások és az ifjúság kiemelt ellátásának* feltétlenül, aztán a *honvédségen belüli olvasásra nevelő munkának*; továbbá az *Olvasó népért mozgalomról* is kell szólni és arról a sok erőfeszítésről is, amelyet a *tömegszervezetek* az olvasás és a könyvtárak népszerűsítése érdekében tettek. Az ajánlásokban kiemelten fognak szerepelni — méghozzá a közvetlen intézkedést igénylő problémák között — olyanok, mint például az ellátás megjavítása a *munkásság* mozgási körzetében. Itt a fővárosra, a városokra és különösen a peremkerületekre gondolunk. Vagy a *parasztság* olvasási helyzetének javítását is belevettük a tézisekbe, és a javaslatok között szerepel a külső területek ellátásának javítása bibliobuszokkal, művelődési autókkal és mindenféle lehetséges eszközzel. A *betegek* könyvtári ellátásának szintén hangot kellene adni az ajánlásokban. Az *iskolai könyvtárak* fejlesztését is kiemeljük, mint legsürgősebben megoldandó feladatot.

Földi Tamás elvtárs felhívta a figyelmet a *társadalomtudományi szakirodalmi ellátás* és szolgáltatások sürgős fejlesztésére. Az egyik előkészítő dokumentumban ez a probléma még a fehér foltoknál szerepelt. Onnan kikerült, de úgy vélem, hogy jobb lett volna, ha régi helyén marad. Az ajánlásokban feltétlenül szerepeltetjük a

kérdést, amelynek megoldásáért történt is már valami: az Akadémia társadalomtudományi koordinációs bizottsága foglalkozott vele, s megbízta a Művelődésügyi Minisztérium és az Akadémia szakembereit, hogy tudományáganként vizsgálják meg a szakirodalmi ellátás és szolgáltatások jelenlegi helyzetét, és az egyes tudományágak differenciáltságának megfelelően tegyenek javaslatot az ellátásra és a tájékoztatásra.

Kedves elvtársak! A vitában rengeteg probléma vetődött fel, amire reflektálni kellett volna, de nem futja az időből. Őszintén megmondom, kicsit félttem a vitától — magától a konferenciától is —, mégpedig azon okból, hogy mivel a könyvtárak minden társadalmi tevékenységet kiszolgálhatnak, az egész magyar könyvtárügy problémái egyszerre kerülnek terítékre. Óhatatlan volt, hogy a felvetett kérdések skálája a falusi könyvtárak problémáitól az Akadémiai Könyvtár problémáig, a parasztok, a téesz-parasztok művelődési igényeitől a kutatók igényeiig terjedjen. Valóban mindezek a problémák szót kaptak a vitában, de olyan szinten, hogy mindnyájunk és mindenki érdeklődésére számot tarthattak. Köszönöm a figyelmüket.

BÍRÓ VERA

A KÖZMŰVELŐDÉSI FŐOSZTÁLY VEZETŐJE

NAGY FELELŐSSÉGTUDAT ÉS HOZZÁÉRTÉS JELLEMEZTE A VITÁT

Tisztelt konferencia, kedves elvtársak! A Kondor elvtársnő válaszát követő tapsból úgy ítélem meg, hogy az általa elmondottakkal egyetértenek. Meg szeretném még jegyezni, hogy a tegnap itt, általunk megválasztott szerkesztő bizottság részt vett a válaszok megfogalmazásában, így az ő véleményüket is tartalmazza a feleletek. Ezt egyben mentségükre is hozom fel, mert nem készültek el másik feladatukkal, amivel megbíztuk őket: tudniillik hogy a kiosztott ajánlásokat a felszólalások alapján módosítva terjesszék a konferencia elé. Viszont azzal a javaslattal éltek, hogy január végéig elkészítik és a konferenciát előkészítő társadalmi bizottság elé terjesztik a határozati javaslatot, illetve az ajánlásokat, s ezeket — megvitatásuk alapján — a konferencia ajánlásaként fogadjuk el. Kérem, fogadják el indítványukat!

Ezeket az ajánlásokat megelőzve — amelyekben bizonyára nagyon pontosan fogják összegezni a konferencia eredményeit — mégis meg kellene kísérelni összefoglalni, mit végeztünk, mire jutottunk, mi jellemezte a tanácskozásunkat. En erre most nem vállalkozom, de azért a konferencia egy-két jellemzőjét megemlíteném.

Véleményünk szerint igen nagy felelősségtudat, komoly hozzáértés jellemezte a vitát s a tanácskozást, amelyben kifejezésre jutott a könyvtárügy, a szakirodalmi tájékoztatás eddig elfoglalt pozícióinak helyes értékelése és a további teendők optimális rendjének és mikéntjének gondos, hozzáértő keresése.

Gönczi Imre elvtársal együtt sokunkat foglalkoztatott az a gondolat, hogy mi válik majd kiemelkedően összefoglalhatóvá e sorrendjében harmadik konferenciánkból, mi különbözteti majd meg az első kettőtől, mire lehet majd visszaemlékezni mint könyvtárpolitikailag is jelentős jegyre.

Erre a konferenciára az volt különösen jellemző, s ebben látjuk a legnagyobb értékét, hogy a könyvtár és a dokumentáció ügyét a társadalom legalapvetőbb tevékenységi területeivel összefüggésben, azok szolgálataként vizsgálta, elemezte, tervezte. Így történtek az előkészületek, ezt célozták a tézisek, ezt gazdagította a magas színvonalú vita, és szándékunk szerint az ajánlások is ezt fogják szolgálni.

A könyvtár és a szakirodalmi tájékoztatás a társadalom anyagi és szellemi életének, az egyének igényének keresésével foglalkozik, s ezt fogja keresni és kielégíteni a jövőben is. Minél hatékonyabban, minél inkább a lehetőségek, az igények és a társadalmi követelmények nem is mindig egyszerű koordináta rendszerében teszi ezt, annál korszerűbb a könyvtár és a tájékoztatásügy. Úgy gondolom, hogy ezt tettük, amikor latolgattuk az eredményeket, a hiányokat és a teendők sorrendjét.

Heylesen szóltak, akik azt emlegették, hogy a könyvtárügy nem kerülhet szembe a társadalom semmilyen más fontos tevékenységi területével. Hogy is kerülhetne szembe a kutatással, amikor a kutatók legjobb, legfontosabb segédcapatának tartja magát? Hogyan is kerülhetne szembe az oktatással, amikor úgy véli: azért ad könyvet a tanuló kezébe, hogy a tanulás elsajátításá válasszék? Hogy is kerülhetne szembe bármely más művelődési intézménnyel, amikor hiszi és vallja: a könyvnek szerepe van abban, hogy a zenehallgatók jobban értsék a zenét, a színházba több munkás és paraszt menjen, s jó helyen tapsoljon, nevéssen, vagy sírjon? Hogy is kerülhetne szembe — bocsánat — még az ünnepek rendezőivel is, amikor hiszi és vallja:

a jó könyv, az irodalom, a múlt ismerete ad olyan erőt, tartalmat az ünnepségek megrendezésére rendelt „szomorú sorsú” társaink kezébe, amivel tartalmat tudnak adni az olykor formális ünnepségeknek? Szabad legyen még megemlítenem, hogy az oly sokat emlegetett *szocialista demokrácia kereteinek is bizony nem kis mértékben a könyvekben rejlő tudás és ismeret szélesítése, a tömegekhez való eljuttatása ad igazi tartalmat*, s talán egy kicsit hozzájárulhatnak a könyvtárak is ahhoz, hogy a szocialista demokratizmus ezt is jelentse: minél több, közügyekhez értő és értük bátran szót emelő ember legyen, aki megfogja a kezét a kisebb és nagyobb vezetőknek, ha azok esetleg a nép által megteremtett anyagi javakat akár ilyen, akár más módon pocsekölják és feleslegesen elkölteni akarják.

A konferencia megpróbált valamiféle helyzetképet is adni arról, hogy meddig jutottunk. Talán ez volt a legnehezebb feladat, de tendenciákat talán megállapíthatunk. Véleményünk szerint az *átmeneti és egyes területeken jelentkező stagnálás, itt-ott visszaesés mellett és után, az utóbbi egy-két évben az egész könyvtárügy, a tájékoztatásügy is a közművelődésüggyel együtt fellendülőben van*. Ki merem mondani, mert ez a véleményünk. Persze azt is tudjuk, hogy a fellendülésben fő szerepük az általános politikai és gazdasági tényezőknek van, de úgy érzem, hogy különösen az ez évi konferenciák előkészítő periódusainak — amelyeket igen nagyra értékelünk — pezsdítő ereje is szerepet játszik: a menet közben elkészült elemzések, viták, önvizsgálatok — örömeinkre — máris tettekké váltak, s ezek a fellendülés biztató jeleit mutatják.

A III. országos könyvtáros konferencia előkészítése is messze túlment a belső szakmai körökön, és így szemléletet formált. Még jobban tudjuk, mit vár tőlünk a termelés, a közoktatás, a tudományos kutatás, a közélet, a közgondolkodás egészséges alakulásáért felelősök tábora, *mit vár tőlünk a művelődni, azaz nemcsak jobban, de szebben is élni akaró nép*.

Köszönetet mondunk ezért valamennyi munkatársunknak s munkatársainkon kívül a társadalom valamennyi rétegéből közreműködő előkészítőknél, a konferencia minden hozzászólójának, s úgy érzem, megerősíthetjük őket abban, hogy ezt az utat kell a jövőben is járni, erre kell a megújulás útját keresni.

A köszönet szavával hadd említsek most egy olyan réteget is, amelyet nem szoktunk sokat dédelgetni dicséreteinkkel. Ez alkalommal *a sajtónak is köszönetet mondunk*, mert úgy érezzük, megértette törekvéseinket és óriási lehetőségeivel támogatta azokat.

A további teendőkről sokat szólt Kondor elvtársnő. Még tovább kell tanulmányoznunk a konferencia anyagát, feldolgozni, összegezni kell legfőbb tanulságait. Bizonyos, hogy ki fogjuk emelni a sok tucat feladat közül — ma, tegnap és tegnapelőtt mind-mind fontosak kerültek szóba — azokat a legfontosabbakat, amelyek máris *állami intézkedésre értek és megvalósíthatók*. Csak egyet-kettőt említek meg ezek közül: ilyen a *gyermek és az ifjúság könyvtári ellátása — az egyetemi könyvtárakat is beleértve —, a munkáslakta területek könyvtárának megjavítása, a belső könyvtári problémák közül pedig mindenekelőtt az állomány problémájának stabil állami eszközökből való megoldása*. Tudjuk, hogy ehhez mindjárt hozzá kell tenni: polc is kell és épület és gép is kell, nem fogunk ezekről a megfelelő sorokban megfeledezni.

Végül az elengedhetetlen és legsürgetőbb intézkedések közé soroljuk *a könyvtárosok munka- és életkörülményeinek, erkölcsi és anyagi megbecsülésének napi-rendre tűzését*. Való igaz, amit Kondor elvtársnő elmondott: ha bírjuk is mindezekhez, és bírjuk — erről a konferenciát megerősíthetem — a Művelődésügyi Minisztérium egész vezetőségének támogatását, mégis azt kell tennünk, hogy a konferencia ajánlásait, kiegészítve a magunk javaslataival, el kell juttatnunk, és el fogjuk juttatni a megfelelő központi és megyei pártszervekhez, valamennyi könyvtárat fenntartó főhatósághoz. Reméljük, hogy ezzel is segítünk majd erősíteni a könyvtár- és tájékoztatásügy társadalmi jelentőségét és szerepét.

Végül midőn azzal búcsúzunk a konferencia kedves résztvevőitől, hogy ígérjük: legközelebb nem 15 év múlva, hanem hamarabb fogunk könyvtáros konferenciát tartani, ismételten arról is szeretnénk biztosítani önöket, hogy *a jogos igényeket, amelyek itt elhangzottak, nem tompítva, hanem teljes élességükben fogjuk képviselni*. S ha mentséget kell majd az éles fogalmazásra keresni, *Váci Mihálytól fogunk szavakat kölcsönözni, aki azt mondta: „Ki érteni szeretne, érts meg, azt szeresd, ki kételkedni mer teerted, ki ellened tesz, neked tesz panaszt, vágyait is úgy fogadd, mint érvet.”*

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében még egyszer megköszönve szíves aktivitásukat, a konferenciát bezárom.

A szakmunkástanulók olvasmányai

A szakmunkástanulók 175 ezer fős tábora olyan sajátos réteget képviseli ifjúságunknak, amelynek olvasóvá nevelésével kiemelt feladatként kell foglalkozniuk a könyvtáraknak. Olvasóként való megnyerésük, a rendszeres olvasásra való rákapatásuk már önmagában is nagy feladat, ennél azonban sokkal nehezebb, bonyolultabb, sok türelmet és különleges pedagógiai módszereket igényel a feladat második része: izlésük formálása, esztétikai érzékük és igényük fejlesztése, a személyiségük kiteljesedését szolgáló igazi értékek olvasásának megkedveltetése.

A III. országos könyvtárügyi konferencia tézisei és a szekciós referátumok is utalnak a probléma fontosságára. Megállapítják, hogy „A munkás- és parasztfiatalok olvasási igényeinek mértéke és színvonala komoly gondot jelent. Még a művelődés iránt legfogékonyabb szakmunkástanulók olvasási kultúrája is elmarad a kívánatos szinttől... Ha elfogadjuk, hogy az ipari tanulók olvasási karaktere alapján következtetéseket lehet levonni a jövőendő munkásság olvasási kultúrájára nézve, az előrejelzés nem túlságosan biztató... A szakmunkástanulók olvasási kultúrájának problémái részben a szakmunkástanulóknak nyújtott általános képzés igen szűk lehetőségeiből, részben a tanulóknak az általános iskolából hozott gyengébb felkészültségéből és alacsonyabb szintű művelődési igényeket tükröző egyéni érdeklődéséből fakadnak. A szakirányú képzés során sem az általános, sem a szakmai képzés nem igényli még a tanulók olvasmányait, holott a kétoldalú képzés a rendszeres olvasást még inkább megkövetelné, éppen az általános és szakműveltség összekapcsolása érdekében.”

A szakmunkástanulók olvasóvá nevelése

A szakmunkástanulók képzését az 1969. évi VI. törvény szabályozza. Korszerű szakmai és általános műveltséggel rendelkező, szocialista világnézetű és erkölcsű szakemberek nevelésében jelöli meg a képzés célját, és azzal is kifejezésre juttatja a feladat fontosságát, hogy a szakmunkásképző iskolákat középfokú oktatási intézményekké minősíti. Ezekben az iskolákban azonban mások a lehetőségek és a körülmények, s ebből fakadóan bonyolultabbak a pedagógiai problémák, nehezebben valósíthatók meg a nevelési célok, mint az egyéb középfokú intézményekben.

Az olvasóvá nevelés, amelyben a könyvtárak is közreműködnek, elsősorban az iskolai irodalomtanításra hárul. A szakmunkásképző iskolák (B tagozat) számára kiadott *Tanterv és utasítás* — egyebek között — abban jelöli meg az irodalomtanítás feladatát, hogy az általános iskolában szerzett ismeretek felelevenítésével és megközelítően azonos szintre emelése után, újabb olvasmányélmények nyújtásával szeretesse meg az irodalmat, ébressze fel az olvasmányélmények iránti igényt, az önművelés vágyát és képességét a tanulóknak. Kiemelt feladatként szerepel az olvasás megszerettetése, irodalmi élmények nyújtása, az önálló ítéletalkotás és az irodalmi izlés fejlesztése, az önművelés igényének felkeltése, az irodalmi művek világnézeti és esztétikai nevelőhatásának maximális kiaknázása — a 14—17 éves életkornak megfelelően.

A könyvtári célokkal tökéletes összhangban álló feladatok kimondatlanul is megkívánják a könyvtárak létét és közreműködését, sőt akkor sem esünk túlzásba, ha azt mondjuk, hogy a célok elérése, vagy akár csak megközelítése is lehetetlen a könyvtárak közreműködése és munkája nélkül. Hogy miért, arra az irodalomtanításra fordítható iskolai órák száma önmagában is magyarázatot ad. Irodalmi olvasmányok, irodalomelméleti ismeretek és fogalmazási ismeretek tanítására a tanterv az I. osztályban 13 [!], a II. és III. osztályban pedig 44—44 órát irányoz elő egy évre. Ennyi idő alatt kell megoldani az új anyag feldolgozását, az évközi és az év végi ismétléseket, a dolgozatok írását és javítását, a színházi előadásoknak, a látott filmeknek és a tanulók magánolvasmányainak a megbeszélését. (Ez utóbbira évi 2 órát irányoz elő a tanterv.) Az I. osztályban a főfeladat az olvasási kedv felkeltése, jobb esetben ébrentartása, s ezzel együtt a különböző általános iskolákból érkezett, különböző felkészültségű és képességű (általában 2-es, 3-as bizonyítványú) tanulók ismereteinek megközelítően azonos szintre fejlesztése. Már amennyiben 13 óra keretei között beszélni lehet fejlesztésről.

Hát még ha a csekély óraszám mellett a módszertani utasításnak azt a részét is számításba vesszük, amely szerint: „Figyelman kívül nem hagyható tényező az irodalomoktatás módszere szempontjából az, hogy a szakmai tárgyak elméletével és gyakorlatával a tanulók maximális mértékben igénybe vannak véve, érdeklődésüket, idejüket úgyszólván egészében leköti... Az irodalomoktatásnak olyan módszerekkel kell folynia, amelyek nem eredményezik a tanuló további megterhelését egy újabb *tantárgy* tanulnivalóival. Ez azt jelenti, hogy az irodalomtanításnak el kell érnie: a

tanulók már az órán sajátítsák el alapelemeiben az anyagot a feldolgozásban való aktív részvétel útján."

Ezek a körülmények — az egyéb okok felsorolása nélkül is — megvilágítják, hogy miért kell kiemelt feladatként foglalkoznunk — az iskola segítőtársaként — a szakmunkástanulók irodalmi nevelésével. Egyben figyelmeztetnek arra is, hogy a szakmunkástanulókat nem lehet egy kalap alá vonni az egyéb középfokú intézmények tanulóival. Megítélésükben, értékelésükben, olvasási kultúrájuk vizsgálatában stb. más mércét kell alkalmaznunk, és a velük való foglalkozás tartalmi és módszerbeli problémái is egészen más jellegűek.

Kevés konkrét adatunk van a szakmunkástanulók műveltségéről, olvasási kultúrájáról, arról, hogy milyen arányban olvassák a valódi irodalmat, s mennyien vannak azok, akik még egyáltalán nem olvasnak, vagy egyelőre a giccsek és a krimik olvasótáborát növelik. A Központi Statisztikai Hivatal 1962-es felmérésében (Mit olvasunk?) azonos csoportban szerepelnek a középiskolások és az ipari tanulók, ezért ezek az adatok csak erős módosítással vonatkoztathatók a szakmunkástanulókra. A könyvtárosok gyakorlati tapasztalataihoz sokkal közelebb állnak *Alexa Károly* adatai, amelyeket egy építőipari szakmunkástanuló iskolában végzett felmérés alapján a Népszabadság 1969. évi 180. és 181. számában ismertetett. Bár a társadalmi háttér, a családi környezet, az általános iskolai tanulmányi eredmények, a munkahelyi viszonyok stb. öszinte feltárásával a vizsgálatoknak látszó kép okait is megvilágította, mégis voltak, akikben ellenérzéseket váltottak ki megállapításai; az építőipari tanulókról általa festett képet is túl sötét tónusúnak találták, s egyáltalán nem tartják helyesnek ezeknek az adatoknak a többi szakmára való általánosítását. Egy bizonyos: *Alexa Károly* vizsgálatának eredményei a cikk címének megfelelően valóban figyelemzető adatok.

A Veszprémi Megyei Könyvtár munkaprogramja keretében 1970. novemberében a Várpalotai Városi Könyvtárban is megvizsgáltuk a szakmunkástanulók olvasmányait. Vizsgálatunk nem hasonlítható *Alexa Károly* széles körű kérdőíves felméréséhez, inkább csak „próbafúrásnak” tekinthető, adatai is csak jelzés értékűek, hiszen a vizsgálódás kizárólag arra szorítkozott, hogy szakmunkástanuló olvasóink egy hónap alatt milyen könyveket kölcsönöztek. Egy szempontból azonban előnye is van a kérdőívre adott válaszokkal szemben: nem érvényesült a szépet mutatni akarás, a kérdőívek válaszaiban gyakran előforduló iskolaizú közhelyek helyett a kölcsönzött könyvek alapján tudtunk némi képet alkotni olvasmányaikról, érdeklődési körükről és ízlésükről. Felszínre jöttek olyan negatívumok, amelyeknek a hangsúlyozásával igazolni lehetne a sötétenlátást, ugyanakkor azonban olyan pozitívumok is, amelyek nemcsak a sötét színeket oldják, hanem olyan kedvező jeleket is tükröznek, amelyeket a kedvezőtlen társadalmi háttér, a felkészültségi hiányosságok stb. figyelembevételével jelentősebbnek tarthatunk a negatívumoknál.

Könyvtárunknak a vizsgálat időszakában 381 szakmunkástanuló olvasója volt, összes olvasóinknak 13,6%-a. Szakmájukat tekintve mélyfúró, gázszerelő, elektrolakatos és építőipari tanulók csaknem azonos arányban, és sokkal kevesebb, mindössze 3%-nyi a vajúrtanuló. A 381 tanulóból 25 a „benszülött”-nek tekinthető helybéli, a döntő többség (356) kollégiumban lakik; az ország különböző részéből, zömmel alföldi falvakból, tehát művelődési szempontból hátrányos környezetből került az iskolába. Műveltségi színvonaluk a kivételnek számító 20–25%-tól eltekintve alatta marad a gimnáziumba kerültek színvonalának, sőt vajúrtanulónak ebben a tanévben — jelentkezők hiányában — külön engedéllyel már olyanok is bekerülhettek, akik nem végeztek el az általános iskola nyolc osztályát.

Néhány, Budapestről és egyéb nagyobb településről származó tanuló kivételével nagyobb könyvtárral, sőt sokan „a könyvtárral” is itt találkoztak először életükben. Könyvtári olvasóvá válásukban fontos szerepe van az iskola és a könyvtár jó kapcsolatának. Évről évre különös gonddal foglalkozunk a beiratkozó tanulókkal. Az általános tudnivalókkal, a könyvtár szabályaival, rendjével, a könyvek elhelyezésével stb. való megismertetésük mellett elég sok időt töltünk azzal, hogy megtanítsuk őket az olvasóterem használatára, a lexikonok és a különböző kézikönyvek kezelésére. Kölcsönzés közben is igyekszünk segítségükre lenni a könyvek kiválasztásában. Általános tapasztalatunk azonban, hogy míg az olvasóteremben szívesen fogadják, sőt kérik a segítséget, kölcsönzés közben többségük sokkal ziverebben elviszi a kollégiumi hangadók által ajánlott, vagy a képregényekből, képeslapokból stb. ismert könyveket, mint azokat, amelyeket a könyvtárosok ajánlanak. Az elmúlt tanévben előfordult az is, hogy a válogatott ponyvák kész listájával jöttek a könyvtárba, s amikor érdeklődtünk; miért éppen ezeket a könyveket keresik, kiderült, hogy az egyik nevelőtábor jászándékú intézkedése éppen ellenkező hatást ért el: felsorolta nekik azokat a könyveket, amelyeknek az olvasását nem tartja kívánatosnak, s ezzel valóságos felcsigázta érdeklődésüket a „tiltott” könyvek iránt.

Olvasási aktivitásuk nagyon jónak tekinthető. A beiratkozott 381 tanulóból november folyamán 311 kölcsönzött, tehát a szakmai gyakorlat miatt távollevőkön kívül mindenki. Olvasótermünk legszorgalmasabb látogatói is közülük kerülnek ki, vannak olyanok, akik szabad idejük jó részét a könyvtárban töltik. Magatartásuk ellen évek óta semmi kifogás nem volt. Ezek önmagukban is kedvező jelenségek. A 311 tanuló a vizsgált időszakban 753 könyvet kölcsönzött, egy-egy tehát átlagosan 2,4 kötetet. Az olvasott könyvek nagy szóródást mutatnak, a 753 kölcsönzés 539 műből adódik, egy-egy művet tehát átlagosan 1,3 esetben kölcsönöztek. Ez érdeklődésük változatosságát, bizonyos fokig kialakulatlanságát mutatja, de abból is adódik, hogy a legkeresettebb könyveket nem találták bent a könyvtárban, s hasonlót vittek helyette.

Az olvasott könyvek megoszlása

Szépirodalom	598	79,5 ⁰ / ₀
Szak- és ismeretterjesztő	155	20,5 ⁰ / ₀

A szak- és ismeretterjesztő irodalomból

általános	4
társadalomtudomány	28
természettudomány	12
alkalmazott tudomány	46
művészet, sport	30
irodalom	16
földrajz, útleírás	19

A szak- és ismeretterjesztő könyvek 20,5⁰/₀-os aránya jónak mondható és tovább javítja ezt az arányt, hogy ennek mintegy háromnegyede egyértelműen hasznosnak minősíthető könyv. Legnagyobb a választott szakma jobb elsajátítását segítő könyvek (alkalmazott tudomány) olvasottsága, s ide sorolhatók a természettudományos könyvek többségét kitevő matematikai és fizikai művek is. Kedvezőnek tartom, hogy csaknem annyian kölcsönöztek irodalomtörténetet és irodalmi tanulmányokat, mint útleírást. A társadalomtudományi könyvek között a 28-ból 6 bűnügyi, lényegében tehát krimipótlék, a többi azonban a fiatalok egy részének komoly érdeklődését tanúsítja. Vannak pl. akik következetesen birkóznak a filozófiával, mások a lélektanral, vagy komoly közgazdasági könyvekkel. A művészet-sport csoportjában azonban kizárólag csak könnyűzenei és sportkönyvek szerepelnek, vagyis a vizsgálat hónapjában egyetlen értékes művészeti könyvet sem kölcsönöztek. A szakkönyvek olvasottságáról alkotott kép teljességéhez hozzátartozik az a már említett jelenség, hogy olvasótermünk legszorgalmasabb látogatói, a lexikonok, a különböző kézikönyvek, albumok leggyakoribb lapozgatói a szakmunkástanulók közül kerülnek ki. Érdekességként említhetem, hogy különösen nagy előszeretettel keresik a szülőfalujuk történetére, életére vonatkozó munkákat.

A szépirodalmi művek minősége

A kölcsönzött könyvek 79,5⁰/₀-át kitevő 598 szépirodalmi művet minőség szerint hat csoportba soroltuk. Az ilyen besorolás persze erősen vitatható, mert vannak olyan művek, amelyek a színvonalas szépirodalom és a színvonalas kalandos irodalom csoportjába egyaránt beillenek, másrészt arra sincs biztos recept, hogy a színvonalas és a színvonalatlan lektűr között hol a határ. A mérce emelésével vagy alábbszállítással az egyes csoportok arányai változhatnak. Én pl. Passuthot még a színvonalas lektűrhez soroltam, Berkesi, Szilvási, Rejtő viszont, s mindazok, akik még ezt a színvonalat sem érik el, az érték nélküliek kategóriájába kerültek. Az általam alkalmazott mérce szerint a következő a kölcsönzések megoszlása:

	Kötet	A kölcsönzött szépirodalom- ból	
		százalék	
Színvonalas szépirodalom (klasszikus és mai)	135	22,4	17,9
Színvonalas kalandos irodalom	81	13,8	10,8
Színvonalas lektűr	114	19,1	15,2
Fantasztiikus regény	47	7,8	6,3
Bűnügyi és kémregény	82	13,8	10,9
Egyéb, irodalmi érték nélküli munka	139	23,1	18,4
Összesen :	598	100,0	79,5

Ha a táblázat adatait a kívánatosnak tekinthető színvonallal hasonlítjuk össze, kedvezőtlen a kép, hiszen az összes kölcsönzésből csak 17,9%, és a kölcsönzött szépirodalomból is mindössze 22,4% a klasszikusok és a mai írók színvonala alkotása. Helytelen úton járnánk azonban, ha ezt a módszert választanánk. Az értékelésnél számításba kell vennünk az egyéb rétegekre jellemző adatokat, s azt, hogy itt fiataloktól van szó, akiknek természetes életkori sajátossága a romantika, a kaland, az izgalmas élmények keresése. Azt is, hogy kezdő olvasókról van szó, akiknek nagy része most olvassa el azokat a könyveket is, amelyeken mások már általános iskolás korukban túljutottak; sokan pl. még a meséskönyvekkel is most ismerkednek. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy többségüket a körülmények hátráltatták a fejlődésben, képzettség és sokan képesség dolgában sem állnak még azon a színvonalon, hogy a nagy klasszikusok és a legjobb mai írók műveinek értő olvasói legyenek, ehhez még a legtörekvőbbeknek, a legjobb szándékúaknak is végig kell járniuk az értő olvasóvá válás lépcsőfokait, amelyet az iskolai tanterv is csak a III. osztály végére kíván meg. És nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy többségük számára a szakmunkástanulói válás, a kollégiumba kerülés előrelépést, néha társadalmi ugrást jelent, ösztönösen igyekeznek asszimilálódni, a városi fiatalokhoz hasonlóvá válni, s ehhez a „dörzsöltebb” hangadóktól, főként azonban a tömegkommunikációs eszközöktől kapják az eszményképeket, az irányítást, s ez nem a jó könyvek olvasására, hanem a táncdal és a krimi színvonalhoz adja a legerősebb ösztönzést. Ha ezeket a tényezőket szem előtt tartva vizsgáljuk a táblázat adatait, már korántsem olyan kedvezőtlen a kép.

A színvonalas szépirodalom mellett egyértelműen hasznos olvasmánynak kell tekintenünk a szakirodalmat, s a kettő együtt már 38,4%. Az sem jelent megalkuvást, ha a színvonalas kalandos művet és a színvonalas lektúrt is ehhez a csoporthoz vesszük, s így már 64,4% a hasznos és még irodalomként elfogadható könyvek aránya. Bár irodalmi értékük kevés, vagy jóformán semmi, bizonyos szempontból nem kárhoztathatjuk a fantasztikus könyvek olvasását sem, tehát olvasmányaiknak csak 36,9%-a az egyértelműen színvonalatlannak és értéktelennek tekinthető krimi és egyéb ponyvapótlék, sőt a fantasztikus könyvek csoportjával együtt is csak 44,7%.

Az olvasókat is csoportosítottuk aszerint, hogy milyen könyvet kölcsönöztek. Határozottan megállapíthatók három típus körvonala. Vannak, akik — feltehetően tudatosan — csak jó, vagy csak könnyűfajslúyú könyvet kölcsönöznek, s a kettő között helyezkedik el a kialakulatlan véleményű ingadozók népes tábora.

Csak szakirodalmat kölcsönzött	11,9%
Csak színvonalas szépirodalmat	16,5%
Színvonalas szépirodalmat szakkönyvvel együtt	11,3%
Színvonalas szépirodalmat lektúrral együtt	25,3%
Lektúrt szakkönyvvel együtt	11,9%
Csak lektúrt és egyéb értéktelent	23,1%
		100,0%

A tudatos olvasónak tekinthető két csoport közül az egyikbe azok sorolhatók, akik csak szakirodalmat, vagy csak színvonalas szépirodalmat kölcsönöztek, illetve ezt a kettőt vegyesen. Arányuk 39,7%. A másik „tiszta” típusnak a csak színvonalatlan szépirodalmat kölcsönzők tekinthetők, arányuk 23,1%. Azoknak az aránya, akiknek az olvasmányai között tisztán, vagy értéktelennel vegyesen a hasznos könyvek előfordulnak, 76,9%. Azoknak az aránya pedig, akiknek olvasmányai között tisztán, vagy értékessel vegyesen a lektúrok és egyéb ponyvapótlékok megtalálhatók, 60,3%.

Érdemes ezt összehasonlítani Táncoz Gábor felmérésének adataival, amely szerint „Érettségizettjeink 64%-ának napi olvasmányai között szerepelnek kizárólag vagy valamilyen kombinációban a lektúr-bestseller kategória ilyen divatolvasmányai.” Sőt 48%-uk még kedvelt könyveként is ilyeneket említett. (Táncoz Gábor: Mit olvasnak a fiatalok? 1970. Tankönyvkiadó.) *A szakmunkástanulóknál sem rosszabb, sőt 4,1%-kal jobb tehát az arány, mint az érettségizetteknél!* Vagyis nem szakmunkástanuló problémáról van itt szó, hanem sokkal szélesebb körben érvényesülő társadalmi tünetről.

Könyvek és írók népszerűsége

Egyszeri kölcsönzések alapján nem lehet hiteles képet alkotni arról, hogy milyen könyvek és az írók közül kik a legnépszerűbbek, figyelemre érdemes jelzéseket azonban így is kaphatunk. Vizsgálatunk adatai ilyen szempontból nagyon kedvezőtlenek. Az 598 szépirodalmi könyv 412 műből adódik. Egy művet kölcsönöztek nyolcszor, hatot ötször, tizenhatet négyszer, tizenhatot háromszor, hetvenkettőt kétszer, háromszázat pedig egyszer. A legtöbbször kölcsönzött könyvek:

May, Karl: Winnetou	8 kölcsönzés
Dumas, Alexandre père: A három testőr	5 kölcsönzés
May, Karl: Az inka öröksége	5 kölcsönzés
Radnóti Miklós összes versei	5 kölcsönzés
Reid, Mayne: A fehér törzsfőnök	5 kölcsönzés
Rejtő Jenő: A boszorkánymester	5 kölcsönzés
Rejtő Jenő: A szőke ciklon	5 kölcsönzés

Lényegében nem változna a minőség és az összetétel a 17 négyszer kölcsönzött mű felsorolásával sem. Az ötször kölcsönzött könyvek közül valóságos kilóg Radnóti, a négyszer kölcsönzöttek közül pedig Shakespeare, mindkettőre van azonban magyarázat: Radnóti nevét viseli az iskola KISZ szervezete s az emlék-est rendezéséhez vitték a verseket, Shakespeare-t pedig kötelező olvasmányként. Ennek a kettőnek a kivételével a legtöbbször olvasott 24 könyv között még mutatóba sem találunk a magyar és a világirodalom klasszikusaiból vagy jelentős mai alkotásaiból.

Nem sokkal jobb a helyzet akkor sem, ha az írók népszerűségi listáját vizsgáljuk. A kölcsönzött 598 könyv 286 író műve, s ezek közül a következők műveit vitték legtöbbször:

Rejtő Jenő 35	Christie, Agatha 9
Verne, Jules 19	Jókai Mór 9
May, Karl 17	Reid, Mayne 8
Dékány András 16	Berkesi András 7
Dumas, Alexandre père 14	Hunyadi József 7
Cooper, Fenimore 12	Lem, Stanislaw 7

Felhozhatjuk mentő érvként, hogy fiatalokról van szó, természetes tehát, hogy a kalandos könyvek írói a legolvasottabbak, de ez a lista még akkor is csalódást kelt. A legszembetűnőbb Rejtő vitathatatlan elsősege, bár még így sem fejezi ki a keresettség arányát. Ha több Rejtő könyvünk lenne, még nagyobb arányban vezetne a listán. Olyasféle valami ez a Rejtő imádat, mint a divathóbortok vagy a tömegjárványok, amelyek megjelennek és úrrá lesznek azokon, akiknek az ízlése vagy a szervezete gyenge és nem elég ellenálló. Azaz mégsem olyan: mert azok jönnek és a hetek, hónapok múlásával együtt el is tűnnek, ez azonban makacsul tartja magát. Igaz, hogy egyesek — köztük még neves irodalmárok is — Rejtőnek a magyar klasszikusok, leszűkítve: a magyar humor klasszikusai között keresgélnek a helyét, sokkal közelebb járunk azonban az igazsághoz, ha a Rejtő könyveket annak tekintjük, ami a lényegük, s aminél első megjelenésük alkalmával sem kaptak nagyobb rangot: ponyvának vagy legjobb esetben ponyvapótléknak. Az bizonyos, hogy a fiatalok nem a ponyva paródiájaként, hanem ponyvaként olvassák.

Szembetűnő az is, hogy a nagyon népszerű indiános könyvek közül az alacsony színvonalú May könyveket csaknem másfélszer annyian olvasták, mint Coopernek, a műfaj klasszikusának jóval több példányban meglévő műveit. A magyar klasszikusok közül egyedül Jókai szerepel a népszerűségi listán, a 7—8. helyet foglalja el negyedannyi olvasóval, mint Rejtő. Voltak, akik néhány évvel ezelőtt a különböző felmérések eredményeinek láttán azon fanyalogtak, hogy még mindig Jókai a legnépszerűbb író. Most erről már nem nagyon beszélhetünk, arról azonban annál inkább, hogy kik és mik kiket és miket szorítottak hátra a népszerűségi listán, s ez bizony egyáltalán nem valami igazságtaló.

A népszerűségi lista természetesen nem ad hű képet arról, hogy kiknek a könyveit olvassák, hiszen a 286 író között a magyar- és a világirodalom számos rangos írója is megtalálható, az értékes művek többségét azonban kevesebb szer, a legtöbbet csak 1—2 esetben kölcsönözték. Ha a jó írók népszerűségi listáját is elkészítjük, a következő sorrend alakul ki:

Jókai Mór 9 kölcsönzés	Fekete Gyula 3 kölcsönzés
Móricz Zsigmond 5 kölcsönzés	London, Jack 3 kölcsönzés
Radnóti Miklós 5 kölcsönzés	Remenyik Zsigmond 3 kölcsönzés
Rideg Sándor 4 kölcsönzés	Sienkiewicz, Henryk 3 kölcsönzés
Shakespeare, William 4 kölcsönzés	Zola, Emile 3 kölcsönzés

És folytathatnám a sort — hogy csak példaként említsek néhányat — Asturias, Balzac, Csehov, Darvas, Dürrenmatt, Fejes, Galsworthy, Gide, Hemingway, H. Mann, Puskin, Seghers, Szerafimovics, Szimonov, Tagore stb. nevével. Meglepőnek tűnhet Remenyik Zsigmond olvasottsága, ennek azonban megvan a maga története. Az egyik láhtól, akinek a törzslapján láttam, hogy Dormándon született és ott van az állandó lakhelye is, megkérdeztem, tudja-e, hogy egy híres író is született a falujában? Persze nem tudta, meséltem hát az író kalandos életéről s a fiú azóta nemcsak olvasója, hanem népszerűsítője is „földijének”. Ezt csak arra említem meg példaként, hogy milyen apróságoktól függhet: kit és mit olvasnak.

Ha jellemzőnek tekinthetjük a tanulók ízlésére, érdeklődésére azt, hogy kik a legtöbbet olvasott írók, legalább ennyire jellemzőnek tarthatjuk azt is, hogy kiknek a műveit nem olvassák. Nem akarok — nem is lehet — erről teljes listát adni, néhány példát azonban érdemes megemlíteni. Ami a legmeglepőbb: egyetlen Gárdonyi és Móra könyvet sem kölcsönöztek, Mikszáthot is csak egyszer. Nem kölcsönöztek Babits, Kaffka, Kosztolányi, Krúdy, Nagy Lajos, Tersánszky, Veres Péter, Illyés, Németh László, Déry Tibor, Illés Béla, Lengyel József, Dickens, Dosztojevszkij, Flaubert, France, Gorkij, Hugo, Th. Mann, Solohov, Stendhal, Tolsztoj könyveiből sem, és említhetnék még jónéhányat a könnyebben olvasható és érthető írók közül is.

A versek olvasottsága 2,2%, mindössze 13 verseskönyv forgott. Radnóti 5, Kassákot. Majakovszkijt, Tompa Lászlót 2—2, Adyt és az Auróra c. antológiát pedig 1—1 esetben. Tompa László verseinek kölcsönzése nyilván összefüggésben van a hasonló nevű színész ez időben tartott előadójével.

Érdekességként lehet megemlíteni, hogy 18-an kölcsönöztek mesekönyvet, feltehetően most pótolják a gyermekkorban elmaradt meseolvasást, most jutottak el az olvasóvá válás első lépcsőjéig.

Ennyit az adatokból. A kibontakozó kép alapján — a kedvező vonások ellenére — nem lehetünk túl derűsek. Nagyon jó, hogy a szakmunkástanulók jelentékeny része rendszeres, sőt szorgalmas könyvtári olvasóvá válik, olvasási gyakorlatra tesz szert, megismerkedik az olvasás örömeivel, a könyvtár használatával és az abban rejlő lehetőségekkel. Az viszont már nem jó, hogy olvasmányaiknak mintegy fele az irodalomalatti művekből kerül ki, nem alkalmas arra, hogy igazi művészi élményt adjon. Vannak, akik azt vallják, hogy az olvasás megkedveltetése szempontjából ez is hasznos. A könyvtárügyi konferencia anyaga is megemlíti ezt a problémát, de az állásfoglalástól tartózkodik. En azok oldalán érzem és sejtem az igazságot, akik szerint száz lektűr vagy ponyva ösztönözhet a százegyedik elolvasására, de ezer ponyva vagy lektűr sem válhat az igazi irodalom olvasásának előiskolájává, nem vezet el a művészi irodalom értéséhez és élvezéséhez, sőt a felszínes olvasásra való rászoktatással egyenesen akadályozójává válik az igazi művészi élmény befogadásának.

Egy azonban bizonyos: *ha hiszünk a jó irodalom nevelő, nemesítően emberformáló hatásában, hinnünk kell a rossz irodalom kártékonyságában is.* Az bizonyos, hogy a ponyvák és lektűrök semmitmondó frázisokkal telített, színtelen, izetlen, primitív, alpáriasságot is bőven tartalmazó nyelvezete szinteleníti, primitivizálja, szegényíti az olvasók nyelvét és ezzel együtt gondolkodását is. Ha ehhez a tartalmilag kifogásolható elemeket az erőszakot, a gyilkosságot, vagy akár a másik leütésének szinte természetes eseményként jelenlevő motívumait is figyelembe vesszük, számolnunk kell azzal, hogy ez károsan befolyásolja a fiatalok magatartását, jellemének alakulását, még akkor is, ha az erőszak alkalmazása jó ügy szolgálatában, esetleg egy kém, vagy betörő leterítése érdekében történik. Az olvasásra is érvényes az, amit B. Spock amerikai orvos az erőszakos cselekményeket ábrázoló filmekkel és tévé-műsorokkal kapcsolatban állapított meg: „A legújabb lélektani kutatások tanúsága szerint az erőszak látása a felnőtteket is — legalábbis enyhe brutalitásra készíti.” Sokkal inkább érvényesnek tekinthető ez a legfogékonyabb korban levő fiatalokra.

Helytelen lenne, ha a valóságosnál nagyobb szerepet tulajdonítanánk a rossz könyvek ártó hatásának, de az is, ha egyáltalán nem számolnánk vele. Érdemes lenne pl. megvizsgálni, hogy a krimik és a „bunyós” művek olvasásának, nézésének rohamos terjedése milyen összefüggésben van a fiatalok bűnözők számának emelkedésével. Egy nemrégiben megjelent közlemény szerint az elmúlt évben hazánkban a társadalmi tulajdon elleni lopások 65,7%-át, a garázdaságoknak csaknem 80%-át fiatalokruák és fiatal felnőttek követték el.

Sok egyéb mellett még ilyen érvek is indokolják, hogy nagyon komolyan vegyük a konferencia anyagának ezt a javaslatát: „A könyvtáraknak az iskolákkal karöltve és az iskolák szerepét bizonyos fokig pótolva, már ma is határozottabban kell törekedniük arra, hogy megtanítsák az embereket az értő olvasásra. El kell vezetniük az igazi értékek felismeréséhez azokat, akik egyelőre még a színvonaltalant, a gicscet, a krimit stb. választják az igazi irodalom helyett.”

Háromévtizedes munkám tapasztalatai, csalódásai és illúzióvesztései után nem várok csodákat munkánktól. Mégis tenni kell, még akkor is, ha igaza volt Veres Péternek, amikor azt mondta: „Ne legyenek illúzióink, nem fog egyhamar minden ember — bár már majd mindenki tud olvasni, és könyv is juthat mindenkinek — irodalomszerető és értő olvasóvá válni. Nemhogy maholnap, hanem holnapután sem.” Még a nemsokára általánossá váló középiskolai műveltség eredményeképpen sem.”

Tennünk kell azokért, akik azzá válhatnak!

Könczöl Imre

Mire jók a felmérések és hogyan kell olvasni őket?

Az eddigi visszajelzések alapján úgy tűnik, hogy a magyar munkásság körében végzett olvasásvizsgálatról *A munkások és az olvasás* címmel megjelent kutatási jelentést a „megrendelő”, a magyar könyvtáros társadalom általában elfogadta; úgy tűnik, hogy a kutatásra költött nem kis összeggel a Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatási osztálya becsülettel el tudott számolni.

Különbségek felmérés és „felmérés” között

A kutatás eredményeit közzétéve tanulmány fogadtatása — szerencsére — nem volt unalmasan egyértelmű. „A könyvtáros munkájában útjelző” — nyilatkozott egy könyvtárvezető; „nemzetközi viszonylatban is jelentős olvasásszociológiai kutatás” — jelentette ki egy kutató, de hangot kaptak másféle vélemények is, melyek közös aggálya: *mire jók ezek a felmérések?* A kérdést feltevők két csoportba sorolták: az egyikbe azok tartoznak, akik *a felmérés nélkül is tudták* mindazt, amit az „felfedezett”, a másikba azok, akik *nem hajlandók elhinni* a felmérésben felszínre hozott adatokat s az ezekből leszűrte megállapításokat.

A felmérések hasznosságát vitatók többféle „műfajt” foglalnak egybe eléggé nagyvonalúan a „felmérés” kategóriájába, többek között statisztikai adatgyűjtést, szociográfiát, a gyakorlati munkát közvetlenül elősegítő igénykutatásokat és szociológiai kutatásokat; tudományos felkészültségű és műkedvelői „felméréseket”. A felmérések különböző típusai közül most emeljük ki a *szociológiai kutatásokat*, s nézzük meg, valóban, mire jók ezek?

A szociológia egyik fő feladata annak vizsgálata, hogy „különböző társadalmi rétegek tipikus egyéneit hogyan lehet tovább vezetni a kulturális fejlődés útján.” (*Hegedűs András: Szociológia és népművelés. Népművelési Értesítő 1964/3. sz.*) A könyvtári tevékenység egyik legfontosabb segítője a művelődésszociológia. A társadalom ismeretei az egyén ismereteihez képest rendkívül gyorsan fejlődnek. A könyvtár csökkenteni próbálja az egyén lemaradását nemcsak oly módon, hogy a könyvtárban elraktározott ismeretek „bevárják” a lassabban haladó egyéneket, hanem úgy is, hogy elébük is viszik az ismereteket. Hogy ezt a rendkívül bonyolult manőverezést a könyvtárak meg tudják oldani, többek között pontosan kell ismerniük a befogadó egyének kulturális fejlődésének sebességét, gyorsulását. Ennek „szabad szemmel” történő megbecslése nem lehetséges. A hatvanas évek elején kezdődő szociológiai kutatások — köztük olvasáskutatások is — eloszlatták a kulturális fejlődés sebességéről kialakult illúziókat. Bebizonyították, hogy korántsem vált uralkodóvá valamilyen egységes kultúra, egynemű ízlés, annak ellenére, hogy egy-egy falu társadalma a művelődési házban nem egy esetben egyszerre ugyanazt az előadást hallgatta és ugyanazt a népitáncot nézte. Ezzel a felismeréssel realisabb, szociológiai alapra helyeződött a könyvtárak kultúráközvetítő tevékenysége is. Az ízlésnevelési feladatokkal megbízott könyvtárak ezt a tevékenységet a szociológiai szempontokat — pl. a társadalmi helyzete által meghatározott ízlésű olvasót — figyelmen kívül hagyó esztétikai szemlélettel nem végezhetnék hatékonyan. A könyvtári gyakorlati munka több segítséget kaphat a mind jobban kifejlődő *művelődésszociológiától* és *művészetszociológiától* (ezeken belül is elsősorban az olvasás- és irodalomszociológiától), mert ezek az esztétika eredményeit szociológiai foglalatban közvetítik.

A kulturális fejlődés „hogyan tovább?”-jához vizsgálni kell a „mi van?”-t is, méghozzá állandóan, hiszen az utóbbi, a mindenkori jelen, állandóan változik. A jelent a „miért?” és a „hogyan?” szemszögéből kell vizsgálni. A „valami van?”-szerű választ adó felmérések, felmérődik, az interjúalanyok „kizsákmányolásával” a „hogyan?”-ra és a „miért?”-re választ kereső valódi szociológiai kutatások esélyeit rontják. Nincsen szükség arra, hogy egy ki tudja hányadik vizsgálatban megállapítsuk, hogy lám, milyen érdekes: egy községi könyvtár tizennégy munkásolvasója körében is Jókai a legolvasottabb, bár közöttük is észrevehetően csökken Jókai népszerűsége. Az abszolút számok bonyolult százalékarányait bőven ontó felmérések adataival jóval inkább lehet manipulálni, mint egy szociológiai kutatás által feltárt összefüggéssel. Ha például az ötszázadik felmérés ismét megállapítja, hogy a munkások feltűnően kevés szakkönyvet olvasnak, akkor a felmérés adataiból „kiindulva” még esetleg lehet zsidni a műveletlen munkást vagy a tehetetlen könyvtárost, de ha egy szociológiai kutatás feltárja, hogy az ismeretek elsajátításának vágya mellett még milyen motívumok vezetik a munkást a szakkönyvolvasáshoz, hogy ebben milyen szerepet játszanak olyan tényezők, mint az anyagi érdekek, a társadalmi emelkedés, a presztizs, a könyvtár többé már nem marasztalhatja el a munkást, de őt sem vádolhatják az Olvasó népért mozgalom elszabotálásával.

Mire jók a felmérések? Adatbankok létrehozására, vagy inkább művelődéspolitikai döntések előkészítéséhez? A gyakorlati munka segítésére vagy inkább tudományos célra lehet felhasználni megállapításait? A válasz nyilvánvalóan csak az lehet, hogy mindkettőre. *Minék felmérni azt, amit már úgyis tudunk* — hangzik a gyakori kifogás. Az ilyen véleményeket hangoztatók figyelmét arra szeretnénk felhívni, hogy mint minden tudomány — bizonyos mértékig a szociológia is — közhelyeszerű hipotéziseket állít fel és a kutatások eredményeiből közhelyszerű következtetéseket von le. A szociológus által felvetett kérdésekre a józan ész logikájára és mindennapi tapasztalataikra támaszkodva a „civilek” is adnak válaszokat, de az esetek többségében ezek egymásnak ellentmondanak. A szociológus sem állapít meg valami egészen újat, csak hogy megállapításait olyan összefüggésekkel, érvekkel tudja alátámasztani, amelyek a nem kutatáson alapuló ellenvéleményeket esélytelenné teszik. A szociológiai kutatások éppen azok számára a leghasznosabbak, akik felmérések nélkül is tudták — valóban tudták, s nem csak mondták —, amit a kutatás feltárt, azzal, hogy tudásuk, helyesebben sejtésük a felmérés nyomán tudományos igazolást nyer. Ez történt az olvasást olyan döntően befolyásoló tényezők szerepének tisztázása esetében, mint az iskolai végzettség és az ezt is meghatározó életmód, vagy az aktív és passzív szórakozás, mint olvasási indíték „működésének” feltárásakor is.

Hogyan olvassuk a felméréseket?

Hogy fordítsuk le a gyakorlat nyelvére a szociológiai kutatások megállapításait? Körülbelül úgy, ahogy ezt *A munkások és az olvasás* című kutatási jelentés esetében *Könczöl Imre* tette (A munkások és az olvasás. Néhány észrevétel egy hasznos tanulmányról. *Könyvtáros, 1970. 12. sz.*), aki ezt írja: „... a felmérési kérdőívek válaszaiból tükröződő képet és helyzetet saját tapasztalataink és ellenőrző vizsgálataink alapján szembesítjük a gyakorlati munka közben elénk táruló valósággal.”

A felmérések és kutatások eredményeit bizonyos mértékig mindig kételkedve kell fogadnunk, de nem az „úgysem hiszem el, mert úgy érzem, hogy ez nem igaz” álláspontjáról. A „nem hiszem el, mert tapasztalataimat nem igazolja” nézőpont próbája a kételkedő és a kutató tapasztalatának összemérése. Szükséges, hogy ez utóbbi művelet kettős megközelítésű legyen: egy *konstruktívan kételkedő*, saját tapasztalattal ellenőrző s egy *alkotó* tevékenység, amelynél a kutatót felhasználó a *szabályos eltérések* megállapításával a kutatás általánosabb érvényességű megállapításait módosítja a helyi viszonyokra alkalmazza. A munkások olvasását vizsgáló kutatás eredményeivel foglalkozó továbbképzés alkalmával egy könyvtáros „megóvta” a vizsgálat eredményeit, mondván: üzemének munkásaira a kutatási jelentés megállapításai nem érvényesek. Ebben az esetben, mint kiderült, a felhasználó tapasztalatainak köre jóval kisebb volt, mint a kutatóé, ugyanis olyan szövőüzem könyvtárosa volt, ahol többségükben fiatal nők dolgoztak betanított munkásként. Ez esetben akkor lehetett volna megóvni a kutatás eredményeit, ha a felhasználó az országos átlag és a helyi viszonyok között erős hasonlóságot tapasztalt volna. A felhasználónak ez esetben a fiatalokra, a munkásnőkre és a betanított munkásokra vonatkozó adatokkal kellett volna helyi tapasztalatait összevetni. (Ez később meg is történt, s az említett könyvtáros az óvást visszavonta.)

Az országos és egy helyi vizsgálódás összevetése

„Igaz ugyan, hogy egy-egy ember tapasztalata nem lehet azonos értékű egy nagy sokaságra kiterjedő, tudományos módszerrel végzett felmérés adataival, felszínre hozhat azonban olyan adalékokat, amelyek a kérdőívre való válaszokból és aláhúzásokból nem derültek ki” — írja vitacikkében *Könczöl Imre*, aki maga is felmérések, megfigyelések egész sorát végezte el Veszprém megyében, ahol a könyvtárszociológiai kutatásoknak figyelemre méltó eredményeket felmutató műhelye alakult ki. (Gondolunk még *Halász Béla*, *Katsányi Sándor*, *Tóth Dezső* és *Varga Béla* kutatásaira.) *Könczöl Imre* egy sereg korántsem hitelrontó, hanem „építő” kérdőjelet tett a kutatási jelentés egyes megállapításai után. Nem kisebb dolgokat kérdőjelezett meg, mint hogy valóban igazak-e a kutató adatai az olvasó munkások számáról, olvasásuk rendszerességéről és olvasmányaik megosztásáról: a kevéssé beavatott olvasók szemében tehát a dolog lényegét vitatja. Lényeges dolognak tartom a „mennyit?” és a „mit?” kérdésekre adott válaszok minél kisebb hibaszázalékú pontosságát, de ennél még lényegesebbnek a feltárt *összefüggéseket*, például a demográfiai és a társadalmi tényezők szerepét az olvasás mennyiségi adataiban és minőségében, a könyvvel kapcsolatos igények rendszerének feltárását, továbbá még az olyan, jelentéktelennek látszó összefüggést is, hogy azok, akik nem tanulnak, s azok, akik jelenleg szintén nem tanulnak, de szándékoznak, az olvasási kultúra más-más lépcsőfokán állanak.

Könczöl Imre segítve-kételkedő cikkét — úgy érzem, hogy a szerző kedvére is — a szabályoknak megfelelően szintén kételkedve olvastam. Kételkedésem alapja: hátha az általa jól ismert várpalotai valóságselet más fajsúlyú — feltételezésem szerint könnyebb —, mint az „országos valóság”. A megkérdezettek között 26 várpalotai munkás is szerepelt. Iskolai végzettségük az országos átlag alatt volt, s várhatóan az olvasók aránya is e szerint alakult, mint azt az alábbi összevetés is szépen illusztrálja:

	Országos arányok	Várpalotai arányok
	százalékban	
A kérdéses időpontjában olvasott	48	35
negyedéven belül olvasott	17	10
egy éven belül olvasott	10	25
nem olvasott	25	30

A különbségek figyelemre méltók, bár a valódi különbségek az olvasás gyakoriságában és nem az olvasók és nem olvasók között tapasztalhatók. Hasonló eltérések megállapíthatók az olvasás minőségében is. (Mivel a 26 fős várpalotai minta nem volt reprezentatív, kételkedésem ennek megfelelően óvatos.)

Könczöl Imréné a „mit?” kérdésre adott válaszokkal kapcsolatos kérdőjelei a kutatásban is kételyeket ébresztettek. Az olvasásélmények filmélménnyel való hamisítását ellenőrző mérésekkel alaposan meg kell vizsgálnunk. Egy megjegyzést mégis megkockáztatok valóban kínzó kételyeim enyhítésére: gyanús, hogy éppen azok a könyvek a legolvasottabbak, amelyeknek filmváltozata is volt, de az is igaz, hogy éppen azokból a regényekből készítettek filmet — az esetek többségében —, amelyek vitathatatlanul népszerűek voltak, s az olvasottsági listák élén álltak.

Roppant izgalmas, s nem kevésbé merész feltételezésnek látszik az, hogy akik csak *A köszívű ember fiait* és az *Egri csillagokat* említették aktuális vagy kedvesebb olvasmányaiként, azok egy része nem olvasó. A kérdés most már az, hogy nagy vagy kisebb része. Az utóbbira feltétlenül mutatnak bizonyos jelek. A kérdéses évében nem, de az előtte való években még olvasó 27 munkás (2700-ból!) közül hatan a 101 művet tartalmazó listán csak ezt a két művet húzták alá. Ez azonban csak az 1% egyötöde. A 2000 olvasó munkás közül azonban már csak mindössze 105 olyan akadt (5%), aki ezt a két művet húzta alá, s 148 (7%) olyan, aki ezeken kívül még csak 4–5 más művet húzott alá (főleg szintén olyanokat, amelyeknek filmváltozatuk is készült, vagy kötelező olvasmányok voltak). Ezt a 253 munkást gyanúsíthatjuk azzal, hogy tulajdonképpen nem olvasók. Bizonyos tények alapján azonban csak jóval kisebb részük esetében élhetünk ezzel a gyanúval. Ugyanis 17%-uk a legutóljára olvasott könyvet — mely egyetlen esetben sem volt *A köszívű ember fiait* vagy az *Egri csillagok* — könyvtárból kölcsönözte, ők tehát nagy valószínűséggel olvasók. (Összehasonlítául: az összes munkásolvasó közül 26% kölcsönözte könyvtárból a legutóljára olvasott könyvet.) 42%-uk olvasott könyvet (többségükben szintén nem a Jókai és a Gárdonyi regényt) a kérdéses időpontjában, s 19%-uk a kérdezéstől számított negyedéven belül. (Összehasonlítául: a kérdéses időpontjában az összes munkásolvasó 63%-a, negyedéven belül 13%-a olvasott könyvet.) Ezek az eltérések inkább azt bizonyítják, hogy az „olvasó” kategória az olvasás gyakoriságának és minőségének rendkívül különböző fokait foglalja magába, s azt, hogy — legalábbis a munkások körében — számolnunk kell az „olvasás perifériájára” szorult, vagy még csak odáig jutó „olvasók” tekintélyes számú csoportjával. Összegezve: **Könczöl Imre** aggályai — ha nem is olyan mértékben, ahogy ő véli — feltétlenül jogosak, s az esetek többségében 5–10%-kal helyesbítenünk kell az egyes írók olvasottságának és kedveltségének arányát, a következő vizsgálatainkban pedig a szépítést még jobban kiszűrő „radar-készüléket” kell majd használnunk.

Néhány magyarázat az országos felméréshez

Végül még néhány részletkérdésre szeretnék kitérni:

1. A „rendszeres olvasó” fogalmán A munkások és az olvasás című tanulmányban — lehet, hogy nem egészen szerencsésen — azokat az olvasókat értettük, akik a kérdéses időpontjában is olvastak, tehát sajátosan értelmeztük ezt a kategóriát, amely-

nek egyik sajátossága éppen az volt, hogy ebbe többen fértek bele, mint más felméréseknél a „rendszeres olvasó” kategóriába.

2. A mi mintánkban is akadtak analfabéták, köztük az egyik éppen várpalotai volt.

3. A legutoljára olvasott könyvek között első helyen álló Egri csillagokat is az olvasó munkásoknak csak 3,6%-a (!) említette. A köszívű ember fiait pedig csak 1,4%-uk; Jókai és Gárdonyi műveket csak 15%-uk. Nagyon kell vigyázni a gyakorisági listák olvasásakor. Ezek élvezőnye sokszor egészen más képet mutat, mint az összesség. (Például: a hús legtöbbször említett „legutoljára olvasott” könyv között nem szerepelt értékes mai irodalom, az összes között pedig már nem elhanyagolható számban előfordult.) Még egy nagyon fontos, talán perdöntő jelenség: a 2000 olvasó munkás a legutoljára olvasott könyvek között 766 (!) féle művet említ. Leegyszerűsítve: hogyan lehet ennyiféle könyvcímet „kitalálni”, ha azokat nem olvasták volna?

4. Nem a munkások, hanem az *olvasó munkások* 94, illetve 55%-a olvasta A köszívű ember fiait, s a Háború és békét (valamint a többi, ezekkel együtt idézett regényt).

5. A kérdés során általában őszinteséget tapasztaltunk. 10% alatt volt a választ megtagadók és az interjúra nem vállalkozók aránya. Az ellenőrzésként a listára felvett kitalált művek aláhúzása nem volt számottevő, s aláhúzóik nagyobb része is jóhiszeműen „csalt”. (Pl. az Adyt kedvelők húzták alá Martin du Gard *Párizsban járt az ősz* című általunk kitalált művét.)

6. Félézer olyan munkásolvasonak, aki a listán szereplő Tolsztoj, Solohov, Hemingway, Móricz és Fejes regények közül valamelyiket tetszéssel olvasta, a művekkel kapcsolatos kérdésekre kellett válaszolnia. Csak egy-két esetben bizonyosodott be egyértelműen, hogy az illetők nem olvasták a művet.

E cikk elsősorban nem „cégünk” és kutatásunk védelmében íródott, ezt megtették mások, többet között éppen *Könczöl Imre* azzal, hogy „erte vitatkozva” cikket írt róla. A címben feltett kérdésre szeretünk volna választ adni: általánosságban és konkrétan, de semmiképpen sem a teljesség igényével.

Kamarás István

Hogyan vált be az új Kiskunhalasi Járási Könyvtár?

1969. május végén vették birtokukba a kiskunhalasi olvasók az új járási könyvtárat. A „Könyvtáros” 1969/10. számában *Szabados László* számolt be az új épületről. Elmondta; a könyvtár igazgatója és munkatársai mindent elkövetnek, hogy az épület csodájára járó helybeliek rendszeres látogatókká váljanak, igazi könyvtári élet alakuljon ki a barátságos épületben. Azóta eltelt több mint másfél év és joggal vetődik fel a kérdés: mennyiben igazolta a várakozást, a befektetett pénzt és energiát, hogyan vált be a gyakorlatban az új intézmény?

Már az indulásnál egy igen sajnálatos hiánnyal kellett számolni. A gyermekek számára itt sem jutott hely! Szerencsére Halason nem ragaszkodnak szigorúan a korhatárhoz, így aztán a felnőtt részleg 14 éven aluli olvasókat is nyilvántart, 1969-ben számszerint 212-t. Nehéz ugyanis megmagyarázni magukat már felnőtteknek tartó kamaszoknak, hogy ki vannak zárva a szép új létesítményből. Kiskunhalason a könyvtár mindig és mindenki számára nyitva áll. A kirándulók a csipkeház után átmennek megnézni a szomszédban levő könyvtárárpületet is. Ez lett *Halas második nevezetessége*. Fogadtak eddig számos delegációt, tapasztalatcserére érkező könyvtárosokat. Nagy „sajtójuk” van, filmben szerepeltek és ki tudná számontartani, mi minden történt még. A könyvtárosokat azonban elsősorban az a kérdés foglalkoztatja: jelentett-e az új épület *minőségi változást*, a szolgáltatás kiszélesítését. Többen és gyakrabban használják-e a könyvtárt mint azelőtt, növekedett-e a könyvtárral szemben támasztott társadalmi igény, hogyan felel meg a járási könyvtár a közép-fokú általános könyvtári ellátás (B típus) követelményeinek? (A követelményeket ld. A könyvtárak a művelődésben (2.) című írásban = Könyvtáros, 1970. 11. sz. 642. l.)

A város és lakói

Nem lehet azonban helytálló következtetéseket levonni, ha nem ismerjük a város sajátos helyzetét. Korábban Debrecen után a második legnagyobb területű városunk volt Kiskunhalas, és csak több község közigazgatási leválasztása után szorult a negyedik helyre. De ma is 28 kilométer a két legtávolabbi pontja közötti távolság! A 29 ezer lakosból mintegy 8 ezer él a külterületeken *elszört tanyákon*. De a tanyák lakói is városiaknak vallják magukat, igényt tartanak a kommunális és kulturális szolgáltatásokra. A külterületek helyi könyvtári ellátása gyakorlatilag megoldatlan. Bár a központi könyvtáron kívül *12 fiók működik* a város területén, nyugodtan mondhatjuk, hogy a 29 ezer lakos ellátásának feladata egyedül a járási könyvtárra hárul.

Halason sok a szőlő, a gyümölcs. Az év legnagyobb gazdasági eseménye a szüret. A könyvtári „uborkaszeton” ezért itt ősszel van. A kétlaki munkások ilyenkor a fő foglalkozásuknak tartott mezőgazdasági munkát végzik kis parcelláikon. Kétnapos látogatásom a könyvtárban őszre esett, nem volt nagy forgalom. Ez persze nehezítette a valóság-hű kép kialakítását a könyvtár életéről. A rendelkezésre álló statisztikai adatok, a könyvtárosok és az olvasók véleménye, valamint a magam tapasztalatai alapján mégis megkísérlem megrajzolni azt.

Nem ritka a napi 700—800 kötetes forgalom

Már az építkezés során, de később is aggodalmat okozott a könyvtár elhelyezése. Mivel az igazi városközponttól az épület kissé távol esik, a forgalom csökkenésétől félték. Ez az aggodalom természetesen alaptalan volt. Az is kedvezően befolyásolta a forgalom alakulását, hogy az olvasószolgálati idő lényegesen növekedett. Ma már heti 52 órát (a követelmény heti 48 óra, vagy ennél több) tartanak nyitva, szombati és vasárnapi ügyelettel. Ha figyelembe vesszük a hosszú időt és a nem ritka napi 7—800 kötetes forgalmat, nyilvánvaló, hogy a *négy (!) olvasószolgálati könyvtáros* nagy munkát végez. Az olvasókkal való foglalkozás itt komoly kötelesség, de egyben *kedvvel és hivatástudattal* végzett munka is. Nem közömbös természetesen az sem, hogy a könyvtár 45 623 kötetes állományából, amely csaknem megfelel a követelményeknek, 26 ezer kerülhetett szabadpolcra, és 80—90 férőhely (a követelmény 60—80) van a helybenolvasásra. Így természetes, hogy *nőtt* a kölcsönzött kötetek, de ami talán fontosabb, a *látogatók száma* is. 1969 és 1970 első négy hónapjának összehasonlítása is ezt bizonyítja (1. táblázat). A májusi adatokat azért nem vetettük össze, mivel erre a hónapra esett a könyvtár költözködése.

1. táblázat

	Látogatók		Kölcsönzött kötetek	
	1969	1970	1969	1970
Január	4 767	6 244	18 486	21 260
Február	4 412	6 244	15 899	16 879
Március	3 998	5 067	14 611	16 679
Április	3 937	4 817	14 796	16 685

Az adatok azt is bizonyítják, hogy a könyvtárhasználat mértéke fokozódott, annál is inkább, mivel az olvasók száma nem emelkedett túlságosan. 1968: 3675, 1969: 3850.

Mit kínál az új könyvtár?

És most lássuk közelebbről, mit kínál használóinak a könyvtár.

Az előtérbe lépő látogató két lehetőség között választhat: vagy az újságolvasóba indul, vagy kölcsönözni megy. Az előbbi esetben — beiratkozási kényszer nélkül — a következő szolgáltatásokat veheti igénybe:

- folyóirat olvasás (nem a legszerencsésebb, hogy a szabadpolcon csak egy-két magazin bekötött évfolyama található, könnyebb időtöltést kínálva)
- zenehallgatás
- nyelvtanfolyam (ilyenkor az újságolvasó zárva van)
- klubfoglalkozás
- irodalmi rendezvény
- televízió nézés

A Kiskunhalasi Járási Könyvtár kölcsönzője (Magyari János felv.)

Vegyük szemügyre ezeket sorban. 114 folyóirat jár a könyvtárba, kivétel nélkül magyar nyelvű. Mennyiségileg ez valamivel kevesebb, mint a követelményekben meghatározott 120—150. Teljesen hiányzik azonban a „gazdag választék a beszerezhető külföldi periodikumokból”. Ott, ahol a helyszínen szervezett nyelvtanfolyam működik, s az olvasók több mint egyharmada diák, ezt a hiányt sem anyagiak, sem más megfontolások nem indokolhatják. A zenehallgatás most indul 623 lemezzel és egy-két hangszalaggal. Ez a szolgáltatás kapcsolódik a nyelvtanfolyamokhoz, amely iránt a könyvtár nem is tudta kielégíteni a mutatózó igényt. Figyelemre méltó a terem technikai felszereltsége. Három lemezjátszó, továbbá magnetofon, rádió és televízió található itt. Az asztalok oldalára szerelt négycsatornás fejhallgató csatlakozók segítségével *négyféle műsor* közül választhatnak a hallgatók. Igazi szolgáltatást természetesen akkor ad majd a zenei részleg, ha az állományt katalógus tárja fel, s a lemezek bármikor lejátszhatók lesznek.

Minden hétfőn az *Ifjú könyvbarát* klub tart összejöveteleket. Középiskolások és ipari tanulók hallgatnak itt fiatal írókat, ismeretterjesztő előadásokat, s ha nincs kötött program, játszanak, magnót hallgatnak, televíziót néznek. Még *szüretelni is közösen mennek*. A beiratkozási díj önkéntes, így a 40—50 tagot számláló klub némi „tőkével” is rendelkezik. De ezen kívül is rendszeresen tartanak példásan szervezett irodalmi rendezvényeket. Mindig telt házuk van. Ezen nem is lehet csodálkozni, mert bár van művelődési ház Halason, és rendszeresen tart előadásokat a kecskeméti és a szegedi színház is, mégis a járási könyvtár a város egyetlen olyan kulturális intézménye, amely mindig a lakosok rendelkezésére áll. Akár csak televíziót akarnak is nézni. Ilyenkor a könyvtár még este nyolc után is kénytelen ügyeletet tartani. *A szolgáltatások tehát sokrétűek*. Bár külön statisztikát nem vezetnek a látogatókról, valószínű, hogy ebben a térben megfordul naponta 80—100 olvasó. Tapasztalataim mégis arra biztatnak, hogy fenntartásokkal éljek, természetesen csak azért, mert a legmagasabb mércével mérek, a jövő könyvtárára gondolva. Ennek a könyvtári övezetnek az elnevezésére a következő kifejezéseket olvastam, illetve hallottam: lapozgató, újságolvasó, előadóterem, folyóiratolvasó, klub stb. A terem elhelyezése (kívül esik a nyilvántartó övezeten) *a lapozgató elnevezést indokolja*. A gyakorlatban ez is valósul meg, talán olyan megkötéssel, hogy *elsősorban a fiatalok* lényegében klubként használt lapozgatója. Emiatt nem szerencsés, hogy itt van a prézens folyóirat anyag is. A folyóiratolvasás némileg háttérbe szorul, az anyag kihasználatlan. A lapozgató funkciója nem eléggé tisztázott. Az elnevezés körüli bizonytalanság is ezt látszik igazolni. Az olvasóközönség nagyobb része a nyilvántartó övezet felé indul, amelyen keresztül bejuthat a kölcsönző térbe, majd az olvasóterembe.

Akik könyvet kölcsönöznek és helyben olvasnak

A szolgáltatások között az első helyen a *könyvkölcsönzés áll*. A könyvtárosok megfigyelése szerint a látogatók (a napi átlag 270 ember) 70 százaléka kölcsönzési szándékkal keresi fel a könyvtárat, és *mintegy 30 százalékuk helyben olvas*. Ez világszerte kitűnik a kölcsönzött kötetek számából. 1969-ben 182 976 (!) kötetet kölcsönöztek messze túlszárnyalva az országos eredményeket. Így érthető, hogy a többi szolgáltatás igénybevétele némileg háttérbe szorult. Már említettük, hogy a könyvtárosok megterhelése igen nagy. Hiszen ilyen tömegű kölcsönzés technikai lebonyolítása is nagy fizikai teljesítmény. Emellett annak is szükségét érzik, hogy szinte valamennyi olvasójuknak segítsenek az olvasmányok kiválasztásában. Ez indokolt is, hiszen a 3850 olvasóból 1858 munkás és paraszt, sok közöttük a kétlaki életet élő *tanyai lakos*. Az olvasók másik nagy csoportját a diákok és az értelmiségiek alkotják. 1969-ben 1787-en voltak. Elsősorban ők használják az olvasótermet. Ez az övezet példásan kapcsolódik a könyvkiválasztó térhez. Bár semmilyen mesterséges elválasztás sincs, mégis kényelmes, csendes, nyugodt körülményeket kínál, elsősorban a tanuláshoz. Az olvasótermet a könyvtárban huzamosabb időt eltöltők használják. Az igen változatos, jól válogatott prézens anyag könnyen hozzáférhető. Gondolkozni lehetne azon, nem volna-e helyesebb a *folyóiratok egy részét* (szakfolyóiratok, tudományos lapok stb.) *áthelyezni* ide. Feltétlenül fokozódna kihasználtságuk. Egyedül talán a tájékoztatási igény kicsi még. Nem szabad azonban megfeledezni arról, hogy a teremtett feltételek nem jelentik egycsapásra az igények ugrásszerű minőségi fejlődését. 1969 közepéig a Kiskunhalasi Járási Könyvtárban nem volt lehetőség a magas szintű igények kielégítésére. A könyvtár ott tart most, hogy *az olvasók felfedezték* a szép épületet, az izléses belső teret, a gazdag könyvválasztékot, a lapozgató színes programjait; *jól érzik magukat* falai között. Ezeknek a benyomásoknak teljesen magától értetődőkké kell válniuk ahhoz, hogy határozottabb igény jelentkezzen az információkat tároló és információkat nyújtó intézmény tudatos használatára. Bizonyítékul szolgál erre az a tény, hogy a könyvtárban nem vezetnek referenzs naplót — nyilván a kérdések kis száma miatt felesleges ez —, és igen alacsony a könyvtárközi kölcsönzési kérések száma is. Az is igaz persze, hogy nem a nyilvántartások vezetése a döntő és nem érdemes a könyvtárközi kölcsönzések számát sem mesterségesen megnövelni, ha az irodalom megszerzése — kis leleménnyel — más úton is lehetséges. Nem szabad azonban megfeledezni arról, hogy olyan könyvtárról van szó, amely *eredményeit tekintve messze kiemelkedik* a vele azonos nagyságrendű járási székhelyek könyvtárai közül, éppen kedvezőbb feltételei következtében.

2. táblázat

Város	Olvasói arány (olvasó/lakos)	Érdeklődés (évi köles. kötet/lakos)
Makó	12,6	3,4
Vác	11,6	3,3
Kiskunhalas	23,8!	9,7!
Pápa	16,2	5,3

Beváltotta a reményeket

Összegezve: a Kiskunhalasi Járási Könyvtár — a gyermekkönyvtárat nem számítva — *eleget tesz a B típusú könyvtárral* szemben támasztott követelményeknek, nem egy esetben pedig túlszárnyalja azokat. Egyenletes fejlődése biztosíték arra, hogy minden tekintetben példamutató városi-járási könyvtárrá válik. A problémák említése is ezt próbálta szerény eszközzel segíteni.

Kiskunhalas nem tartozik a fejlett városok közé. (1962-es adat szerint a tízévesnél idősebbek 5,5 százaléka irástudatlan volt.) De fejlődő város. Örülhetünk annak, hogy a *kulturális fejlődés döntő tényezője* a nemrég megnyílt új járási-városi könyvtár. Elmondhatjuk tehát, hogy a könyvtár beváltotta a hozzá fűzött reményeket.

H a l á s z B é l a

Kitüntetés

A művelődésügyi miniszter nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismeréséül *dr. Nyakas Saroltának*, a Pécsi Állam- és Jogtudományi Kar könyvtári osztályvezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta.

Egy munkásnegyed közös fenntartású könyvtára

Háromszáz felett van azoknak a szakszervezeti könyvtáraknak száma, amelyek nemcsak fő feladatukat, a dolgozók könyvtári igényeinek munkahelyen történő kielégítését vállalják, hanem nyilvános könyvtárakként részt vesznek a lakosság könyvellátásában is.

A könyvtártelepítésnek és fejlesztésnek egyik változatlanul érvényes alapelve, hogy az egymás mellé telepített, külön-külön erőltlen és gazdaságtalan intézmények közül azt kell fenntartani, illetve erősíteni, amely az adott helyen és körülmények között a *feladatok ellátására a legalkalmasabbnak ígérkezik*. S ebben minden szervnek össze kell fognia, amelynek kötelessége, illetve érdeke a rábízott közösség könyvtári szolgálata (el látása).

Így jönnek létre a közös (szakszervezeti — tanácsi) fenntartású könyvtárak és más közművelődési intézmények. Közülük egy a *debreceni MÁV Járműjavító Vállalat* szakszervezeti könyvtára, melyet öt évvel ezelőtt alakítottak át csak az üzem dolgozóinak kölcsonzó, zárt könyvtárból *lakóterületi feladatokat is ellátó nyilvános könyvtárrá* úgy, hogy fenntartásának terheiből részt vállalt a *Debreceni Városi Könyvtár* is. A közös fenntartásról kötött megállapodást 1965. szeptember 1-én írta alá a városi könyvtár és a Járműjavító művelődési otthonának igazgatója.

A III. kerületben, az ún. *Szabadság telep* (MÁV kolónia) környékén levő tanácsi fiókkönyvtár 3500 könyvvével s 750 aktív olvasójával egyetlen, 19 m² alapterületű helyiségben szorongott a bővítés minden reménye nélkül. Ugyanakkor a szomszédban ott volt a majd két és fél ezer dolgozót foglalkoztató Járműjavító 10 ezer kötetes, kielégítő elhelyezésű könyvtára. Ez tehát alkalmasnak látszott arra, hogy megfelelő fejlesztés esetén lakóterületi feladatokat is ellásson. Tiszteletdíjas könyvtáros dolgozott benne, hetenként kétszer tartott 2—2 órás kölcsönzést. (Ez az üzem a múltban is a debreceni munkásság egyik fellegvéra volt, s szakszervezeti könyvtára 70 éves fennállásra tekinthet vissza.)

A megállapodás a terhek megosztásáról a következőképpen intézkedett:

A Járműjavító kötelezettséget vállalt, hogy az üzemi művelődési otthonban szabadpolcos, területi jelleggel működő könyvtárnak is alkalmas *helyiséget ad*, s a *könyvbeszerzésre* évi 22 ezer forintot. A városi könyvtár pedig *szakképzett*

könyvtáros beállítását vállalta és a könyvbeszerzéshez évi 6 ezer forintos hozzájárulást. A megállapodás fontos kikötése volt, hogy a vállalt összeget mindenkor megadják, a hozzájárulás mértékét utólag nem lehet csökkenteni.

A fenntartó természetesen továbbra is a Járműjavító maradt, a városi könyvtár pedig az említett támogatáson felül — az SZMT könyvtárral közösen — a szakmai ellenőrzést is elvállalta.

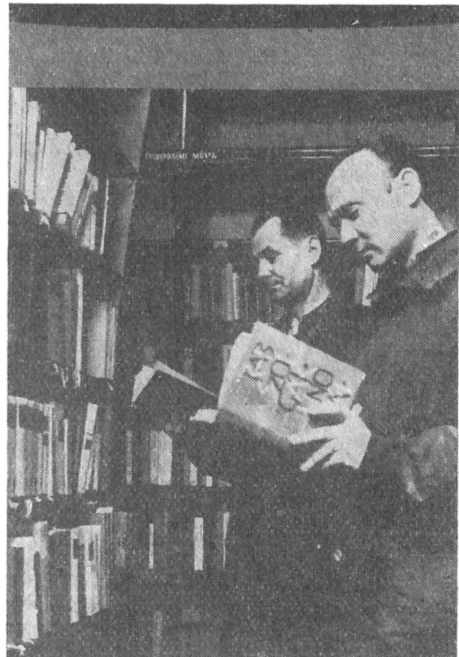
*

A megállapodás nyomán sor került a két könyvtár szervezeti *összevonására*. Kis idő múltán a volt városi fiókkönyvtárt a közös fenntartású intézmény *gyermekrészlegévé* alakították át, s azóta a volt fiókkönyvtár lakóterületi felnőtt olvasói is a Járműjavító művelődési otthonában működő könyvtárt látogatják. Mindkét könyvtárban ugyanaz a személy, a Járműjavító könyvtárosa látja el a szolgálatot.

A közös fenntartás kedvezően hatott a működési feltételekre is.

Az 1964. évi hetenként kétszeri, összesen 4 órás (!) nyitvatartással szemben 1969-ben a felnőttek könyvtára hetenként 16 és fél, a gyermekrészleg 16 órán át fogadta a látogatókat, mindkettő szombaton is.

A múltban esetenként vásároltak könyvet, ha éppen volt pénz. Általában 8—10

Húsi József felvételei

ezer forintot költöttek el egy-egy évben. mégpedig könyvesboltban. 1969-ben viszont 28 ezer forint állt rendelkezésükre, s ezt az összeget — a tervszerű állománygyarapítás érdekében elvileg helyesen — a Könyvtárellátónál kötötték le.

A könyvtár azonkívül, hogy helyiségében — az utcáról megközelíthető, bejárat melletti művelődési otthonban van — fogadja az olvasókat, *kilenc brigádkönyvtárat* is fenntart az üzemben. Ezeket itt nélkülözhetetlennek tartják, mert az üzemen belüli nagy távolságok sok embert visszatartanak a könyvtár felkeresésétől, másrészt sok a vidéki, bejáró dolgozó is, akinek a munkapad mellé kell vinni a könyvet, hogy rákapjon az olvasásra.

*

A működési feltételek javulásának, öt év múltán már kézzelfogható eredményei mutatkoznak.

Az „önállóság” utolsó évében, 1964-ben a 2300 dolgozót foglalkoztató üzemben 10 ezer könyvet kölcsönöztek. 1960-ban a felnőtt és gyermekrészleg együtt 1026 olvasónak 31 ezer könyvet adott ki. Mint-hogy azonban az olvasók csak mintegy egyötöde lakóterületi, meg kell állapítani, hogy az örvendetes fejlődés elsősorban az üzemi olvasók számának növekedésében mutatkozik.

A könyvtár az olvasók könyvellátásán felül gyermekfoglalkozásokat is rendez (egészségügyi, történelmi előadások), úttörő-klubot működtet, ahol a pajtások megtanulhatják, hogyan kell felhasználni a könyvet a tanulásban. Ugyanezt a célt szolgálja a szakmunkástanulók könyvbárárt-klubja is.

A művelődési otthonnal szoros a kapcsolat, tevékenységük, programjaik, egymáshoz kapcsolódnak. (Például a szocialista brigádok vetélkedőinek hatszáz résztvevője a könyvtártól kapta az irodalmat a felkészüléshez. Soraikból került ki a megyei döntő győztes brigádjá is. De ez csak egy példa a sok közül.)

Kiss Lajosné személyében egyik legjobb szakemberét küldte a városi könyvtár a Járműjavítóba. Mégis időbe telt, amíg a vezetők és a munkások befogadták. Az üzemekben ugyanis bizonyos fokú idegenkedés van a „kívülről jött” emberekkel szemben. De ez már régen a múlté, bizonyítja a szívélyes, közvetlen kapcsolat, mely közte és olvasói, illetve a helyi vezetők között kialakult, s amelynek jeleit a külső szemlélő is azonnal észreveszi. Így beszélnek róla: a mi könyvtárosunk.

Kezdetben sok nehézséggel kellett megbirkóznia. Az említett idegenkedés mellett bőven kijutott neki is: a rendszinálás, a szakszerűtlen kezelés nyomainak eltüntetése foglalta le idejének nagy részét. S csak ezután kezdhették az erőteljes propagandához az üzemben és a lakóterületen. (Kíírta a lakók nevét a lakónyilvántartókönyvből, majd meghívókat küldött nekik.)

A kilenc brigádkönyvtárnak — a könyvtár előszobáinak nevezi őket — kilenc lelkes brigádkönyvtárost nevelt.

Tagja a művelődési otthon társadalmi vezetőségének. Annak igazgatójától, aki átérzi a könyvtári munka fontosságát, minden szükséges segítséget megkap, csakúgy, mint a vállalatától és az szb-től.

Legfontosabb feladatának tartja, hogy jó könyveket olvassanak a munkások. Különös gonddal bánik a fiatalokkal, feljegyzéseket készít olvasói fejlődésükről.

Munkáját hivatalosan is elismerték: *Szocialista Kultúráért* kitüntetést kapott.

Hogy valóban szükség van brigádkönyvtárakra, arról az üzemszűkben tett, még oly rövid látogatás is meggyőzi a kételkedőt. A Komarov szocialista üzemszűk például hatalmas csarnok, amelyet időbe telik bejárni, s ráadásul igen nagy távolságra esik a központi könyvtártól. A pályaudvar nagyságú munkatér (ezt az érzést a javításra váró, síneken veszteglő vasúti kocsik okozzák) melletti kicsiny irodában szekrényben őrzik a brigádkönyvtár másfélszáz könyvét. A könyvek fele állandóan kézzől kézre jár a 48 rendszeres olvasó között. Az állományt kéthetenként 40—50 könyvvel frissítik. Így szinte minden igényt ki tudnak elégíteni. A brigádkönyvtáros, *Makai József* is tudja, hogy akkor dolgozik jól, ha olvasói már keveslik a helyi választékot, és elmennek a „nagy” könyvtárba. A brigádkönyvtár legfőbb előnye mégiscsak az, hogy helyben van, szinte belebotlik a dolgozó.

A gyermekrészelegben kellemes látvány fogadja a belépőt: derűs hangulatot árasztó pasztell színű falak, gyermekekre méretezett színes berendezés, sok játék, a falakon, polcokon pedig jól ismert kedves mesefigurák.

E részleg igazi érdekessége azonban az, hogyan jutottak a két helyiséghez, amelyben most van a könyvtár. Nem kérték, nem is „harcoltak” érte. A *városi pártbizottság* ajánlotta fel a közeli pártház két szobáját gyermekkönyvtárnak, mert lát-

ta, hogyan fagyoskodnak egy utcai üzlethelyiségben.

Prózaibb téma, de nem kevésbé fontos: a közös teherviselés természetesen a gyermekkönyvtárra is vonatkozik. A berendezést, a városi könyvtár adta, a fűtés, világítás költségeit a Járműjavító fedezi. A játékokat közösen vették, a gyermekfoglalkozások vezetőit a művelődési otthon díjazza, a kiválasztásról viszont a városi könyvtár gondoskodik.

A jövőre vonatkozó tervek között első helyen a központi könyvtár bővítése szerepel. 100-ról 200 m²-re növelik alapterületét, a megnagyobbodott könyvtár egyik részében *hírlapolvasót* rendeznek be. Az építés munkáját az üzem támogatásával részben a dolgozók fogják elvégezni társadalmi munkában. A berendezést, amelyre a SZOT adott 40 ezer forintot, már megrendelték.

Szeretnék, ha az eddignél több könyvet tudnának vásárolni: legalább évi 60 ezer forintra volna szükségük. S a könyvtárosnak is elkelne a segítség, főleg ha a nyitvatartást növelni akarják. S kellene is, a felnőttekét csak úgy, mint a gyermekrészelegét.

A városi könyvtár fotóeljárással készített propaganda levelezőlapot a Járműjavító könyvtárának (Zoltai Károly felv.)

Hogy mit hozott a közös fenntartás a Járműjavító könyvtárának, felesleges újból felsorolni: jól működő üzemi könyvtárrá fejlődött. Ez a fejlődés azonban erősen „féloldalas”. A könyvtár ma még nem vonz annyi lakóterületi olvasót, amennyit el tudna látni. S bár *Kertész Gyuláné*, a városi könyvtár igazgatója szerint a Járműjavító könyvtára azzal, hogy „kilépett” az üzem falai közül, hoz-

zájárul Debrecen egy távoli munkásnegyedének korszerű könyvtári ellátásához, szavai inkább csak előlegezik a remélt jövőt, mintsem a jelen helyzetet jellemzik.

Most a Járműjavító könyvtárán a sor, hogy a működéséhez fűzött reményeket nyilvános könyvtárként is beváltsa.

Simay Norbert

a könyvtárak életéből

A 700 éves Győr és a Kisfaludy Károly Könyvtár

A városi rangra emelésének 700. évfordulóját 1971-ben ünneplő Győr rendkívül gazdag és sokrétű rendezvény-sorozatának nyitányaként került bemutatásra januárban „A szép magyar könyv” című kiállítás, amely tárgyat és jellegét tekintve is az első volt Győrött.

A Könyvművészeti Bizottság által elfogadott anyag tetszetősen dokumentálta könyvkiadásunk jelenlegi szakmai színvonalát, 265 mű került a közönség elé. Külön helyeztük el a zsüri által díjazott vagy dicséretben részesített alkotásokat, míg az anyag további részét kiadók szerint csoportosítottuk. Ez az elrendezés hasznosnak bizonyult mind a tájékozódás, mind a tájékoztatás szempontjából. Így ugyanis a különböző kiadók tevékenységét egyszerre lehetett áttekinteni; másrészt ki-ki azonnal megtalálhatta az egyéni érdeklődésének leginkább megfelelő műveket (szépirodalom, ifjúsági, tudományos, művészeti stb.).

A kiállítás iránti érdeklődés ismét bebizonyította, hogy a közönség szívesen fogadja az ilyen fajta gyűjtemények bemutatását. Tanúsította, hogy a bibliofilia mind nagyobb tömegeket hódít meg. Ehhez is jó alkalom volt ez a tárlat, mert abban a Múcsarnokban kapott helyet, amelynek törzsközönsége van már Győrben, s amely a tanulóifjúság által is eléggé látogatott.

Jó kezdeményezés és gyakorlat tehát ez a vándor-gyűjtemény, ám a még jobb érdekében a kiállítás helyi rendezőinek meg kellene adni a jogot, hogy újabb, frissebb kiadású művekkel kiegészíthessék, teljesebbé és egy kicsit maibbá is tehessék a válogatást. A kiállítás 1969-es termést mutatott be 1971-ben! Továbbá az olvasóknak, a könyveket bibliofil módon szeretőknek is lehetővé kell tenni, hogy — például szavazólapokkal — kifejezhessék, szerintük melyik „az év legszebb könyve”, vagy melyek „a szépek” (A közönség díja!) Hasznos és jóhatású demokratizmus volna ez a könyv, az olvasás további megszerettetése érdekében...

A város nagy évfordulójával kapcsolatban az egyik kirakati mezőben bemutattuk *A 700 éves Győről írták* címmel azoknak a műveknek egy kis hányadát, amelyek kifejezetten győri vonatkozásúak. De természetesen a Kisfaludy Károly Könyvtár résztvállalása nem merült ki ennek a kiállításnak a megrendezésével; a könyvtár szinte minden lényeges megmozdulásban érdekelt részben önállóan, részben közreműködőként a társintézményekkel (TIT, SZMT, Rába Művelődési Ház) együtt. Ezek közül említék meg néhányat:

„Ki tud többet Győről?” — vetélkedő 200 benevezett szocialista brigád tagjai részére; a „Költészet napja” rendezvényei; „Irodalomtörténeti vándorgyűlés” és a magyar nyelv hete (áprilisban).

Augusztus 29-én a Múzeum úgynevezett Napoleon házában a *megyei könyvtár kiállítását rendez saját munkájáról*: bemutatja munkásságának egész keresztmetszetét, könyvritkaságait, helytörténeti és egyéb gyűjteményeinek értékeit — mindazokat az alkotásokat, amelyeket olvasói, a város közönsége egyáltalán nem is ismer. A tárlat mintegy záróakkordja lesz a különféle győri rendezvényeknek.

Hadd említsem meg végül azt is, hogy a megyei könyvtár több kiadvánnyal is köszönti a jubiláló várost: az ünnepi évben indítja útjára a „Kisfaludy Károly Könyvtár Füzetei” című sorozatát. Ebben többek között helyet kap az az összeállítás is, amely „Győr az irodalomban” címmel veszi számba a városról írott műveket.

Pernes Gyula
a Kisfaludy Károly Könyvtár igazgatója

Terepjárók és bibliobuszok

A művelődésügyi kormányzat 1959-ben azzal a szándékkal indította útjukra az első művelődési autókat, hogy segítségükkel a népművelők a siker reményében kísérelhessék meg a tanyákon, külterületeken élő lakosság kulturális elszigeteltségének feloldását. Néhány év alatt azonban kiderült, hogy a többfajta feladatra: pl. könyvek, előadók, szavalók, filmvetítő gépek szállítására szánt autók csak ügyvel-bajjal és hiányosan tudják ellátni feladatukat. A felhasznált gépkocsitípusok (IFA- és Moszkvics-furgonok, később Nysa-mikrobuszok) ugyanis nem alkalmasak a rossz utakra: ősztől tavaszig nem tudtak megbirkózni a sárral-hóval, tehát éppen abban az időben hagyták cserben a tanyai és pusztai lakosságot, amikor annak legtöbb ideje lett volna az olvasásra, művelődésre.

E nehézségek láttán már a III. könyvtári ötéves terv irányelvei is terepjáró gépkocsik alkalmazását sürgették, amelyek a rossz utakon és rossz időben is teljesíteni tudják feladatukat. Az irányelvek kívánalma azért nem teljesült, mert a kiszemelt UAZ típusú szovjet terepjárókból a népművelés nem vásárolhatott. A közelmúltban azonban az autókéskereskedelmi vállalatától olyan tájékoztatást kaptunk, hogy az UAZ-hoz hasonló tulajdonságokkal rendelkező, Ford-licenc alapján gyártott román TV-51-F típusjelzésű csukott tehergépkocsiból 8—10 darabot azonnal a művelődésügy rendelkezésére tud bocsátani. A négykerék-meghajtású, 70 lóerős motorral ellátott, 1200 kg teherbírású, 90—95 km maximális sebességű kocsii ára 100—110 000 Ft.

Véleményünk szerint e típus alkalmas nagyobb számú könyv szállítására is, sőt a benne elhelyezhető könyvek számát szükség esetén utánfutó alkalmazásával még tovább lehet növelni. (Például a Budapesti Jármű KTSZ „Bäby C”-típusú utánfutójában kb. 400 kötet helyezhető el. Mivel ez az utánfutó felül nyitott, a könyvek védelméről külön kell gondoskodni valamilyen könnyűfém- vagy műanyagtető készíttetésével.) Az utánfutót — éppúgy, mint a terepjárókat — az AUTOKER új autó osztálya (Bp. XIII., Gogol u. 13.) árusítja; a „Bäby C” eladási ára tavaly év végén 7370 Ft volt.

Az elmúlt esztendőkből nálunk is tért hódított a *bibliobuszok* alkalmazásának gondolata. Sokan úgy vélték, hogy a bibliobuszok — mint igazi, nagy teljesítményű mozgókönyvtárak — a külterületi ellátásban is feleslegessé teszik az imént említett terepjárókat. Holott a különböző utak, eltérő települési viszonyok és adottságok különböző járművek alkalmazását kívánják meg, s a legtöbb esetben a különböző típusú könyvszállító kocsik használata *nem zárja ki egymást, hanem egy-egy megyén belül párhuzamosan lehet: egyik tevékenysége kiegészíti a másikat.* A terepjáró gépkocsi beszerzésének lehetőségeivel is azért foglalkoztunk ilyen részletesen, mert tisztában vagyunk azzal, hogy a bibliobuszok csak a jó utakon mozoghatnak, tehát mai körülményeink között a tanyáknak-pusztáknak csak csekély hányadát kereshetik fel.

A bibliobuszok gyártásának nehézségei (kapacitáshiány, gyártási tapasztalatok hiánya stb.) miatt jelenleg a behozatal nemcsak célszerűbb, de olcsóbb megoldásnak is látszik, mint a hazai előállítás. A magyar külkereskedelmi vállalat remélhetőleg hamarosan választ kap a szocialista országok gyártó üzemaitól arra a kérdésünkre, hogy tudnak-e a magyar könyvtárak részére bibliobuszokat szállítani, s milyen áron, milyen határidőre.

Két típusra kértünk árajánlatot:

Az NDK nyergesvontató alapra épített, több ezer kötetet szállító mozgókönyvtára, melyről a közelmúltban kétszer is írt a Könyvtáros (Kurt Schadwill: *Új bibliobuszok Drezdában. 1970. 11. sz.; Bibliobuszok az NDK falvaiban (K. S.) 1971. 1. sz.*) elsősorban a városok lakótelepeinek, tömörebben beépített külső részeinek, valamint a műutak mentén elnyúló falvak egyes zártabb részeinek ellátására látszik alkalmasnak. (A nyergesvontató működtetéséhez nagy méretei következtében külön útvonal-engedély szükséges.)

Az autóbusból kialakított mozgókönyvtár könnyebb, fürgébb, ezért legcélszerűbb felhasználására a kiépített utakkal rendelkező kis falvakban, településeken kínálkozik lehetőség. Ilyen bibliobuszokat Csehszlovákiából szeretnénk behozatni.

Ha a behozatalhoz fűzött reményeink megghiúsulnának, ismételten, újból és újból meg fogunk próbálkozni a hazai gyártással. Ebben az esetben — teljesen új gyártmányról és járatlan, rögös utakról lévén szó — szívesen fogadjuk a könyvtárosok mindenfajta segítségét.

Gerő Gyula

Felvételi lehetőségek a budapesti Tudományegyetem könyvtáros szakára

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtáros szakán a soron következő tanévben nappali, levelező, kiegészítő, továbbá egyszakos (továbbtanuló) levelező tagozatokon indul képzés.

A *nappali* tagozaton a tanulmányi idő 5 év, a képzés kétszakos. A könyvtáros szak mellé felvehető bármely bölcsészettudományi vagy természettudományi tanári szak. A jelentkezők a két választott szaktárgyból tesznek felvételi vizsgát. A könyvtáros szaktárgyból a vizsga lényegében a középiskolai magyar irodalmi anyagot és különösen annak művelődéstörténeti vonatkozású részeit kéri számon. Kivételt képez a könyvtár—magyar szakpárosítás, mely esetben a könyvtáros felvételi vizsga tárgya a középiskolai történelmi anyag, különös tekintettel annak művelődéstörténeti vonatkozásaira. Mind a könyvtáros szak, mind a választott másik (tanári) szak vizsgakövetelményeit, részletes tematikájaként stb. a felsőfokú továbbtanulási lehetőségekről kiadott tájékoztató tartalmazza.

A könyvtárszakon végzett hallgatók könyvtáros oklevelet és a másik szakjuknak megfelelő középiskolai tanári oklevelet kapnak. Könyvtáros oklevél birtokában az elhelyezkedési lehetőségek igen kedvezőek. Különösen azok vannak előnyös helyzetben, akik másik szakként valamely idegen nyelvet (elsősorban angolt, orosz, franciát, németet), illetőleg természettudományi szakot (köztük is főleg matematikát, fizikát, kémiai) választottak.

A *levelező* tagozaton a tanulmányi idő 6 év, a képzés kétszakos. A könyvtárszak mellé felvehető a magyar nyelv és irodalom vagy a történelem szak. A könyvtáros szaktárgyból a felvételi vizsga könyvtár—magyar szakpárosítás esetén a középiskolai történelem anyagának, könyvtár—történelem szakpárosítás esetén pedig a középiskolai magyar irodalom anyagának (különösen ezek művelődéstörténeti részeinek) ismeretére épül.

Felvételre jelentkezhetnek a könyvtárak, dokumentációs intézmények, valamint a könyvkiadói és terjesztői szervezetek érettségizett dolgozói. Kedvezőbb a felvételi esélyük azoknak, akiket a képzési rendelet felsőfokú szakképzettség megszerzésére kötelez.

A *kiegészítő* tagozaton a tanulmányi idő

3 év, a képzés egyszakos. Felvételi vizsga nincs. A tagozatra azonban csak azok kérhetik felvételüket, akik egyetemi, ill. azzal egyenértékű főiskolai diplomával rendelkeznek és munkakörük indokolttá teszi a szak elvégzését. A felvételtől a dékáni hivatal és a könyvtártudományi tanszék a fenti követelmények figyelembevételével határoz.

Az *egyszakos továbbtanulók* levelező tagozatán a képzési idő 2 év. Felvételüket azok kérhetik, akik a debreceni és a szombathelyi tanítóképző intézetben könyvtárosi és népművelői képesítést szereztek. A felvételnél előnyben részesülnek a felsőfokú könyvtárosi szakképzettséghez kötött munkakört betöltők. Felvételi vizsga ezen a tagozaton nincs. A kérelmeket a kar dékáni hivatala és a könyvtártudományi tanszék bírálja el. A középfokú szaktanfolyamot végzetek — a fennálló rendelkezések értelmében — az *egyszakos* levelező tagozaton való továbbtanulás kedvezményében nem részesülhetnek. Egyébként előreláthatólag a közeljövőben megfontolásra kerül a középfokú szaktanfolyamok beépítése az oktatási rendszerbe.

A felvételi *jelentkezést* a levelező, kiegészítő és továbbtanuló tagozatra pályázók május 15-ig juttathatják el az egyetemre. A nappali tagozatra jelentkezők közül azok, akik 1969-ben vagy korábban érettségiztek, május 3-ig ugyancsak az egyetemre küldjék el kérelmüket. (A később érettségizettek középiskolájukon keresztül jelentkezhetnek.)

A meghirdetett négy tagozat bármelyikére bejutni szándékozók figyelmét felhívjuk a *Tájékoztató a magyar felsőoktatási intézményekről, 1971. c.* kiadványra, mely a jelentkezésre, a vizsgákra stb. vonatkozó tudnivalókat részletesen közli.

A felsőfokú könyvtáros képzés fokozatosan bevezetésre kerülő új *tanrendje* különös súlyt fektet egyrészt a *könyvtár* és a *közművelődés* kapcsolataira, másrészt a tudományos tájékoztatás kérdéseire és még nagyobb lehetőséget nyújt a szakon belüli specializálódásra. Így a szakon végzők korszerű ismeretek birtokában véggezhetik munkájukat a közművelődési jellegű intézményekben, illetve a tudományos és szakkönyvtárakban, dokumentációs intézetekben. (Sz. B.)

Pályázat

Érettségizett fiatalembert alkalmaz a *Természettudományi Múzeum Könyvtára* (Bp., VIII. Baross u. 13.) szerződéses könyvtártechnikusi munkára, havi 1200 Ft illetményért.

Könyvtári szakismereti kör egy általános iskolában

Többször megfordulok a szegedi Somogyi Könyvtár móravárosi fiókkönyvtárában. Az itt működő kiváló ifjúsági klub életét vizsgálva olyan tapasztalatokat szerezttem, melyek elhallgatását mulasztásnak érezném. Az ifjúsági klub közösségének kialakulására kerestünk magyarázatot, kutattuk a fiatalok útját a klubig. Így jutottam el a Gagarin általános iskolába.

Itt is, mint a legtöbb iskolában nem megnyugtató a könyvtár elhelyezése. A szoba, ahol a könyvtári szekrények vannak, az úttörőfoglalkozásoknak is helyet ad. Hentként van kölcsönzés, különböző időpontban az alsó és felső tagozatosoknak.

A könyvtárt vezető tanárok: Dr. Szüts Lászlóné és Kiss Gyuláné megosztva kapják a heti 2 óra kedvezményt, ami elég kevés, ha azt az olvasók és könyvek számához viszonyítjuk. (Iskolalétszám: 445 tanuló, az iskolai ifjúsági könyvtár tagja: 237 tanuló, könyvállomány: 2500 kötet!) Ennek ellenére Dr. Szüts Lászlóné 10 éve, Kiss Gyuláné 8 éve vezeti a gyermekeket a tanítás és ebéd közötti időben a könyvekhez.

Első látogatásom alkalmával a felső tagozatosok kölcsönzését figyelhettem meg. A nyitott szekrényekben betű- és szakrendben sorakozó könyvekhez mindenki hozzájuthat. Az asztaloknál könyvtári szakképzésben részt vett, ízléses jelvényt viselő gyermekek végzik a kölcsönzést. Az egyik csoport a könyveket adja ki, a másik a behozott könyveket veszi át. A szemléletes, képekkel téma szerint osztott olvasói katalógust az egyik VI. osztályos fiú kezeli, és az érdeklődőknek — kérés nélkül is — ajánl megfelelő könyvet. A könyvek ajánlását két VIII. osztályos kislány végzi, az asztalokon színes feliratok, ötletes rajzok segítségével, témák szerint rendezett könyvanyagból.

A szobában kevés a hely, nagy a sürgés-forgás, de a rend, a fegyelem nem bomlik fel. A könyvtáros biztosan irányítja a kis „szakembereket”, olvasni vágyókat, kötelező olvasmányt keresőket. Szükséges a segítsége, tudása megnyugtatója a bizonytalankodókat.

Jó itt ülni a gyermekek között, észrevétlenül figyelve őket. A látvány kellemes hangulattal, bizakodással tölt el. Külvárosi iskolában vagyok. A gyerekektől ajánlékba egy könyvtáros jelvényt kapok, melyet valamelyik ügyeskező anyuka készített.

Dr. Szüts Lászlóné három évenként tervezi és rendezi meg a könyvtáros szakismereteket adó szakkört az V. osztályosoknak. (A szakkör tematikáját szívesen megküldi minden érdeklődőnek.) Általában 10 tanuló viselheti a jelvényt annak bizonyítására, hogy a könyvtárosi ismeretekből sikeres vizsgát tett tanára és pajtásai előtt.

Az iskolai könyvtár céljának tekinti, hogy a gyermekek útját a felnőttek könyvtára felé irányítsa. Évek óta rendszeres és eredményes a kapcsolata a néhány percnyi távolságra levő móravárosi fiókkönyvtárral.

A Gagarin iskola diákkönyvtárosainak textilanyagból készült, színes hímzéssel díszített jelvénye (Bogdán Lajos felv.)

A tanév utolsó irodalom óráját a VIII. osztályosok mindig a fiókkönyvtárban tartják. Ajándék ez az irodalmat tanító tanárnak, s irodalmi délelőtt a móravárosi embereknek, a fiókkönyvtár olvasóinak. A gyermekek szerkesztik a műsort, az egész évi anyagból a legszebbet, legkedvesebbet választva.

A könyvtárat erre az alkalomra az itt működő ifjúsági klub tagjai feldíszítik, így köszöntik az iskolától búcsúzókat. A könyvtárba érkezőket. A gyermekek a klubtagoktól a virág mellé megkapják a móravárosi könyvtár olvasójegyt is.

A kedves ünnep évről évre ismétlődik, és a klub közösségét új erők frissítik fel.

Józó Jánosné

Egy olvasó gondolatai a könyvtárban

Itt ülök a Szegedi Somogyi Könyvtár olvasótermében. A kedvenc helyem a hetes. Ezt szoktam meg. Ha nem tudok erre a helyre ülni, az egyesre szoktam, vagy a tizenhármásra. Máshol nem érzem jól magam.

Könyvtár. Kötetekbe kötött szellemi energia. Írott szavak, szellemi fotonok, a műveltség legkisebb egységei. Ezekből a bezárt energiákból veszünk ki valamit olvasás közben. Minden írásból állandó szellemi kisugárzás árad, a jó írásokból — örökké. Ez a szellemi térerősség adja a könyvtárak légkörét. Aki egyszer rászokott, nem tud szabadulni. Mákony ez is, mint az alkohol, csak nemesebb mákony. Érzelmeket kelt bennünk, mint a zene, ami gyorsabbá teszi a szívüktetést, mert felveszi a külső világ zene ritmusát. Akik szeretjük a könyvtárat, felerősödünk a szellem hullámhosszának megfelelően a gondolatok befogadására. Minden olvasó magába gyűjti ezeket a könyvtári hullámokat, hogy önmagában átalakítva, ezáltal önmaga is átalakulva, kisugározza a könyvek mondanivalóját.

Negyvenöt óta járok ide, akkor még nem így álltak az olvasó asztalok. Ma hármás neoncsövek ontják a fényt, és van még két hagyományos villanykörte is köztük. Az egyik nem ég. A fejlődést sok minden mutatja. Én olvasólámpákat lennék minden olvasóhelyre erős villanykörtekkel, az öregedő szemnek ez volna a jobb. Az utca lármája is köztünk van. Sokszor nagyon is. Majd egyszer jól szigetelt fala, légkondicionáló berendezése is lesz a Somogyi Könyvtár olvasótermének. Vajon megérem-e? Nyáron, ha kinyitják az ablakokat, még nagyobb a láрма. És nagyon hangos a ventilátor.

Csak „Könyvtáros” c. lap van, az is kis k-val írva, „Az olvasó” című lap nincsen. Pedig mit érnek a könyvtárak olvasók nélkül? Lesz egyszer a „Könyvtárosnak” is „Az olvasó írja” rovata? A „Könyvtárosba” könyvtárosok írnak általában, pedig az olvasó sokkal több, még ma is. Nagy rovatnak kellene ennek lennie, hiszen sokan leszünk majd művelt olvasók, akiknek sok értékes és érdekes gondolatuk lesz.

Úgy legyen.

Most a még nem létező rovatba hoztam el én, mint az átlag olvasó, a magam gondolatait. Csak úgy laikusan összeszedve megfogalmazva. Egy laikus olvasónak minden megbocsátható.

„Olyan kikapcsolódásos könyvet” kérék, hallottam egyszer. Az emberek azért olvasnak, mert szórakozni akarnak. A könyv mint kabaré kell nekik. Pedig ol-

vasni a tájékozódásért kell. Ha valami nem megy a gyakorlatban, akkor az elvekben, az elméletben sem minden tisztázott.

Fura ellentétek. A könyvek, folyóiratok száma állandóan nő, és ennek arányában nem nő az olvasók száma, az olvasottság igénye. Pedig az információkat emberek hordják — embereknek. Nekünk olvasóknak. Igaz, a tájékozódás egyre nehezebb lesz. A többlől csak akkor könnyebb tájékozódni, ha többet olvasunk. Nem csak „longitudinálisan”, „hosszirányban” kell olvasottabbnak lenni, hanem vertikálisan is, és egyre mélyebben. Ha az olvasók nem érik utol, vagy nem értik az olvasnivalót, minek, kinek az olvasnivaló? Gyorsabban és többet kell olvasni ma már, de gyorsabban is kell és lehet ezáltal tájékozódni. A felgyorsult időben élünk. Fel kell gyorsítani az olvasás igényét is, a ritmusát is. Ez a megoldás.

Na és az emberek. Nagyon fiatalok és nagyon idősök járnak ide, meg egykettő folyamatosan. A fiatalok tanulni, az idősebbek olvasni. Majd a mostani idejáros fiatalok közül kerülnek ki a jövő idejáros idősei is? Lehet. Ülök közöttük, már nem fiatalon, de még nem olyan idősen. Olvasunk, tanulunk, adatokat gyűjtünk valamihez. Fel-felnézünk, ha hangosabban beszélnek a fiúk a lányokkal. Ránk is ránk szóltak annak idején. Ma már ilyesmitől nem kell tartanunk.

Kétféle könyvtárba kell járnia az embernek. Egy szakmaiba és egy általánosba. Az elsőbe tanulni, a másodikba tájékozódni ország-világ-emberi szellem dolgában. Akiben kis igény is van „országban, nemzetben gondolkozni”, az sohasem fog panaszkodni az egyre szaporodó információs áradatra. Ha rendszere sen olvas, előfordul, hogy kevésnek is érzi azt, amit megtudott. Gondolkozni is kell az olvasottakról. Az olvasás igénye együtt kell, hogy járjon a többet gondolkodás igényével. A gondolkodás fokozza az olvasás igényét, és megfordítva.

Az olvasó nem a reflex ív vége. A könyv, amit olvas, mintegy visszafelé vezet az utakon, amelyeket az író megtett, de el is indítja tovább, esetleg más irányba, örökös, egyre nagyobb és több reflexkörre kiterjesztve az olvasó igényét. Így biztosítja az író — ha jó író — az olvasó és a valóság között az összhangot, a visszacsatolást. Írók, vigyázzatok, hogy merre indítjátok útba az olvasót, olvasók, vigyázzatok, hogy milyen könyveket olvastok! Nincsen szükségünk agitációra, az olvasó öröme nem csak az olvasás, hanem a válogatás

öröme is, ami nem más, mint az önmagunkban levő szempont az olvasásra. Szívesen meghallgatjuk a jó könyvekről mások véleményét, mint azokét, akik élményekkel tértek meg az utazásból, és mi kedvet kapunk arra, hogy ugyanezt az utat megtegyük, ugyanazt a könyvet elolvassuk. Olvasni mindent lehet rendszeresen, és egy témát is rendszertelenül. Jól olvasni: győzelem az információk egyre növekvő serege felett. Ez az olvasó egyéni győzelme, de okos kollektívák ezt a győzelmet könnyebbé tehetik.

Megfigyeltem, hogy hány olvasó szem pihen meg egy másik olvasó arcán. Ilyenkor mire gondolnak? Én el-el nézem az idős nyugdíjasokat. Egyesek itt töltik életüket. Meleg van, pénzbe nem kerül. Olvasnak. Habzsolják az információkat, mindent tudni akarnak. Én is ilyen szeretnék lenni. Amíg érdeklődünk, addig nem vagyunk öregek. És itt találni meg a magányosság nélküli csendet. Azután egyszer csak hiányzik egyik vagy másik. A könyvtár nem gyászolja meghalt olvasóit. Minek is gyászolná? Valakit mindig meggyászolhatna. Az ifjú

olvasókat sem köszöntik, honnan tudnák, hogy állandó olvasói maradnak a könyvtárnak? Így van ez jól. A pulpítuson a fiatal lányok ülnek, és ha innen néznénk a fiataliságot, mennyi olvasó, tanuló, filiszter van közöttük.

Vannak gyémántmunkák, de vannak gyémántfényű olvasók is, ezeket azonban nem veszi észre senki. Ezek nem írnak az olvasóról, mert egy olvasó: nem érdekes. Néha jó volna hallani a mi hangunkat is, olvasni a mi írásainkat is, nemcsak statisztikai egységként szerepeltetni bennünket állandóan a kimutatásokban. A könyv néma beszélgető partnere az olvasónak. A könyv nem tud hangot adni, de mi olvasók igen. Ezekben a laikus hangokban is lehet elvétevérték. De ki gyűjti az olvasók hangját?

Még csak annyit szeretnék mondani, hogy a székek itt a könyvtárban lehetnének kényelmesebbek is. Érdekes, úgy emlékszem, negyvenöt után valahogy kényelmesebbek voltak. Vagy talán húszöt évvel ezelőtt nem figyeltem volna fel ilyesmire?

Dr. Veress Sándor

A PAKSI JÁRÁSI KÖNYVTÁR „Lányok — asszonyok” klubja, mely már harmadik éve eredményesen működik, „Ének az anyákról” címmel irodalmi estet rendezett Jobbágy Károly költő és a Vak Botyán Gimnázium irodalmi színpadának közreműködésével. Más alkalommal a klub tagjai „A fiatalok bűnözése és a család felelőssége” c. előadást hallgatták meg, a nemzetközi nőnap alkalmából pedig a családi élet mai problémáiról tartott előadást Bozóky Éva — gazdag irodalmi műsorral egybekötve. — A járási könyvtár zenével illesztérelt előadásokat rendezett a dunaföldvári művelődési házban és a nagydorogi gimnáziumban Bartók Béla halálának 25. és Beethoven születésének 200. évfordulójára. Mindkét helyen alkalmi könyvkiállítást is bemutatott a két nagy alkotó életével, munkásságával foglalkozó művekből, és elhelyezte a járási könyvtár által készített ajánló bibliográfiákat is. (Sz. L.)

Hírek

AZ ISKOLAI KÖNYVTÁRAK munkájának segítésére megállapodás jött létre a Várpalotai Városi Tanács művelődésügyi osztálya és a városi könyvtár között. Az osztály szakmai szerveként és annak megbízásából a városi könyvtár állandó jelleggel, rendszeresen végzi az iskolai könyvtárak szakmai-módszertani segítését. Ebben a munkában szükség esetén a könyvtár valamennyi dolgozója részt vesz, felelőse azonban a gyermekkönyvtáros, akinek munkaköre révén egyébként is állandó kapcsolatot kell tartania az iskolákkal.

Az osztály és a könyvtár közös munkaterve szerint először valamennyi iskolánál megvizsgálják, hogy a könyvtár állománya, elhelyezése, kezelése stb. mennyiben felel meg a követelményeknek s az adott lehetőségeken belül hol, mit kell és lehet változtatni. Ezt követően a gyermek-

könyvtáros az osztály megbízottjaként negyedévenként legalább egyszer meglátogatja valamennyi iskola könyvtárát, helyszíni segítséget ad a munka szakzerű elvégzéséhez.

HÍRLAPOLVASÓVAL bővítették és korszerűsítették az Ajkai Erőmű művelődési házában működő SZMT körzeti könyvtárt. Az átalakításra a SZOT 60 000 forint támogatást adott, és hasonló értékű munkával, illetve anyaggal járult hozzá az erőmű vállalat és a szocialista brigádok tagsága is. A 15 férőhelyes, nagy forgalom esetén a szomszédos klubszobával is bővíthető hírlap- és folyóiratolvasót — amelyben 137 napilap és folyóirat található meg — naponta 4 és 8 óra között kereshetik fel az olvasók. A felügyeletet 500 forintos tiszteletdíjas látja el. A március 1-i megnyitón Pálffy József, a Magyarország főszerkesztője tartott külpolitikai előadást, majd megjutalmazták a hírlapolvasó építkezésében kitűnt szocialista brigádtagokat. (K. I.)

A NÉPMŰVELŐ ÉS A KÖNYVTÁROS ÁLLÁSOK pályázati hirdeteiről közlemény jelent meg a Művelődésügyi Közlöny ez évi 4. számában. Eszerint a köz-művelődési intézményekben (művelődési otthonok, könyvtárak) a kezdő szakemberek által is betölthető munkahelyek pályázati felhívásai továbbra is az illetékes felsőoktatási intézményekben kerülnek közzétételre, amelyek címére legkésőbb május 5-ig kell elküldeni a pályázati felhívásokat. Az ezen időpont után be nem töltött állások július 1-től december 31-ig újra hirdethetők a Művelődésügyi Közlönyben. A több éves gyakorlatot kívánó munkakörök pályázati felhívásai egész éven át folyamatosan közzétehetők. A közlemény tájékoztatása szerint az idei tanévben a budapesti tudományegyetemen 24 könyvtáros, a debreceni egyetemen 14 népművelő fejezi be tanulmányait a nappali tagozaton, a debreceni és a szombathelyi Tanítóképző Intézetben pedig összesen 84 népművelő—könyvtáros végez.

A FELSZABADULÁS UTÁNI KÉTMILLIOMODIK látogató március 5-én lépte át az Országos Műszaki Könyvtár küszöbét: Török Sándor vegyész mérnök, a Reanal vegyigény technológusa, akit Lévai Tamásné, a könyvtár főigazgatója kis ünnepség keretében két értékes képművészeti könyvvel ajándékozott meg, 1959 óta látogatja rendszeresen az Országos Műszaki Könyvtárt, hogy ott a szakmájába vágó kémiai irodalomból főleg a technológiával és a műszaki fejlesztéssel foglalkozó kiadványokat tanulmányozza. Hetenként 12—15 órát tölt a könyvtárban irodalomkutatással, melynek eredményességét bizonyítja, hogy két gyógyszervegyészeti szabadalomnak is társszerzője. — Figelemreméltó, hogy míg

az egymilliomodik látogatót 1961-ben, a felszabadulás után 16 évvel fogadhatta az OMKDK, a kétmilliomodikra már csak 10 évet kellett várnia, ami mindenképpen a műszaki irodalom és a könyvtár iránt mutatkozó érdeklődés „felgyorsulását” jelzi. (S. N.)

HALÁLOZÁS. 76 éves korában, a közelmúltban elhunyt Dudich Endre Kosuth-díjas akadémikus. A nemzetközi híru biológus professzor fiatal kutatóként a Természettudományi Múzeumban tevékenykedett, s ekkor a múzeumi könyvtáros teendőit is ellátta. Könyvtárosi munkájának, mint többször hangoztatta, igen nagy hasznát vette, s professzor korában is sokra becsülte a könyvtárt, segítette a könyvtári munkát, gondoskodott fejlesztéséről, s az általa vezetett intézet könyvtárának állománygyarapítását összhangba hozta a rokon könyvtárak anyagával is. (B. A.)

A SOMOGY MEGYEI KÖNYVTÁRÉPÍTKEZÉSEK során, a mezőgazdasági könyvhónap eseménysorozata keretében István-diban 120 m² alapterületű új klubkönyvtárt avattak, melynek modern berende-

zését a megyei könyvtár ajándékozta a falunak. A megnyitón Sárközi Péter egyetemi docens, szakíró tartott előadást. Ugyancsak a megyei könyvtár rendezte be a bábonymegyeri új könyvtárat, mely a Tabi Községi Központi Könyvtár fiókjaként működik. Kötcsén a művelődési otthon klubtermével, 40 m²-rel bővítették a könyvtár helyiségét. A községi tanács 20 000 forintot fordított a könyvtár új berendezésére. — Somogy megyében további három új falusi könyvtár építése közeledik befejezéséhez. (K. B.)

HÍRLAPOLVASÓ NYÍLT február 13-án, Budapest felszabadulásának évfordulóján a Pesterzsébeti Vass Művelődési Központban. A SZOT 100 000 forintos támogatásával létesített hírlap- és folyóiratolvasóban kétszázféle bel- és külföldi folyóirat és gazdag kézikönyvtár várja a látogatókat. A nyitvatartási idő heti 32 óra: hétfőn, szerdán, pénteken 14—20, kedden 14—17, csütörtökön 10—14, szombaton 10—17 óráig láto-gatható az olvasó.

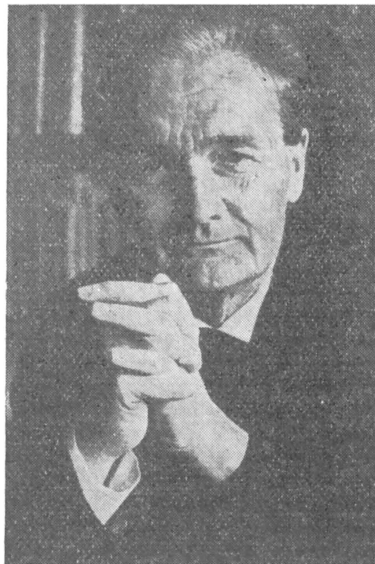

A kétmilliomodik látogató átveszi az ajándékkönyveket

NÉMETH LÁSZLÓ 70 ÉVES

A születésnap egybeesik az írói jubileummal. Fél százada, hogy a húsz esztendő fiatal ember elindult pályáján, és 45 éve, hogy „hivatalosan” is íróvá avatta a Nyugat szerkesztősege, amikor a *Horváthné meghal* c. kisregényvel megnyerte a folyóirat novellapályázatának első díját. A díj átadásakor a zsüri elnöke gimnazistának nézte a nála jelentkező fiatal embert, s úgy vélte, hogy egy ismeretlenségben rejtőző író küldte el maga helyett érettségiző fiát. Pedig Németh László gyakorló orvos már akkor, s egy évvel később családapa. Világot megtévesztő fiatalágát azóta is megőrizte.

A Nyugattól a Kelet népéig ívelt a fiatal évek tapasztalatgyűjtése — hogy évtizedekkel később kelettől nyugatig világszerte ismert legyen az életmű, mely alkotóját a kor legkiválóbb írói közé sorolja. Babits barátjaként indult, s volt „Móricz Zsigmond adjutánsa”; tanúja volt vészterhes korának (egyedül írott és szerkesztett folyóirata is a Tanú címet viselte), s lett a Válasznak (a népi írók folyóiratának) inspirátora; sokoldalú érdeklődésével szemlélte a társadalom életjelenségeit; véleményét, töprengésekből született terveit tanulmányaiban mondotta el, sohasem rettenve vissza a tévedés kockázatától sem; a nép szellemi fölemelkedése és a szorosan vett pedagógia (*Lányaim, A tanúgy rendezése*) éppúgy belefért ebbe a széles horizontú töprengésbe, mint az orvostudomány (*Levelek a hypertóniáról*) vagy a szociológia (*A Medve utcai polgári*); az irodalomtörténetírás (*Az én katedrám, Két nemzedék*) és az irodalomelmélet (*A magyar ritmus, García Lorca színpada*) —, hogy csak pár címmel utaljunk a gazdag témavilág néhány kérdés csoportjára.

Ám a legnagyobbat, legmaradandóbbat mégis a regény és a dráma műfajában alkotta. Regényeiben eleven életet nyer a század első felének magyar társadalma. Reálisan formált, jellegzetes figurák néznek ránk, akár a *Bűn*, az *Emberi színjáték*, akár *Az utolsó kísérlet* c. ciklus kötetait lapozzuk föl, de a legteljesebb erővel a négy nőalak — *Az Iszony*, az *Irgalom*, a *Gyász* és az *Égető Eszter* hősnőinek — környezetéből szólnak hozzánk.

Az író a firenzei Medici kápolna szobraihoz hasonlítja e négy nőalakot, közöttük „leghajnalibbnak” az Irgalom Agnesét érzi. Más szempontból is arányos építmény a négy regény: az *Iszony* Artemisz tisztaságú, s a *Gyász* Antigonét idéző hősnője negációt és védekezést fejez ki; az *Irgalom* és az *Égető Eszter* igenlése minden építő szándékú, főalakjaik az oltalmazás és édenteremtés reménytelenül is mindig újrakezdő igyekezetének jelképei.

Önvallomások ezek a regények, mélyebben, mint ahogy minden írói mű önvallomás, mert az író maga öltözik bele választott hősei lelkébe, éppúgy, mint ahogy drámáiban is lélekrokonait keresi és ábrázolja, szóljon akár Misztótfalusi Kis Miklósról, akár Széchenyiről. Legfontosabb szerepüket azzal töltik be ezek a drámák, hogy hidat vernek a századok között, életközelpbe hozzák a múlt tényeit, melyeket a történelemtanítás az anyagbőség miatt mellőz, vagy amelyeket a történelemkönyvek félmondatai utalnak a feledésbe. Drámáiban katedrává válik a színpad, s úgy erősíti, munkálja kötődésünket haladó hagyományainkhoz, hogy közben a jelen időszerű gondolatait is fölillantja.

Kevés írónak jut osztályrészül, hogy teljes életművének sorozatát maga gon-

dozza, megmentve azt az utódok esetleges torzításaitól: Németh László „estéjének” alkotó munkája ez a gondoskodás, melynek eredményeképpen egymás után érkeznek a könyvtárakba e gazdag örökség ajándékai. Nemcsak a születésnap, hanem a magunk önzése is hevíti a kívánságot: maradjon köztünk még igen soká!

B o z ó k y É v a

VALLOMÁS ÉS TEÓRIA AZ ÉLMÉNYRŐL ÉS A KOMMUNIKÁCIÓRÓL

A Párbaj a Sierrában című cowboy-filmet (ma azt mondanánk rá: „western”) tizenegy éves koromban láttam. Sok más egyéb „remekművel” együtt, amilyen a „Z, a fekete lovas”, „A skorpió bosszúja”, az „Ezüstsarkantyú” volt. Ma már tudom, miféle tapintatlanságot követtem el, amikor a moziból hazatérve épp fellelhető hozzátartozóim valamelyikének elkezdtem a filmet részletesen mesélni, olykor el-elcsukló hangon, keresve a szavakat, izgulva, hogy valamit ki ne hagyjak, s izgulva, újra és újra az imént látott sierrai párbaj kimenetele miatt vagy az ezüstsarkantyús tehenészlegény életéért, akire három álarcos bandita lesett az ivó nyitott ajtaja mögött...

A Tarzan-sorozat könyveit — úgy emlékszem — egy évvel később olvashattam. A legizgalmasabb fejezeteket többnyire nem is az asztal mellett faltam, hanem egy öreg kanapé párkányára kuporodva, lovaglóülésben, ahonnan — halaszthatatlanul parancsoló pillanatokban — egy-egy tarzani kiáltással levethettem magam a szőnyegre.

Beavatatlan külső szemlélő számára ez bizonyos furcsa lehetett akkor, s egy kicsit most is megdöbent, engem is meglep a visszaidézett kép. Akár pironkodhatnék is miatta. De félre a szégyenlősséggel (hisz huszonöt év távlatában már ez is érthető), mert ezek az emlékek nemcsak rám s akkori „olvasói—nézői magatartásomra” lehettek jellemzők. Ha az emlékeket valamiféle mai „hatásvizsgálatnak” vethetném alá, azaz meg akarnám fogalmazni, miért fogott el moziból hazajövet az a dühödt közlési kényszer, amelyről feljebb szóltam, s miért volt bennem — a Tarzan könyvet olvasván — a motorikus energiáknak ez a felhalmozódása, azt hiszem, a válasz e naiv és gyermekes példákön túl is mutathat.

A z é l m é n y - f e s z ű l t s é g

Ki ne ismerné az „el kell mondanom valakinek, mert nem bírom magamban tartani” lelkiállapotát. Ezt a belső feszültséget a köznapi életben is tapasztalhatjuk, egy örömhír, egy méltánytalanság, egy meglepő fordulat életünkben csakhamar belesodorja az embert a „ki kell önteni a szívemet” romantikusan megfogalmazott, de nagyon is valóságos érzésébe.

Tulajdonképpen egy-egy jó (vagy akárcsak nagyon jól „megcsinált”, kiszámított, hatásvadász) könyv, film a maga „ideális” közönségében (iskolázottság, életkor, világnézet, a művekkel kapcsolatos általános elvárások stb.) az életbeli „feszültségekhez” hasonlólt tud provokálni. A művészi alkotástól sem idegenek ezek a nemesen hatásos elemek. Ha nem így volna, miért élnénk át Otello tépelődésének kinjait, Desdemona gyanútlanágának kiszolgáltatottságát, Jágó gazemberségének fondorlatait? Ezeket a „feszültségeket” (amelyek létrejötté nagyon is függ a közönség, a befogadó „hangoltságától”) aztán a mű többnyire fel is oldja, vagy a művészeti katarzisz, vagy a szórakoztató ipari happy end szintjén. A feloldás azonban nem jelenti a korábbi felfokozott értelmi mozgás feljes megszűnését, eltűnését, megsemmisülését (ha így volna, nem lenne „hatás”, sem „hatásvizsgálat”), legfeljebb valamilyen transzponálódását, az élmény primér közegéből való vissza-, mélyebbre húzódását, absztrahálódását.

A f e l i d é z é s ö r ö m e

A könyv, a film keltette feszültség s ennek jóleső feloldódása nemcsak esztétikai gyönyörűségeket kelthet a befogadóban, de valami általános „örömmérzethez” is kapcsolódhat. Ezért olvassuk el újra és újra kedvenceinket, nézünk meg többször is egy-egy filmremeket, ezért meséljük el szívesen a látott színdarabot, s ugyanezért védjük foggal-körömmel beszélgetés közben, társaságban azt a művet, amely nekünk örömünkre szolgált, élményt adott. Az ilyen cselekedetekben tulajdonképpen az *élmény reprodukálása, újraélése* történik meg, s a művel való ilyenféle másodlagos találkozás gyönyörűsége nem mindig kevesebb, mint a megismerkedése volt. Ennek

pedig az az oka, hogy a második találkozáskor (újraolvasás, -nézés, elmesélés, vita) az érzelmi élmény bővül, átszíneződik egy intellektuális feladattal is: az *értelmezés* lehetőségei közötti válogatás munkájával. Az *átélés* és az *ítéletalkotás* kettős feladata teszi gazdaggá az ilyenféle érzelmi-logikai feladatot. Szereplők és tanúk is vagyunk (az „átélés” következtében) s egyidejűleg bírók is (az ítéletalkotás munkájában).

Élményfajták és reprodukálhatóságuk

Nem minden élmény idézhető fel szavakban. Egy regényt sokkal könnyebb „elmesélni”, egy verset akár citálni is, mint egy színművet, még nehezebb szavakra fordítani egy filmet, egy szobor, illetve kép keltette élményt vagy egy zeneművet. Olyan alkotást, amelynek a közege maga is a szó (az eddigi leguniverzálisabb emberi közlésmód), viszonylag könnyebb szavakban reprodukálni. (Bár a bevezetőben idézett Tarzan regény hatását akkor nem tudtam szavakba foglalni, a felgyúlt feszültséget mozgási energiává kellett átalakítanom, fel vagy le kellett ugranom a helyemről, „ki kellett mozognom” az izgalmat magamból.) Olyanok esetében viszont, amelyek nem verbális, hanem másnemű vagy összetett közlésformában kerülnek eléink, külön gátat (s ezzel új feszültséget) alkot a szavakra fordítás munkája. De hát kell-e pl. egy zenei élményt szavakba foglalni?

A megosztás vágya

Nem feltétlenül kell, sokszor valóban nem is lehet leírni, elmondani egy zenei, képzőművészeti produkciót, még kevésbé a ránk tett hatásukat. Ilyenkor mondja sarokba szorítva az ember ezt az ismert kibúvót: „ezt látni kellene”, „hallanod kellett volna”. Mégis ott bújkál gyakran bennünk annak a vágya, hogy az élményt felidézzük, értelmezzük és meg is osszuk valakivel. (Ezért meséltem el én is kiszolgáltatott hozzátartozóimnak a vasárnapi mozimatiné után mindazt, amit láttam...) Minél feszítőbb volt az az érzelmi állapot, amelybe a mű vitt bennünket (s most, e pillanatban az el is hanyagolható, hogy a hatás művészi alkotástól származott-e vagy egy szórakoztató ipari westerntől, revütől, beat-hangversenytől vagy egyéb látványosságtól), annál erősebb a megosztás vágya is bennünk. (Nem ismerek ilyen statisztikákat, de bizonyos vagyok abban, hogy az irodalomban járatosabb ember sokkal többet és többször beszél az elolvasott könyvekről, mint a kiműveletlen, s ugyanez áll a filmnézői magatartásra is.)

Ma már — a televízió megjelenése óta — a műről való beszélgetés nemcsak a kapott élmény *után* folyik, hanem a *befogadás közben* is. Színházban, moziban, koncertteremben, könyvtárban elképzelhetetlen, hogy az épp látott—hallott—olvasott művet többen kommentálják, megbeszéljék, vitassák. Ami a színházban, könyvtárban stb. botránnyt okozna, az az esti családi televíziózás mindennapos kísérőjelensége. Ki nem találhatta még hangosan a tévé előtt, hogy ki a gyilkos, hol a tetem, a híradóban az a szemüveges a Jóska bácsi volt-e, vagy ezt az új bemondót Kissnek hívják-e, esetleg Nagynak. (Lásd Szakonyi: Adáshiba című, e szempontból kitűnően diagnosztizáló darabját!)

Ez az élményszerzéssel, befogadással egyidőben zajló „beszélgetés” részben irányítja, uniformizálja, konfekcionálja is az élményt, s a nézők benyomásait gyakran valamiféle „közös nevezőn” egyesíti. Sok családban az adás közbeni, ahhoz kapcsolódó beszélgetés mégis hozzátartozik az esti szertartáshoz, része a „televíziózás” örömeinek.

Beszélgessünk-e avagy sem?

Annak ellenére, hogy a „szétbeszélgettet” televíziós produkció olykor nagyon is bosszantó tud lenni, ráadásul a „ki a gyilkos, hol a tetem” témájú családi „ki mit tud” erősen lohasztja még a krimi feszültségét is (nem beszélve arról, amikor a verset mondó színésznő ruhatárának felbecsüléséről folyó diskurzushoz kell jó képet vágva asszisztálnunk!), a közléskényszernek ez a felgyülemzése és kiélése nagyon is érthető. Érthető, remélem, a fent leírtak alapján is: a „kétszeres átélés” öröme s az élménymegosztás öröme okán.

Dezenkívül is fontossága van a művekről folytatott — akár utólagos, akár egyidejű — beszélgetéseknek. A televízióval, a filmmel kapcsolatban nagyon sokszor leírták már, hogy ez a fajta élménykonzerv nem enged teret a nézőnek, fantáziájának, mindent „készen ad elé”, nem kényszeríti szellemi erőfeszítésre, passzivitásba szorítja. Régóta tudott dolog könyvekkel kapcsolatban is, hogy az a mű, amelyet nemcsak elolvastunk, de fel is dolgoztunk magunknak (akárcsak egy-egy baráti vita, elmesélés formájában is), sokkal tovább és teljesebben él bennünk. (Az irodalomtanításnak is — alapfokon — ez az egyik haszna!)

Különféle kommunikációs kapcsolatok

Nem kell tehát félni a beszélgetéstől, a társas kommunikációtól, még kevésbé kell félni a művészi alkotást, a belőle eredő élményt és hatását. Hiszen a művész maga is efféle beszélgető kapcsolatra lép velünk, amikor könyvet fellelőzünk, olvasni kezdjük. S nem az a szándéka, hogy velünk elfogandó tételeket közöljön (akkor nem regényt, hanem katekizmust írna!), ellenkezőleg: minél többen mondogatják, forgatják, vitatják az író mondatait, annál közelebb jut az alkotó nemcsak a sikerhez, de művészi szándékához is.

„Szó szót követ”, s nemcsak a vitatkozásban, de mindenféle kommunikációs kapcsolatban is: az író a művészi közlés (kommunikáció) eszközeivel mondja el a maga gondolatait, az élmény pedig a köznapi kommunikációs formákban fogalmazódik tovább, kerekedik egészé, rendeződik bele asszociációs rendszerünkbe, illeszkedik gondolkodási formáink közé.

Manapság — nem hinném könnyen el, amit *Tanka János* fogalmazott meg cikkében, a Könyvtáros októberi számában — nem az a fő probléma, hogy „sokat beszélgetünk és keveset olvasunk”. Inkább az a fő gond, amiről *Bozóky Éva* beszélt válaszcikkében, hogy keveset beszélünk egymásnak magunkról, gondolatainkról, nehezen fejezzük ki magunkat. Ki vagyunk szolgáltatva a nagyvárosokban felbukkanó szociológiai és pszichiátriai „betegségeknek”, a befelé fordulás, elmagányosodás, kontaktus-zavar beszélgetés ellenes tendenciáinak. S ezeken túllépni akkor sem lehet, ha a beszélgető sarkoktól a könyvtárak polcaihoz tereljük az embereket (esetleg „kiművelt”, de magányos „emberfők” születésénél bábáskodhatnánk így!), csak úgy, ha a könyvtári polcok mellé tesszük a foteleket, s a beszélgető sarkokba olvasólámpákat is állítunk. Mert — s e cikk épp azt akarta végiggondolni — az olvasás, a kulturálódás nem a beszélgetés helyett, a közvetlen emberi kapcsolatteremtés helyett állítandó programként. Egyik nem alternatívája a másiknak. Sőt! *Egymást feltételező emberi cselekedetek ezek: az olvasás és a beszélgetés, a művészeti és a köznapi kommunikáció, a befogadás és a viszontválasz.*

Új embereszmény

Azt hiszem, hogy egy új, egy szocialista társadalom számára megfogalmazandó embereszménynek első tulajdonságai között kell kijelölni az emberi „szót értés”, a másik emberrel való „közlekedni tudás”, azaz a „kommunikabilitás” képességét. Kiegyensúlyozott, kevés belső konfliktusban élő társadalom csak olyan embereken épülhet fel, akik képesek önmaguk gondolatainak, helyüknek, szerepüknek a megfogalmazására s a másik ember megértésére. Bizonyos, hogy az a gyakran emlegetett „gyorsuló idő” sokat lefaragott a régi, patriarkális — szívélyes, egymás szavainál elidőző, beszélgetéses életformából. Kapcsolataink sokszor felületesebbek és racionálisabbak lettek, az érintkezési formák praktikusabbak és ridegebbek, nemegyszer redukáltabbak is.

Pedig nem szabad elfelejtenünk beszélni! Nem lehet lemondani a „dolgok”, a dolgaink megfogalmazásáról. Hiszen a nevének nevezés, a megfogalmazás egy kicsit mindig győzelmet is jelent a korábban megnevezhetetlennek tűnő felett. (Ez a hit, a *szómágia* hite végső soron az egész irodalom és művészet alapja is!)

Ki kell tehát mondani azt a szót, akár *Elektra* tragédiáját forgatjuk a fejünkben, akár a „tenyészhibridek tojáshozama” a beszélgetés témája. A „szerszámkészítő és beszélő állat” nem azért vált ki a törzsfajlás során, mert ismerte az esztétikai törvényszerűségeket, hanem azért, mert képessé vált a „fogalmazás”, a szót értés tudományára.

Ami persze nem jelenti azt, hogy nem lett érzékenyebb és értékesebbé, amikor már *Elektra* sorsát is szavakba tudta önteni, át tudta élni, és élményeit át tudta adni másnak...

Bölc s I s t v á n

Az olvasás sorsáról, az olvasás módjának jövőjéről lehet vitatkozni. Megváltozhatnak a sokszorosító eljárások, de az olvasás, mint élmény, fennmarad. Az olvasás: találkozás a művel, bensőséges együttlét az íróval. Az olvasás: a lapozás lehetősége, az újraolvasás, a töprengés és az ábrándozás joga, amelyet nem korlátoz a tovább suhanó kép, a fantáziát megszorító látvány.

Vilcsék Anna

(Magyar Nemzet, 1970. dec. 13.)

VERSESKÖTETEK FALUN

Régi kultúrházunk egyetlen, zsúfolt könyvtárhelyiségében a középre állított szabadpolcon csaknem 300 verseskötet sorakozik. Szép szám ez: kerekén 8%-a az egész szépirodalmi állománynak. Talán sok is falun. De a többihez mérve mind kevesebb lesz, mert 1968 január óta *nem gyarapodott*. Hogyanis lehetne a 2000 Ft-ra zsugorodott — előzőleg 10 500 Ft-os — beszerzési keretből még versesköteteket is vásárolni! Amikor úgy is olyan kevesen olvassák őket. (Legfeljebb a törzsanyagból szerzünk be néhányat.)

Ez a klasszikus és a mai költőket magába foglaló versgyűjtemény az alatta levő irodalom- és művészettörténeti kötetekkel együtt holt szellemi kincsnek tűnik, ha kölcsönzési forgalmát nézzük. S éppen ez, ami nemcsak elgondolkoztató, de művelődési fejlődésünket tekintve szinte kétségbeejtő. Ha csak nálunk volna így, akkor tollat sem fognék: restelkedve elhallgatnám. S titokban önmagamot tennem felelőssé: évtizedeken át rosszul neveltem tanítványaim egymást váltó nemzedékét, nem szoktattam rá őket a vers ízére, nem tettem szellemi szenvedélyükké. Lelkiismeretemet azzal nyugtatom, — ha ez megnyugtató! —, hogy a *legtöbb községi könyvtárban ugyanilyen mozdítatlanul pihennek a versek*. Lehetséges, hogy valamennyien rosszul tanítottunk?!

Visszatérő esztendőik emléke: diákjaim följegyezték azoknak a versesköteteknek, antológiáknak a címét, amelyeket a tananyag egy-egy összefüggő részéhez ajánlottam. Ki is kérték többen a könyvtárból. Tanítványaim kívánságainak boldogan tettem eleget. Persze, csak aki tanít, az tudhatja, hogy a különböző évfolyamok szellemi igénye, képessége mennyi eltérést mutat. Nem minden osztályal érünk el eredményt. De sajnos, sok magyartanár még némelyikkel sem: mert ő maga sem értője a költészetnek. Mentség-e, hogy az általános iskolában alig van olyan tanegység, mely maga hívna fel a tanulók figyelmét az anyagra vonatkozó mű vagy művek elolvasására?

Természetesen e kérdés mérlegelésekor azt is meg kellene nézni, hogy mit adtak műveikben mai költőink a falusi olvasóknak, s hogy ezek az olvasók érthetően, világosan, útmutatóan felismerik-e mai gondjaikat mai líráinkban? Tudom, hogy ez állandó vitatkozásra készítő kérdés, sokat írtak, beszéltek róla. Mi, falun élők látjuk, hogy e kérdés még soká lesz lezárva. Ki tudja: kit ejt ki az idő rostája, s ki lesz az, akit ma kevesen, de később annál többen olvasnak majd? Minden művészeti ágban előfordult, hogy az újszerű előbb csak kis körhöz szólt, később azonban közérthető lett. Milyen kevesen értették Adyt a század elején, s ma milyen könnyen átéri jelképeit a kisdíák is. De hát a falusi olvasó nemcsak a „modern” nehéz költőket nem olvassa, de alig olvassa Arany Jánost is.

Községünk lakosságának 15—16%-a könyvtári olvasó (volt már év, hogy a 20%-ot is meghaladta), ám a felnőtt olvasók tábora egész éven át nem olvas verset, legföljebb egy-egy verseskötetet ha kivesz olykor. (Többnyire Petőfit.)

Az értelmiség az olvasóknak csak tíz százaléka. Legtöbbjének azonban sorozatban vett házikönyvtára van (lakásdísz!) — vers nélkül. E sorozat kielégíti őket, össze sem próbálják hasonlítani *házikönyvtárukat a községi könyvtár változatos állományával*. Nem érnek rá. Leginkább azért — s ezek főleg a családos pedagógusok —, mert fizetésük nem fedezi anyagi igényeiket, s kénytelenek más, külön munkával pótolni, ami viszont fölemesztli szabad idejüket.

Kik olvasnak verset és miért?

A felnőtt versolvasók legtöbbször csak a könyvtáros unszolására, ajánlására viszik ki egy-egy kötetet — a könyvtáros iránti tiszteletből. Az általános iskolások elvétele kérik verseskötetet attól a költőtől, akiről tanulnak. Kivétel a kulturális seregszemle, szavalóversenyre való készülés, de ez csupán pár hétig tart. A kötelező olvasmányok mind prózaiak. *Egyedül a középiskolások* azok, akik versesköteteket keresnek — az éppen tanult költővel kapcsolatban —, ha tanáruk ezt megköveteli. Tehát náluk is inkább az ambíció, a kötelességtudás játszik szerepet, mintsem a szellemi szükséglet. (Bár az ambíció nagyon is dicséretes, későbbi szellemi szomjúság forrásává lehet.) S ha az érettségén túl vannak, már alig akad, aki versesköteteket keres: érdeklődési körük egészen más irányt vesz.

Egy ipari tanuló olvasóm maga is próbált verselgetni. Hónapokig ötösével hordta ki a versesköteteket, aztán egyszerre hűtlen lett hozzájuk, pedig a legtisztábban érthető költők köteteit válogattam ki a számára. Mégis azzal adta fel a versolvasást: — Én nem bírom megérteni ezeket!

Találomra kivettem a verseskötetek polcáról néhány kötetet, hogy lássam, hányan

olvasták már. Persze, a kötet megjelenési éve is döntő! A kivett kötetek közül — a könyvtárost nem számíthatom! — nem olvasta senki Illyés Gyula: Fekete, fehér, Garai Gábor: Kis csodák, Takács Imre: A férfi tánca, Fodor András: Arcom útjai című köteteket. Füst Milánt tíz év alatt hárman, Baranyi Hazatérés c. kötetét (járt nálunk!) tízen olvasták, a Szép versek-nek egy olvasója akadt, a szomszéd falubeli Bella István Szaggatott világ c. kötetének négy év alatt nem tudtam két olvasónál többet szeretni. Belelapoztak, letették: nem értik.

Azt mondanom sem kell, hogy a költők közül ma is Petőfi vezet: főleg az általános iskolások viszik haza szüleiknek. S hogy kik a legnépszerűbb, *többet olvasott költők* (persze, az említett, szűk keretek között)? Azok, akiket töprengés nélkül megértenek: Aprily, Erdélyi József, Simon István, Várnai Zseni, Váci Mihály és még néhányan.

Nem vállalkozhatom arra, hogy a tanulságot levonjam az elmondottakból. Hangsúlyozom, hogy falusi kulturális körülményekről beszéltem. De könyvtáraink túlnyomó többsége is községi könyvtár!

Eszembe jut Babits Mihálynak egy régi cikke a Nyugatban: Irodalom légüres térben. Jó lenne ezt a falusi, ma még légüres teret tartalommal megtölteni. Ez hatalmas társadalmi és *főleg nevelési feladat*, a tudatformálás igazi győzelme lenne. Addig beszélni sem lehet a falusi lakosság kulturális elmaradottságának felszámolásáról.

Tanka János

A tudás ma képzettség és tájékozottság. A jó tan-könyv: negyvenoldalas „térkép” s egy antológia, amely százfelől csillantja meg az anyagot, s kívánatossá teszi az írókat — biológiai, fizikában: a kutatást. A jó iskola ma: bevezetés a könyvtárba vagy a laboratóriumba.

*

Az embereket nemcsak munkájukban kell egy dolgozó családdá tennünk, hanem műveltségükben is. Műveltebb és műveletlenebb, tehetségesebb és tehetségtelenebb emberek mindig lesznek: de ahogy mindnyájan egy nyelvet beszélnek, elsajátíthatnak egy magasabb nyelvet is — a közös műveltségét —, amely természetüket is összébb hangolja, s gondolataikat is kicserélhetővé teszi.

Németh László

VÁLASZ

Egy író-olvasó találkozon tették föl a kérdést: mit tesz tulajdonképpen a költő, miféle munka az övé?

*Ásom a mélyből a mindennapi jót és igazat.
Az életemnek értelmet ez ad.*

*A lényegre uszítok.
A tennivalóra,
ami felleges-komorán derengve
elnyúlik a végtelenbe.
A megműveletlen hegyoldalra, a megműveletlen
értelemre.*

*Sűrű-bozotos a korszak.
A jelenségek vad viharoktól összekuszáltak.
Irtom a giz-gazt,
s azt,
ami sallang.*

Teszem a — sokak szerint — megoldhatatlant.

Káldi János

VALKÓ KÖZSÉGRŐL MONOGRÁFIÁT írt Papp Gábor, Rádóczy Gyula és Tóth Imre. A községi tanács kiadásában most megjelent könyv műnyomó-papíron látott napvilágot, sok képpel illusztrálva. A község könyvtári helyzetével külön fejezet foglalkozik. Ebből megtudjuk, hogy az első községi könyvtár 1900-ban létesült. 1945 után 1960-ig a járási könyvtár letéti könyvtára működött a községben 2—300 kötettel. Önálló könyvtárt csak 1960-ban kapott a község 385 könyvvel. 1961-től a könyvtár állománya szépen szaporodott, 1965-re már elérte a 2631 kötetet, az olvasók száma az 1960-as 224 főről 313-ra növekedett, az egy olvasóra jutó könyveké pedig 4-ről 8,4-re. Az 1965 utáni állapotokra nem találunk adatokat a könyvben. Föltétlenül figyelemre méltó, hogy a községben egy 1965-ös fölmérés során 12 000 magántulajdonban levő könyvet írtak össze. Egy családra 20 kötet jutott. Minőségi összetételükről azonban sajnos, hallgat a monográfia. (Sz. R.)

KIRÁLY ISTVÁN: ADY ENDRE

Két hatalmas kötetben írta meg Király István Ady Endréről tervezett monográfiájának első felét. Terjedelmében és színvonalában egyaránt imponáló mű ez, melynek Ady 1912-től 1919-ig terjedő pályaszakaszát tárgyaló két kötete még hátra van. Igen, talán ez a régi magyar irodalomtörténeti meghatározás illik legjobban Király István művére: pályakép. *Minden eddigi Ady-képnél teljesebb és differenciáltabb pályakép* bontakozik ki előttünk az összesen közel nyolcvan ívnyi két kötetben, mely 1905-től, tehát a zsengek elhagyásával, az önálló költői hang megtalálásától 1912-ig írja le Ady pályáját. Elsősorban a költő szellemét és nem életét kívánja leírni, bár az utóbbiból is többet ad, mint számosan előtte.

A most feldolgozott időszak első periódusa 1905-től 1908-ig tart és Király az „érzelmi forradalmiság” időszakának nevezi. Az 1908-tól 1912-ig tartó négy éves periódust pedig a „kétmeggyőződéses forradalmiság” időszakának. Mindkét rész korrajzban, egyéni portrékban, a költő lélektani fejlődésében, világképének és művének elemzésében roppant erudíciót és rengeteg részletudat árul el. *Bóka László* megkezdett, de az első kötetnél abbahagyott Ady-monográfiája más természetű, ábrázoló és lírai műve helyett most kapjuk meg végre irodalomtudományunktól az első, a költőt történeti távlatból szemlélő, de azért mélyen és igazán átélő monográfiát.

A szerző elsősorban középiskolai tanároknak szánta művét, azoknak, akik irodalomról, versekről beszélve az emberre néznek és embert formálnak. Az előzőnek ez a szándéka, amely egyszersmind a szerző vallomása a filológia és benne nagy műve értelméről, teljesen megvalósul. A tudós és tanár műve valóban embert is formál könyvével, azonkívül, hogy Ady legmodernebb és legteljesebb interpretációját adja. Király az irodalom oktatóinak szánta művét, de épp annyira tanulhatnak belőle a könyvtárosok is.

A szerző az egyént és világot mutatja föl először, ebből kiindulva elemzi az életművet és tér újra vissza az emberhez. A kidolgozás aprólékos pontosságú, de távlatát közben nem veszíti el s az, aminek a szerző szánta: Ady forradalma-

sodásának analitikus fejlődésrajza és méltatása. A század elejének világképe, a magyar fejlődés sajátossága, a költőnek és környezetének magánélete, kortársai, közéleti tevékenysége keretében kezdi Király bemutatni az életművet. A művel kapcsolatos minden fontos filozófiai, politikai és esztétikai kérdést vizsgálát alá von, mindig megadva elődeknek a maguk érdemét, de ugyanakkor kérérlhetetlenül kiigazítva az Ady-irodalom minden tévedését vagy félreértését.

Látjuk a mű során Adyt először szecessziósnak és impresszionistának, majd meglevenedik a szimbolista Ady, s végül megpillantjuk expresszionista fordulatát. De ugyanilyen mélyre engednek pillantani a tartalmi kérdések: a romantikus antikapitalizmusról, irodalmunk nyugati orientációjáról s végül a költő népiségéről szóló fejezetek. Ady a feudalizmus ellen a polgári forradalomért küzd, de közben látva, hogy „minden, minden ideálunk másutt megunt ócskaság már”, a polgári rend romlottságát, tehát a negyedik rend ígérkező, de nálunk alig fölsejelő tudatát keresi.

Ady pályája az érzelmi forradalmiság időszakától a kétmeggyőződéses forradalmiság időszakán át a plebejus-népi forradalmiság periódusáig ível 1912-ben. A kétmeggyőződéses forradalmiság azt jelenti, hogy Adyban két lélek lakott: az egyik a polgári demokratikus magyar forradalmár lelke, aki tudja, hogy Magyarországnak demokrácia kell, a másik a polgári demokráciából kiábrándult, a burzsoáziát megvető művésznek a lelke, aki tanúja a polgári demokrácia imperialista elfajulásának, kezdődő válságának, a hozzáfűzött várakozások összeomlásának. De Ady még ellentmondásaiban is, hitetlenségében is, pesszimizmusában is végső soron a magyarság népi öntudatának, forradalomra, demokráciára, életre való rátermettségének kifejezője volt. Amit Ady „két meggyőződésének”, „két meggyőződés” mártíromságának hív, semmi más, mint hűség az ország demokratikus átalakulásáért küzdő néphez annak ellenére, hogy Ady úgy érzi: ő és a hozzá hasonlók lelkiileg, szellemileg, emberileg már egy történelmi etappal tovább tartanak.

Ady „két meggyőződésében” a magyar valóság maga szólalt meg. Ezeket az elmentéket csak lírával lehetett kifejezni, megszólaltatni. Az első világháború előtti Magyarországon, mint annyiszor a magyar irodalom fejlődésében, a líra volt a reprezentatív magyar műfaj, mely a magyar társadalmi és történelmi valóságot, a nemzetélet főkérdéseit a legmaradéktalanabban tudta kifejezni. Ebben a fölfogásában Király eddig egyezik Révai Józsefével, de sokkal dokumentáltabban, részletekbehatóan.

Ugyancsak Révai fölfogásával egyezik Király nézete abban is, hogy Ady istenkeresése csupán intermezzo volt költészetében. A vallásos ciklusok hiánya az Illés szekerén előtt és után — mert Király a Halottak élén Ésaiai könyvének margó-jára című ciklust nem tekint istenesnek — bizonyítja szerinte az istenesség késő kezdetét és korai végét. Király, úgy látjuk, nem ismeri föl, hogy Ady egész költészetén végigvonul egy nagyszabású theogonia, istenteremtés. Király szerint is az istenhez fordulás az osztálytársadalom nyomásával, szörnyűségeivel szemben való tehetetlenség érzéséből ered, a kétségbeesés és megfélemlítettség érzéséből.

Király mélyrehatóan elemzi a Léda-szerelmet, s megállapítja, hogy e viszony

fő ellentmondása abban állt, hogy Léda nem volt cselekvő részese Ady igazi életének. Léda minden bizonytalansággal jelentékeny asszony volt, de nem önálló étellel és életproblémákkal. Kettejük viszonyának tehát tragikusan egyenlőtlennek kellett válnia. Ha férfi és nő között nincs más kapocs az erotikus vonzáson kívül, akkor be maradnak zárva egyéniségük ketrecébe. A nő, akit egyéb harcos élet-tartalom híján kitölt a szerelem és a férfi, akit nem tölt ki, felemésződnek ebben a szerelmi egyenlőtlenységben. Ezért teljesen érthető emberileg az Elbocsátó szép üzenet.

Külön ki kell emelnünk Király verselemzéseit. Olyan költemények, mint például A magyar Ugaron, a Jó Csöndherceg előtt, Az ős kaján, A magyar jakobinus dala vagy az Illés szekerén egészen új szépségben és gazdagságban ragyognak föl Király magyarázata után az olvasó előtt. Különösen e részeknél és az Ady örökség eltagadhatatlan és elhomályosíthatatlan nagyságának mindenki mással való összemérésében — legyen az akár József Attila vagy kisebb kortársai — Király műve fontos segédeszköz az oktatás, a népművelés s a kultúrpolitika területén is. (Magvető, 1—2. köt. 79 Ft)

Katona Jenő

ETNOLOGIA — ETNOGRÁFIA

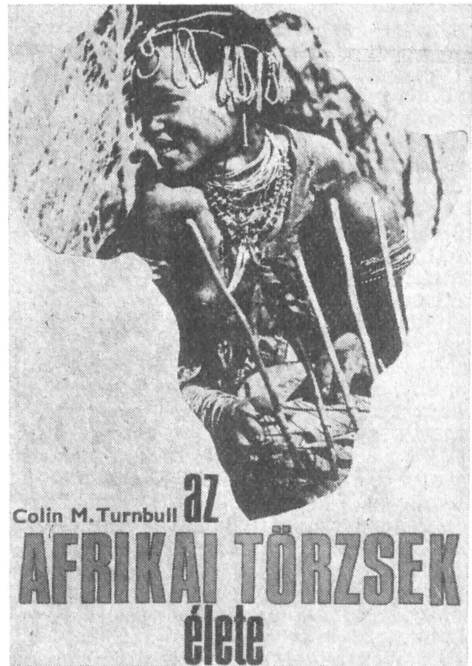
A nagyközönséghez szóló néprajzi kiadványok örvendően szaporodnak. 1970-ben négy jelent meg, ismertetésünket mégis egy már 1969-ben napvilágot látottal kell kezdenünk: Kaj Birket-Smith dán tudós — eredeti nyelven már 1941—42-ben megjelent, de különböző idegen nyelveken azóta is többször kiadott — általános etnológiájával. A *kultúra ősvényei* ugyanis alapvető mű. Az elmúlt három évtized során alig avult valamelyiket: tényanyaga, feldolgozó módszere, következtetései jórésze ma is korszerű.

Birket-Smith az etnológia legfőbb céljával önmagunk megismerését vallja. S valóban, aki meg kívánja érteni saját magát, saját népének vagy fajtájának életét és legbensőbb lényegét, nem is szólva az egész emberiségről, nem mondhat le azoknak az idegeneknek (távoli, primitív vagy a messi múltban élteknek) a megismeréséről, akikhez ezer és ezer láthatatlan szál fűzi. Minden kultúra közös forrásból ered — állítja —, s az emberi műveltséget mesebeli fához hasonlítja, amelyen minden ág más, mint a szomszédja, minden virágjának, gyümölcsének megvan a maga sajátos színe, il-

lata, a maga különös zamata, de amelynek ágai mégis egy tőből sarjadnak, ugyanabból a nedvből táplálkoznak. Hasonlatával csupán annyit akar mondani, hogy mindannyian az egyetemes emberi társadalomhoz tartozunk és nemzeti kultúránk a teljességében felfogott világ kultúrájának részei. Am hasonlata — úgy véljük — ennél általánosabb érvényű: függetlenül attól, hogy bizonyos kultúrák — anyagiak és szellemiek egyaránt — átadás-átvétel útján kerültek-e az egyik néptől a másikhoz, vagy a különböző népek, csoportok egymástól függetlenül, önállóan hozták létre ugyanazt (ez véleményünk szerint csupán esetenként dönthető el), az emberi műveltség alapjaiban valóban egységes, egy-gyökerű vagy legalábbis egyazon fajta magból sarjadt. Az anyagi kultúra tekintetében ez alapvető szükségleteink azonosságából következik. Meglepőbb talán, hogy ez az egy-tőről-fakadottság — hangsúlyozzuk: alapjaiban és lényegében! — a szellemi kulturális javak tekintetében szintűgy fennáll. Ha mélyére nézünk a színre oly különbözőnek tűnő kultuszoknak, rádöbbenünk, hogy mind-mind ugyanazon kultúrának a változatai, il-

letve fejlődésének korábbi vagy későbbi szakaszai csupán. Birket-Smith ebben a munkájában nem jut el addig, hogy felismerje: a különböző kultuszok — hasonlítottak — variációk egy belőlük kikövetkeztethető ősdallamra, de a felismerés határáig elmegy, és módszere a továbblépésre is alkalmas: „...ha elég bölcsek vagyunk ahhoz — írja —, hogy leküzdjük a szokás és nevelés révén belénk ivódott előítéleteket (vallási, morális, társadalmi nézeteinket), akkor képesek vagyunk behatolni egy primitív kultúrába is.” Tegyük hozzá, hogy ily módon egy, a miénktől merőben különbözőnek látszó ún. magas-kultúrába szintén behatolhatunk. Például Birket-Smith által a „kultúra kicsapongásának” példaként említett prekolumbián mexikói műveltségekbe is, és észre fogjuk venni — amit az első keresztény hittérítők már észrevettek —, hogy „a vérontás igazi orgáinak számító mexikói emberáldozatok” mennyire hasonlítanak a keresztény mise-áldozathoz, amelyben — jelképesen bár — de ugyancsak az istenfiáldozattal fel kínhalállal, az ő testét és vérének veszik magukhoz a hívők, s ő támad örök életre, ugyanúgy, mint az azték, tolték stb. szertartásokban, s miként — hogy közelebbi példát is említsünk: a vogulok medveáldozatában. Egyébként: az áldozatnak kenyerrel való helyettesítéséig a közép-amerikai kultúrák is eljutottak, ugyanúgy, mint tőlük függetlenül az óegyiptomi szegények.

Természetesen — s ezt Birket-Smith kiemeli — az anyagi és szellemi kultúra a valóságban sosem különíthető el egymástól. A milói Vénuszt — hogy az ő példájával éljünk — nemcsak kultikus tárgyként, művészi alkotásként tekinthetjük, hanem egy különleges kőmegmunkálási technika példaként is, s a maga korában — ez kétségtelen — gazdasági vonatkozásai is voltak. De a gazdasági és kultikus-művészi összetartozása ennél is szorosabb és eredetibb: a legkorábbi kultikus tárgyak minden bizonnyal eszközökből, szerszámokból lettek és fejlődtek ki, a vezéri pálcák például a buncósbotból, a túlvilági életet biztosító sírok pedig az élők lakhelyeit utánozták. Az anyagi-gazdasági műveltség külön tárgyalását a szellemi csupán gyakorlati szempontok, az anyag valamiféle beosztásának szükségessége indokolja. Birket-Smithnél nem merve ez a különválasztás, mindig is utal az összefüggésekre, akár a kézművesség kezdeteit (munka és szerszám, a tűz, a kőtechnika, a kovács, a fafaragó, női munkák, étel-ital-élvezeti szerek) tárgyalja, akár a gazdasági életet (primitív gazdálkodás, a létfenntartás legősibb módjai, a háziállatok, a földművelés, kereskedelem, gazdasági

Colin M. Turnbull az
AFRIKAI TÖRZSEK
 élete

fokozatok) vagy a viselet, hajlék, közlekedés eszközeit és módjait, de ugyanígy kiter a „dolgokra” is, ha a társadalomszervezetről (a társadalom alapjai, kultúra és szexuális élet, a rokonság, nemzetségek, totemcsoportok és a kétosztályú szervezet, korosztályok és titkos társaságok, rang és társadalmi státusz, kormányzat és állam), a társadalmi életéről (a szokás és erkölcs fejlődése, a születéstől a halálig, a jog kezdetei, háború és béke) vagy akár a szellemi életéről (a primitív világnézet, a természetfölötti hatalmak és az ember, művészet, a tudomány alapjai) beszél is. A műveltséget könyvének zárófejezetében úgyszintén szerves és organikus fejlődő-hanyatló egységként kezeli. Itt a jégkori kezdetektől, a magas-kultúrákig és az újvilági műveltségekig tekint át a kultúra rétegeit és áramlatait.

Könyve kitűnő munka, hatalmas és jól rendezett tudásról tanúskodik és már előadasmódjánál fogva is kiválóan alkalmas arra, hogy még a kulturális antropológiáról semmit sem tudó olvasóban is felkeltse és színvonalasan kielégítse az etnológia iránti érdeklődést.

Nem mindenben értünk azonban egyet vele; kevésbé fontos, részletekre vonatkozó bíráló megjegyzésekre nincs helyünk, egy alapvető kérdéstről azonban nem hallgathatunk. Annál is inkább szóvá kell tennünk, mivel a többi ismeretendő műben szintén az övéhez hasonló

nézetekkel találkozunk: ezek szerint az ember — az ősnépek, a primitívek — kezdetben előbb alakította ki magának az anyagtalán-testetlen — érzékszervekkel nem érzékelhető, csupán közvetve, megnyilvánulásaiban tapasztalható — mindent átható kozmikus erő (mana, orenda stb.) képzetét, s csupán később — a fejlődés magasabb fokán — testesítette-személyesítette ezt meg (perszonalifikálta), s ily módon alakította ki a természetfölötti lényeket, istenségeket, isteneket. Ez az idealista nézet tökéletesen valószínűtlen. Az emberi gondolkodás a valóságban alapul. Eredetileg (nyelvünk tanúsága szerint is) az érinthetéből, kézzel foghatóból, újjunkkal tapinthatóból indult ki (lásd: értelem, fogalom, tapasztalat), majd a látathatóból és hallhatóból (pl. látszat, képzet). Az elvont fogalmak és képzetek érzékszerveinkkel közvetlenül érzékelhető, anyagi valósággal bíró dolgokból, mi több: meghatározott, konkrét személyekből, állatokból, természeti és ember alkotott tárgyakkól stb.-ből, illetve igen gyakran ezeknek a valóságban tőlük el nem választható tulajdonságaiból és cselekvéseiből keletkeztek (pl. felkel egy ülő ember, kikel egy növény, *keletkezik* egy fogalom) és minden bizonnyal a nyelv segítségével. A nyelvben ugyanis elkülöníthető, ami a valóságban nem — pl. a jelző a jelzett szótól (az erős embertől az erő fogalma, a járótól a járás, az állótól az állás), illetve egy dolgot jelentő szó tovább fejleszthető (a szemből szemlélet lehet). A folyamat megfordítása azonban „helytelen” szemléleten alapul, ennek pedig nincs helye. Még akkor se, ha az egyes műveltségek igen kései fokán — pl. a császárkori Rómában vagy az európai barokkban — találkozunk is fogalmak megszemélyesítésével; hogy közismert példát mondjunk, a törvénykezés csarnokaiban az Igazság bekötött szemű és jobbára csak márványutánzatú szobraival.

Még valamit megemlítenénk: a rokonsági fogalmak és rendszerek zűrzavarában könnyebben teremthetne rendet és kiküszöbölhetné belőlük az ellentmondásokat — azt az igen súlyosat például, hogy a rokonságnevek matriarchátusra mutatnak olyan társadalmakban, melyeknek anyagi léte kétségtelenül férfi-tevékenységen (pl. nagy vadak vadászatan) nyugodott —, és érthetővé tenne olyan furcsaságokat, mint pl. az avunkulátusok (az anyai nagybácsi és nőtestvérének fiai közti apa-fiú jellegű kapcsolatot), az egyes népeknél hiányzó apa fogalom és szó stb., ha feltételeznék azt, ami igen valószínű, s amire néprajzkutatók nem egy példát találtak, hogy a vadász és gyűjtögető életmódot folytató ember

nem ismerte, mert nem ismerhette fel a nemzés és szülés közti kapcsolatot — erre először az állattenyésztők jöhettek rá —, és így nem is tarthatta másként számon a leszármazást, mint anyai vonalon.

Colin M. Turnbull munkája — *Az afrikai törzsek élete* — csupán a hagyományokkal és ezek változásaival foglalkozik. Így sokkal több részletre, méghozzá fontosra tud rávilágítani, s a mindennapi élet szokásain, e szokásokhoz idomuló vagy azoktól eltérő eseményein keresztül szinte elérhető és így megérthető közelbe képes hozni a miénkétől távolinak tűnő életformákat és a benne élőket.

Bevezetőül — hangsúlyozva, hogy Afrika nagy és sokszínű, és népei igen különbözők — a még törzsi keretek közt élők közös vonásait kutatja. Ezután a jellegzetes — státuszt jelentő — életkorok szerint csoportosítja anyagát: a szokásokat, hagyományokat; kutatja eredetüket és mutat rá hasznosságukra a törzs életében és fennmaradásában. Így a gyermekkor kapcsán beszél a család jelentőségéről és szerkezetéről, a születéssel járó — törzsenként gyakran igen nagy eltérést mutató — szokásokról és szertartásokról. Külön fejezetben szól — hogy legalább egy törzs hagyományaival részletesen megismertethessen — az erdei vadász pigmeusok születéssel kapcsolatos magatartásáról. A továbbiakban ugyanezt a módszert követi. Az ifjúkorhoz kapcsolja — mert az ifjú nagyobb és tágabb közösségben él, mint a gyermek — a nagycsalád és az ágazat intézményének — ismét példákkal szemléltetett — ismertetését, a férfivá avatási szertartásokat, majd mindezt egy hegyi földművelő törzs életének részletes bemutatásával hozza közel. A Felnőttkor című fejezet — ismét szélesebb körbe lépve — a nemzetségről és a jogrendről beszél, s a folyami halászbanaka törzs életén át mutatja be ezek hagyományait és az újabbról változásokat. Az Öregkor c. részben jut el a törzshöz, mint legnagyobb hagyományos egységhez, és itt tárgyalja a halállal, temetéssel és a túlvilági képzetekkel kapcsolatos dolgokat, részletesen a sivatagi vadász kung busmanok szokásaival ilusztrálva. Legvégül az afrikai törzsek életében végbemenő, mind erőteljesebb változásokról ír.

A munkát nagyon jónak tartjuk — például szolgálhat arra — hogyan kell igen nagy anyagot úgy csoportosítani és összefogni, hogy a fő vonalak is kidomborodjanak, az összefüggések, törvényszerűségek szembevetődve váljanak és hogy ne statikus, hanem történelmi képet adjon, de — ami ugyancsak fontos! — hogy a részletek se vesszenek el. Egy szemléleti hibáját azonban szóvá kell tennünk:

bizonyos szokások-hagyományok-intézmények kialakulását — mintegy Rousseau társadalmi szerződésének mintájára vagy még inkább a legmodernebb s az imperializmusra jellemző ipari-kereskedelmi megállapodásokéra (kartell, trósz) — ésszerű megegyezésnek tulajdonítja. Például: „Ha úgy gondoljuk, hogy túl sok fazekas elrontaná az üzletet — írja —, megegyezhetünk abban, hogy saját gyermekeinket kivéve senkit sem tanítunk meg a mesterségre. Vagy kiköthetjük azt, hogy csak egy bizonyos számú tanulót veszünk fel, akiket megeskettünk a titoktartásra. Így fejlődnek ki a titkos társaságok és a céhek.” Bizonyos, hogy az afrikai titkos társaságok nem effajta megállapodásoknak köszönhetik létüket, de még a régi európai céhek se.

Margaret Mead munkája — pontosabban munkái, mert a magyar könyvet Bodrogi Tibor a szerzőnő több írásából válogatta és szerkesztette, *Férfi és nő* összefoglaló címet adva a szemelvényeknek — hasonló felépítésű, ami arra mutat, hogy módszerük nem kiagyalt, hanem a valóságot tükröző. Margaret Mead tanulmányai leíró jellegűek. Saját megfigyeléseire támaszkodva, meglehetősen aprólékosan, számos egyszeri, konkrét esettel fűszerezve írja meg, hogyan zajlik le egy nap Samoán, miként nevelik a gyermekeket, majd a lányok munkájáról beszél, helyükről a közösségekben és a nemek közötti kapcsolatáról. Egy, a hagyományos életforma ellen lázadó leány történetének külön fejezetet szentel; a Samoáról szóló résznek a végén pedig a középkorúakról és az öregekről ír. Hasonló módon ismert meg az Admirális-szigeteken lakó manuszok hétköznapjaival, szokásaikkal, gazdasági viszonyaikkal, műveltségükkel, életüknek mítoszaikban való tükröztetésével, szerelmi és házasságuk erkölcsével. Az arapesekekről szóló tanulmányából kapunk ezután szemelvényeket. Ez az új-guineai néptörzs Mead terepmunkájának idején, 1931-ben még kőkorszaki szinten élt, de létét már földműveléssel tartotta fenn. A mundugumurok néhány ezer főt számláló pápua törzse — a következő rész róluk szól — ugyancsak kőkori állapotok közt élt a harmincas évek elején, Mead a kannibalizmusnak is nyomára akadt náluk.

Az utolsó rész lenne talán a legérdekesebb — ha az igen gyenge fordítás nem rontaná meg élvezetét. A negyvenes évek amerikai társadalmában mutatja be a két nem egymáshoz való viszonyát, kiterjesztve az etnológiát az ún. civilizált népek vizsgálatára, érdekes összehasonlításra és egybevételre adva számunkra alkalmat.

Miloslav Stingl munkája, az *Indiánok*

tomahawk nélkül, összefoglaló jellegű munka; igyekszik mindent — még a lehetségesnél is többet — elmondani Amerika őslakóiról: a földrészre érkezésüktől kezdve máig követi történetüket, jövőendő sorsukat sem hagyva figyelmen kívül. Stingl érdekesen ír, igen sok részlettel, oknyomozó módon veti össze a különböző forrásokat, rámutat ellentmondásaikra és igyekszik kideríteni és kibontani belőlük a valóság minél teljesebb képét. Túlnyomórészt a mexikói, közép-amerikai és andok-beli magaskultúrákkal foglalkozik, ezekből maradt fenn a legtöbb tárgyi emlék és róluk szól a legtöbb forrás. Az észak-amerikai indiánok már kevesebb helyet kapnak, s a legkevésbé szór, szinte egyetlen egy se, a dél-amerikai őserdei törzsekről esik. Véleményünk szerint mégsem ez a fő hibája az olvasmányos könyvnek, hanem sokkal inkább az, hogy minduntalan érezzük: túl sokat markol, többet, mint amennyit megfogni és átnyújtani tud, elvész a részletekben.

A könyvet igen gazdag bibliográfia és névmutató egészíti ki. Hasonlóképp Birket-Smithéhez, miáltal ez a két munka kézikönyvként is használható.

Ata Kandó könyve, *A hold véréből*, nem néprajz, hanem útleírás, melyben a magyar származású holland állampolgár fotóriporternő különböző dél-amerikai indián törzsekhez vezető útjait, úti élményeit, kalandjait írja le, de úgy, hogy közben az indiánokat is bemutatja, mégpedig nemcsak szavakkal, hanem bőséges és igen érdekes képanyaggal is; a fotók túlnyomó többsége a még többé-kevésbé ősi állapotban élő indiánok életmódját ábrázolja. Ez az, ami miatt és amiért Ata Kandó munkája a néprajzi munkák közé kívánkozik.

Venezuela állam területén, az Orinoco, a Caura, a Caroni folyók mentén és a dzsungelokban meghúzódó, különböző indián törzsekhez tartozó, vándorló csoportok felkutatása és megközelítése igen nehéz, nemegyszer hősinek nevezhető erőfeszítést kíván; Ata Kandó írása ezekről a nehézségekről, viszontagságokról, kellemetlenségekről is szól, ám fő célja, hogy e törzsek életmódját, szokásait, erkölcsi és vallási nézeteit bemutassa, és csatlakozva annak a néhány fehérembernek — orvosnak, indiánbarát misszionáriusnak — tevékenységéhez, akik minden tőlük telhetőt megtesznek azért, hogy e maradék csoportok ne pusztuljanak ki, küzdjön megmentésükért. Ezeket az indiánokat ugyanis irtják, a szó szoros értelmében vadásznak rájuk ott, ahol a kapitalista vállalkozók meg akarják szerezni területüket. Ata Kandó nálunk megjelent könyve valójában a szerző sa-

ját fordítása mindazon munkáiból, melyekkel Hollandiában szervezett küzdelmet indított az indiánok megmentésére,

és amelyhez a haladó emberek világszerte csatlakoznak.

Zolnay Vilmos

AZ ISMERTETT MŰVEK

- Birket—Smith, Kaj: A kultúra ösvényei. Általános etnológia. 1969. Gondolat, 478 l. 58 Ft
Kandó, Ata: A hold véreből. 1970. Gondolat, 330 l. 45 Ft (Világjárók 74)
Mead, Margaret: Férfi és nő. A két nem viszonya a változó világban. Szerk. Bodrogi Tibor. 1970. Gondolat, 340 l. 35 Ft
Stingl, Miloslav: Indiánok tomahawk nélkül. 1970. Gondolat, 508 l. 44 Ft
Turnbull, Colin M.: Az afrikai törzsek élete. 1970. Gondolat, 190 l. 26 Ft

KALEIDOSZKÓP

A Kaleidoszkóp — az Idegen szavak kézisztára szerint — „folyton változó kép”, „valaminek gyors változások során más-más képet mutató megjelenése, lefolyása”, esetünkben a Szolnok megyei Verseghy Könyvtár újszerű sajtószemléje és bibliográfiája, amelynek inspirátora, szerkesztője és (nagyrészt) szerzője: Mándy Gábor.

A sorozatnak eddig két füzete jelent meg. Az első az 1969. évi, a most érkezett második pedig az 1970. évi magyar nyelvű (helyesen: nemcsak a hazai) általános és kisebb-nagyobb mértékben szakosított ismeretterjesztő folyóiratok, illetve néhány központi napilap legfontosabb, legközérdekűbb cikkeiből nyújt részben referátumokat, részben válogatott bibliográfiát.

A szorosan vett szakirodalom referálása, az ezt szolgáló referáló orgánumok megjelentetése hazánkban is közkeletű. Ezzel szemben közvetlenül sem a tudományos, sem a tudományos eredményeket alkalmazó, sem a népgazdasági területhez nem kötődő kulturális információk rendszeres referálására (nem kritikájára, hisz az előbbi tartalom-visszaadó, az utóbbi tartalom-értékelő közlés), a referátumok önálló kiadványban történő megjelentetésére eddig, eltekintve néhány folyóiratunk mellékprofilként végzett külföldi szemlélésétől, nálunk nem volt példa.

A Kaleidoszkóp tehát mindenképpen új kezdeményezés: kísérlet a másutt *digest*nek nevezett és annyira népszerű kiadvány-típus hazai meghonosítására.

A *digest*ek népszerűségének titkát abban a természetes emberi igényben kell keresnünk, hogy szeretjük tudni: mi van, mi folyik szűkebb környezetünkön és szakmánkon túl. Mégpedig annál inkább, minél szűkebb területen mozgunk és dolgozunk. Csakhogy az ilyen szempontból számításba jövő, tehát a nem szakembereknek is megérthető cikkek és tanulmányok reménytelenül szétszóródnak a különböző sajtótermékek tucatjaiban vagy százaiban. S kinek van súlyos szakmai tájékozódási kötelezettségei mellett ideje

arra, hogy 1—2 újságnál, 3—4 folyóiratnál többet akarcsak átlapozzon, hozzávetőleges figyelemmel kísérjen? Ez pedig mindenképpen kevés ahhoz, hogy kikerekedjék körülöttünk a szűkebb-tágabb világ, hogy legalább irányjaiban és legfontosabb összefüggéseiben lássuk az emberi megismerés útját, szóval, hogy e tájékozódással szerzett ismereteink segítségével elhelyezhessük magunkat a világban, s ezáltal kellő biztonságérzetre tegyünk szert.

Itt az a pont, ahol jó szolgálatot tehet számunkra a *digest*, feltéve, hogy válogatása széleskörű, érdemi és tisztességes, hogy referálási módszere szakszerű, hogy nem sikkasztja el az eredeti közlemények kérdésfelvetéseit. Tehát: *ha úgy tájékozottat, hogy egyúttal sokminden elolvasására és továbbgondolására is ösztönöz.*

A mi nyelvterületünk kicsi, a Kaleidoszkóp 1970. évi füzete mégis több mint 50 periodikum tájékoztató bázisára épül, s a belőle kiválogatott címanyagból referál majdnem negyven cikket és tanulmányt. Ez egy évnvi termésből mindenképpen kevés, többre azonban szűkre szabott — száz lapnyi — terjedelméből nem futotta. (A feladat megnyugtató megoldásához legalább negyedévenkénti megjelenés és a jelenlegi terjedelem megégyeszerzése látszik szükségesnek!)

Am ha a kiadványt, ezen belül a referált szerzők sorát (Aczél Gy., Egler L., E. Fehér P., Gánti T., Hankiss E., Hegedűs A., Heller A., Hernádi M., Illyés Gy., E. Ionesco, Józsa P., Karádi Gy., Lovell, Lukács Gy., Márkus M., Marx Gy., Matos L., McLuhan, Miklós P., Murányi M., Nász I., Örkény I., Schöffner, Szántó M., Szent-Györgyi A., Tókei F., Vajda M., Vitányi I., Zsolnai J.) és a referált tematikát (művelődés, tudomány, művészet, politika, társadalom, jövő) önmagában nézzük, akkor meg kell állapítanunk, hogy a szerkesztő szűkös lehetőségeit szinte meghaladó, változatos és igényes körképet varázsolt elénk egy év magyar nyelven megjelent kulturális információiból. Külön is ki kell emelnünk, hogy a referátumok biztos műfaji tudást — az

eredeti iránti hűséget, probléma visszadási készséget és arányérzéklet — tükröznek, ami ugyancsak lényegesen emeli a kiadvány értékét. Hiába: jót s jól!

Az 1969. és az 1970. évi füzet összehasonlításából kiderül, hogy időközben a szerkesztő koncepciója is fejlődött. Nevezetesen meggyőződött arról, hogy a szemleanyag (és az azt kiegészítő körkérdés és tudományos összefoglalás) önmagában is lebilincselően érdekes olvasmány, s ezért lényegében elhagyható a Füles profiljából „elcsent” mellékprofil. Helyes döntés!

Annak külön örülünk, hogy egy megyei könyvtárban „éreztek rá” elsőknek egy ilyenfajta sajtótermék hiányára, és hogy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ hasonló (bár némileg más funkciójú) szolgáltatással sietett kiegészíteni

Eseménynaptárát a szolnoki kezdeményezés nyomán (ugyancsak Mándy Gábor szerkesztésében). S mert nem nagyon szoktuk meg, váratlanul érintett s kellemesen lepett meg bennünket a Népszabadság E. Fehér Pál tollából származó kulturális jegyzete (v. ö. 1970. jún. 17-i sz.), amely ezt a könyvtári kezdeményt hasznosnak, időszerűnek ismerte el, s buzdított valami átfogóbb megoldásra.

Lesz-e ebből a népművelési feladatnak jelölt átfogóbb megoldásból valami, nem tudjuk. És azt sem, hogy nem lehetséges-e „a korszerű tájékozódás objektív gátjainak lerombolását” könnyítő magyar digest szerkesztését egy vidéki szellemi központban, éppen Szolnokon elképzelni, ahol az ötlet megszületett, s ahol már nem is sikertelen lépéseket tettek megvalósulásáért.

F u t a l a T i b o r

kézikönyvtár

ZOLNAY VILMOS: AZ ÍRÓI MESTERSÉG

E könyv legtöbb fejezete az elmúlt évek során megjelent lapunk „Miért szép a széppróza?” c. rovatában, melyet azért indítottunk, hogy segítségével a könyvtárosok könnyebben nevelhessék az írói alkotás tudatos élvezetére olvasóikat, megvilágítva azokat a rejtett összefüggéseket, tartalom és kifejezőeszközök kölcsönhatásainak finom árnyalatait, melyek egyszerű és tökéletes műalkotássá teszik az adott regényt vagy novellát.

Az olvasót — a legegyszerűbb, legkevésbé iskolázott olvasót is — izgatja, miként is alkot az író. Író-olvasó találkozáskor sokszor elhangzik — naiv vagy rafináltabb formában — a kérdés, mely a műzsa „eljövetelének” körülményeit tudakolja, s a történet valóságos magvát firtatja. Az ilyen kérdés — e könyv ismeretében — kezünkre jár, kapóra jön: itt a szál vége, ahonnan az „esztétikai nevelést” gombolyítani kezdjük, hiszen már tudjuk, hogy az írás megismerés, fölfedezés, az író elindul egy — talán véletlenül adódó — alapötlet nyomán, s minden leírt sorral beljebb nyomul abba a valódi, de mégis valóság fölötti világba, melyet teremt s ezzel egyben föl is derít. Az írói fölfedezés útját nagyon elevenen tárja eléink Zolnay *Kosztolányi* Pacsirtájáról szólva. De ugyanilyen elevenséggel mutat meg sok más, fontos jelenséget. Az író és a mű témája közötti érzelmi kapcsolatot *Móricz* Árvácskájával és két novellájával bizonyítja („csak

azt lehet leírni, ami fáj”); a történet, tartalom, stílus összefüggéseit egy-egy motívum, szóismétlés, gondolatritmus vizsgálatával szemlélteti — elsősorban novellák, ritkábban regények és drámák analízisével.

A bizonyító apparátus kiváló és közismert szerzőket sorakoztat föl, többek közt *Tolsztoj*, *Babel*, *Aiszkhülosz*, *Sophoklész*, *Beckett*, *Salinger*, *Móricz*, *Kosztolányi*, *Sánta Ferec* művein végzi el a szerző azokat a „szövegtani vizsgálatokat”, melyeknek alapján közelebb jutunk a mű varázsának megértéséhez és azoknak a mesterfogásoknak a fölleléséhez, melyek az adott esetben hozzájárultak a kifejezés tökéletességéhez.

Az írói műhely titkait bemutató könyv szerencsére elkerüli a didaktika buktatóit: esszéműfajban készült, és ebből eredően szubjektív. Igen sokszor kétség nélkül elfogadjuk meggyőződéssel hirdetett állításait, máskor vitázni kél kedvünk, hol gondolatban vele, hol élőszyban róla.

Am, ha a mű szubjektív, hadd legyen ismertetője is az, amikor ellentmondásra ingerlő példákat ragad ki. Vitatható például, hogy a memoárok mai divatja az olvasó „felnoítségét” bizonyítaná. Ellenkezöleg: a gyermeknek s a kezdö olvasónak fontos, hogy az esemény sor, a cselekmény szörol szöora megtörtént voltában legyen „igaz”. Az a valódi felnöítt olvasó, aki már tudja, hogy igaz az, ami hiteles. ami jellemző, akár megtörtént az

elbeszélte módon, akár csak megtörténhetett volna. Elvégre emlékiratban is lehet hazudni. Amennyit csak jólesik! Mert az is a hitelével, művészi értékével győz meg és nem a memória gépies pontosságával. Kétkedem abban is, hogy a görögök végzet-hite — mely a bűnt a sors átkának tekinti —, oly távoli és érthetetlen volna számunkra, miként a szerző állítja: éppen a modern pszichológia fényében látjuk, milyen végzetesen formálják az ember személyét és tetteit akaratán kívül álló, eszmélését is megelőző körülmények (pl. csecsemőkori hatások) olyannyira, hogy egyes pszichológusok bűn és betegség fogalmát szinte azonosítják. Azután: nehéz elfogadni a rokonitást Oidipus és a Godot-ra váró szerencsétlenek, a klasszikus dráma és az antidráma között, hiszen az antik dráma szertartás, mely közösséget kovácsol, az antidráma pedig maga az elidegenedés, a végső magány, tagadása minden embernek, magának a művészetnek is.

Vitatnivalót bizonyára mindenki talál a kötetben — ez egyik erénye! —

s jöllehet, mindenki mást fog vitatni, ám a művészi törvény, melyet Zolnay vizsgálódásaival bizonyít, mindenképp elfogadható: „Az írás mesterségbeli része, az író ható és kifejező eszközei semmiképp sem választhatók el művének tartalmi részétől, az *ahogy* mondja az amit mond-tól, a kettő ugyanannak a dolognak más és más felőli nézete csupán.”

És mivel az esszé is műalkotás, a könyv fő erényének jellemzésére hadd álljanak itt Illyés Gyulának e munkában is idézett szavai: „Nem írásmű az, amelynek a fölszíne, mondhatnám a bőre alól nem villog ki alkotójának homlokráncolása, szemszűkítése, de még a karlendítése, lépésrakása is. Vagyis személyes hitele, a jelleme. Úgy van valóban: nem stílus az, amely mögött nincs ember. Eleven és mozgó; méghozzá nekünk tetszőn mozgó.” *Az írói mesterség* mögött ilyen szerző él és mozog, ezért is ajánljuk könyvét a könyvtárosok, s rajtuk keresztül a pedagógusok, diákok és minden irodalombarát figyelmébe. (Gondolat, 222 l. 13.50 Ft)

B o z ó k y É v a

bibliográfiák

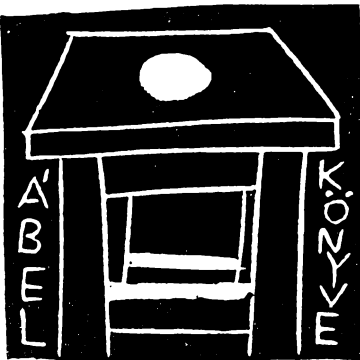
KOZOCSA SÁNDOR: A MAGYAR IRODALOM BIBLIOGRÁFIÁJA 1960.

A Kozocsa-féle irodalmi bibliográfia 1960-as kötetének szerkezete az előzőkhöz viszonyítva semmit sem változott. Első, általános része a könyvvel, könyvkiadás-sal, könyvtárakkal, sajtóval, nyelv- és irodalomtudománnyal, szín- és filmművészettel foglalkozó műveket regisztrálja, a második pedig a gyűjteményes munkákat. A harmadik, a személyi rész az írók betűrendjében sorolja fel az általuk írt és a velük foglalkozó könyveket, tanulmányokat, cikkeket.

Kozocsa nagy érdemeket szerzett azzal, hogy 1939 óta összeállította és kiadta irodalmunk éves kurrens könyvészetét. Lapunk többször foglalkozott a sorozattal, a leghosszabban, 9 hasáb terjedelemben 1965-ben az 1958-as kötettel. Ez a recenzió rámutatott a hibáira is. „*Látszólag kár ennyi helyet pazarolni a részletes, aprólékos bírálatra — írta benne Péter László — holott éppen ez a gazdaságos: egyszer végre rá kell már áldoznunk időt és helyet egy kimerítő kritikára, hogy ezzel a jövő kiadványain takaríthassuk meg a sokszorosát.*”

Péter Lászlónak — úgy érzem — mindenben igaza volt, amit kritizált, de — sajnos — abban már nem, hogy tanácsainak megfogadásában reménykedett. Vajon kit kell ezért elmarasztalnunk, a Gondolat Kiadót vagy Kozocsát, a szerkesztőt? Az az érzésem, hogy sok tekintetben mindkettőt.

Vegyük sorra a régi kifogásokat! Első helyen talán a szinte katasztrófálisnak mondható késést kell emlitenünk, amely tovább nőtt, 7 évről 9-re! Ilyen mérvű késés nagymértékben csökkenti a használhatóságot. Az 1960-as adatokat a hatvanas évek elején tízszer-hússzor annyian

Bor István linómetszete

keresték volna, mint ahányan 1970-ben, a megjelenés évében érdeklődnek utánuk.

A kését a jövőben feltétlenül orvosolni kell, mégpedig az 1961—1970 közt eltelt tíz év összefoglaló könyvészetének rövid időn belüli kiadásával. De ne úgy, ahogy ez az 1956—57-es összeállításnál történt, ahol a két év anyagát egy kötetben ugyan, de mégis kettéválasztva, külön-külön közölték. A bibliográfia kezelhetőségét — ha már a megjelenés annyira elmaradt a tárgyétől — a tíz éves öszszevonás megkönnyíti, hiszen az érdeklődőknek a keresett adatokra vonatkozólag tíz helyett csak egy helyen kell utánanézniük.

A bibliográfiában az előző köteteknél kisebb számban ugyan, de mégis elég sok fel nem oldott szigla található. A szerzők nevét a Népszabadság, Népszava, Ország-Világ szerkesztőségében bizonyára meg lehetett volna tudni.

A cím változatlanul nem felel meg a tartalomnak, annál többet nyújt. Nem tartozik a szépirodalomhoz és az irodalomtudományokhoz a nyelvészek (Gyarmathy Sámuel, Munkácsi Bernát, Pais Dezső, Simonyi Zsigmond) munkássága, és ugyanígy kéri az anyagból —, hogy csak néhány nevet említsék — az egyháztörténész Bunyitay Vince, a klasszika-filológus Szabó Miklós, a műtörténész Takács Zoltán vagy a történetíró Takáts Sándor. Ugyanezt lehet elmondani a színház- és filmművészet elméleti kérdéseiről és nemzetközi kapcsolatairól, filmgyártásunkról szóló cikkekről. Ezen az alapon pl. a jog, a pszichológia, pedagógia, filozófia kiváló tudósai is helyet kérhetnének a kötetben.

Sok helyet rabolnak el feleslegesen az analitikus felvételek. Hatvany Lajos *Irodalmi tanulmányok* című művében különböző írókkal foglalkozik, legtöbbször nem is egy cikke szól. Ezeket a bibliográfia — igen helyesen — az egyes íróknál mind felsorolja, de miért írja ki Ignotusnál háromszor, Adynál, József Attilánál és Szomorynál négyszer, Adynál és Babitsnál ötször, Bródynál hatszor és Petőfinél tízszer egymásután a Hatvany könyvre vonatkozó összes adatot (szerző, cím, kötettség, hely, év, kiadó megnevezése)? Az általános részben is szerepel a Hatvany könyv legalább tízszer! Menynyi helyet lehetett volna megtakarítani! A szedéssel másutt is mód nyílt volna a „spórolásra”, például a sorozatba tartozást (Diákkönyvtár, Aranykönyvtár stb.) egy sorban lehetett volna közölni a megjelenési adatokkal.

Mind ezt azért kell ismételtelen hangsúlyozni, mert „a Kozocsa” bibliográfia irodalmi része nagyon hasznos, szükséges és jó, ellene jóformán semmi kifogás nem emelhető. Különösen a személyi rész nélkülözhetetlen irodalomtörténészeknek, kritikusoknak, könyvtárosoknak egyaránt. A kötet ára viszont — 138 Ft — az előzőkhöz hasonlóan változatlanul magas. Ha csak az irodalmi részre korlátozódnék, ha egyszerűsödnének az analitikus felvételek, ha ügyesebben tipografizálnák, akkor kevesebb lenne a szedési költség, kevesebb a felhasznált papírmennyiség, jóval olcsóbb az ár, s így sokkal több könyvtár és egyéni vásárló tudná beszerezni. (Gondolat, 526 l. 138 Ft. UK 701 151)

Vértesy Miklós

„ÜZEMEINK KÖNYVTÁRAI 25 ÉV ALATT... olyan változáson mentek keresztül, amely mutatja a munkásság kulturális szomjúságát... de azt az anyagi áldozatvállalást is, amelyet a vállalatok, vagy a különböző szintű szakszervezeti szervek a korszerű könyvtárak fejlesztése érdekében tettek” — írja a Borsodi munkáskönyvtárak 1945—1970. c. kiadvány előszavában Tóth József, a Borsod megyei SZMT titkára.

Magyar András SZMT könyvtárvezető a megyei SZMT újraválasztására állította össze a fenti kiadványt, hogy a szakszervezeti munkát számbavevő választási küldöttgyűlések témái között méltó súllyal szerepeljen a könyvtárügy is.

Ebben a kiadványban számok és képek tanúskodnak a borsodi munkáskönyvtárügy fejlődéséről. Megtudhatjuk belőle, hogy a kezdeti tiszteletreméltó, ám mérsékelt előrehaladásban fordulópontot jelentett az SZMT könyvtár megalakulása és működése, melynek nyomán a borsodi szakszervezeti könyvtárakban 220 ezerről 460 ezerre nőtt a könyvek száma, 25 ezerről 44 ezerre az olvasóké, s csaknem megkétszereződött a forgalom is: 516 ezerről 957 ezerre ugrott fel. A művészi illusztrációk, fényképfelvételek pedig az olvasó elé varázsolják a szép és korszerű könyvtárakat, amelyek létesítése, meg a bennük dolgozó könyvtárosok jó munkája a szép eredményeket lehetővé tette.

A Borsodi munkáskönyvtárak 1945—1970. c. kiadvány példát mutat arra, hogyan kell színvonalasan „kapcsolódni” az országos és helyi eseményekhez, hogy ebből minél több haszon származzék a könyvtárügyre. (S. N.)

A GYERMEKEK-OLVASÓVÁ nevelésének feltételeit, lehetőségeit és eredményeit vizsgálja a csillagtelepi (Csepel) gyermekkönyvtár munkájának elemzésével Dudás Franciska az FSZEK „Tapasztalataink a gyermekkönyvtárakban” c. sorozatának 10. füzetében. A szociológiai pillanatfelvételt készítésére az ösztönzést Csöregh Éva csillagtelepi pedagógus cikke adta (Én egész vasárnap unatkozom. — Élet és Irodalom, 1969. II. 22.), mely a telepi kamaszok kulturális fejlődéséről igen sötét képet festett. A gyermekkönyvtáros — ha nem is cáfolja a cikkíró helyzetképét — bebizonyítja, hogy az a tényeknek csupán egyik oldalát látatja: a telepen ugyanis a felső tagozatos gyermekek 50%-a könyvtári olvasó, egy főre évi 25–30 kölcsönzés jut, és a könyvtári foglalkozások kedvezően befolyásolják a gyermekek szellemi és erkölcsi fejlődését.

MŰANYAGRAGASZTÓK címmel jelent meg az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ ajánló bibliográfia sorozatának (A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven) 47. száma. Ez a füzet felsorolja és röviden ismerteti a magyar nyelvű szakmunkákat.

A NAPILAPOKBAN ÉS FOLYÓIRATOKBAN megjelenő népművelési témájú cikkeket ismerteti rövid annotációkkal a Salgótarjáni Megyei Könyvtár negyedévenként kibocsátásra kerülő Szemle c. kiadványa. Az 1970. évi 4. számban külön helyet kaptak a III. országos könyvtárügyi konferenciával foglalkozó írások.

ANTONIO GRAMSCI születésének 80. évfordulójára bibliográfiát adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Ecsedy Andorné és Galiczky Éva összeállításában. A bibliográfia, amely részletes életrajzot és időrendi mutatót is tartalmaz, a magyarul megjelent Gramsci műveken és azok visszhangján, a Gramsciról és koráról szóló irodalmon kívül felsorolja a budapesti könyvtárakban fellelhető olasz nyelvű Gramsci köteteket is.

A SZÍNHÁZI BEMUTATÓKHOZ összeállított bibliográfiai rölapok sorában legutóbb a Szekszárdi Megyei Könyvtár bocsátott ki egyszerű, de izléses rölapot abból az alkalomból, hogy a veszprémi színház bemutatta Szekszárdon Ilyés Gyula *Kegyenc* című, Teleki László műve nyomán készült drámáját. A rölap röviden ismerteti a drámát, idéz Ilyés drámaelméletéből (az *Ingyenlakoma* c. kötetből), végül válogatott bibliográfiát közöl a Tolna megyei születésű író műveiből.

A SZOMBATHELYI MEGYEI KÖNYVTÁR megjelentette központi gyarapodási jegyzékének 1969-ről szóló kötetét. A jegyzék a megyei könyvtár, a járási, városi és körzeti könyvtárak, valamint az SZMT központi könyvtár, összesen kilenc intézmény új szerzeményeit sorolja föl; külön jelzéssel látja el a valamennyi helyen megtalálható köteteket, a többiit könyvtárközi kölcsönzéssel szerezheti meg bármelyik település olvasója. Ilyen módon a kötet az 1969-ben beszerzett könyvek összesített füzetkatalógusának szerepét is betölti.

A KÖNYVTÁR-TUDOMÁNYI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT kiadványban tette közzé 1970. évi tevékenységéről szóló beszámolóját. A beszámoló kiterjed mindazon munkákra (a III. országos könyvtárügyi konferencia előkészítése; az Olvasó népért mozgalom támogatása; a szakszervezeti könyvtárhálózat működésének segítése; a nemzetiségi és a honvédségi könyvtárak fejlesztése; a helyismereti munka; a könyvtár- és tájékoztatástudományi kutatások szervezése; vizsgálatok az olvasói érdeklődés körében; az Új Könyvek és az Eseménynaptár szerkesztése), melyekkel a KMK foglalkozik, illetve amelyekkel — az előző évekhez képest — bővítette foglalkozási körét.

VEZETŐKNEK — VEZETÉSRŐL címmel napvilágot látott a Tatabányai Megyei Könyvtár különgyűjteményének IV. számú gyarapodási jegyzéke, mely az 1969–70-es év folyamán beszerzett fontosabb szakönyveket sorolja föl a gazdaságirányítás témaköréből. Az állami és vállalati vezetők számára készült jegyzék folyóiratcikkekre is főlhívja a figyelmet.

MUNKAHELYI KÖNYVISMERTETÉSEKET tart harmadik éve a szocialista brigádoknak a Salgótarjáni Kohász Művelődési Központ könyvtára. Az alig 20 perces ismertetések a műhelyekben, irodákban hangzanak el, s annyira népszerűvé váltak, hogy ma már a dolgozók maguk kérik rendszeres megtartásukat. A könyvismertetések jó alkalmat szolgáltatnak olvasótoborzásra is. (V. E.)

Az elektronikus adatfeldolgozás témáiban nyújt széleskörű tájékoztatást a havonként megjelenő

DATA

Ön még nem ismeri?
Külföldön is olvassák!

Évi előfizetés: 200, - Ft.

DATA szerkesztőség,

Budapest V., Dorottya u. 4.
Telefon: 188-975/112.

" Belvárosi Számítóközpont "
fiatal munkaerőket keres

a következő munkakörökbe:

SZÁMITÓGÉPKEZELŐ-t,

érettségizett lányokat, illetve olyan fiúkat, akik már tényleges katonai szolgálatukat letöltötték. Angol nyelvtudással, gépkezelői gyakorlattal rendelkezők előnyben, három műszakra;

KISGÉPKEZELŐ-t

érettségizett, vagy 8 általános iskolát végzett fiatalokat, kétműszakos munkaidőre;

SEGÉDMUNKÁS-t

kétműszakos munkaidőre;

SZAKKÖNYVTÁROS-t

német-angol felsőfokú nyelvismerettel, önálló, pontos, fiatal munkaerőt;

BERUHÁZÁSI ELŐADÓ-t

lehetőleg német, vagy angol nyelvtudással;

ÖNÁLLÓ GYORS- GÉPIRÓNŐ-ket.

Jelentkezés:

Szombat kivételével: de 9-16-ig
Pappné, munkaügy.

KERINFORG

Budapest V., Dorottya u. 4.
Telefon: 188-975/106

Hírlapolvasóval bővült az Ajkai Erőmű művelődési házában működő SZMT körzeti könyvtár (Híradásunkat ld. a 231. oldalon. Andrónyi András felvételei)

Ára: 6,- forint